

együtt, amint ezt fordításunkban is kiemeltük: „senkinek soha sem szolgáltunk” (8,33). A „szolgálni” ige itt praesens perfectumban áll, „a jelenig érvényes hatású státuszként fogalmazza meg a nem szolgálást.”³²⁶ A hallgatóság kérdésének triumfalista íze ebből eredeztethető: hogyan lehetséges az, hogy, akik Isten hatalmának köszönhetően mindig is szabadok voltak, szabaddá váljanak?

E kérdéssel kapcsolatban egy másik megfontolást is tehetünk: azáltal, hogy Jézus szabadságot ígér, implicit módon azt állítja, hogy hallgatói nem szabadok, amint ez a 8,34–36 versekből is kiderül. Az ókorban szolgának nevezni szabad embert, sértésnek számított, és nem egyszer kiközösítéssel büntették meg.³²⁷ Annál felháborítóbbak lehettek Jézus szavai, amikor ezeket a Sátoros ünnep, a rabszolgaságból való szabadulás évenkénti megemlékezésén mondta ki.³²⁸ A hallgatóság kérdésében a 8,53 vers anticipálását is felfedezhetjük, melynek súlypontja Jézus kiléte: „Mivé teszed magad?”

4.6. A bűn rabszolgaságának a kérdése

A zsidók kérdésére – „Hogyan mondod te, hogy szabadok lesztek?” – válaszként Jézus a „bizony, bizony” formula már megszokott ünnepélyességével, tekintélyével és méltóságával vezeti be néhány versnyi terjedelmű beszédét (8,34–36). A 34. vers egyetemes jellegű állítása szerint „mindaz, aki bűnt cselekszik, rabszolgája a bűnnek.” Ettől a ponttól kezdve egészen a 8,37 versig, az első és második személy, „én – ti” megfogalmazást az általánosabb, harmadik személyben történő megfogalmazás váltja fel. Az egyetemes alanyok sorozata: a „mindenki, aki”, a „a bűnt tevő” participium imperfectum, „a szolga” kifejezések a hallgatóságot, a 8,35 versben előforduló „fiú” pedig Jézust jelölik. E megfogalmazás alapján az az olvasó benyomása, hogy az evangélista különös módon törekedett arra, hogy Jézus szavain keresztül túlmutasson a pontszerű, konkrét történelmi személyek közötti dialóguson egy örök érvényű igazság megfogalmazása érdekében.

Mielőtt azonban a jézusi szavak egyetemes üzenetét megközelítenénk, fontosnak tartjuk a Jézus-korabeli hallgatók szemszögéből kifürkészni állításának gazdag üzenetét.

Az evangélista nem részletezi, hogy mit ért Jézus a „bűn” fogalma alatt, azonban az előző versekből úgy tűnik, ez szorosan kapcsolódik személyének elutasításához, amint a 8,21.24 versek is jelzik. Ez utóbbi szerint: „ha nem hiszitek, hogy én vagyok, meghaltok

³²⁶ TAKÁCS, *Szent János* 2. 263.

³²⁷ A rabszolgaság témájával kapcsolatban lásd: REGENSTORF, K. H., *δοῦλος κτλ.*, in *ThWNT II*. 264–284.

³²⁸ BRANT, J. A. A., *John*, Paideia Commentaries on the New Testament, Baker Academic, Grand Rapids, Michigan 2011, 145.

bűneitekben.” Az viszont világos, hogy Jézus elfogadja hallgatósága igényét, az Ábrahám-tól való fizikai származás és kiváltság tényét, ugyanakkor rávilágít a méltóságuk és tetteik közötti összeférhetetlenségre (8,37). Ők nem tudják meghallgatni és elfogadni Jézus szavát (8,33.43), felháborodnak és ölni akarnak (8,37.40.44.59); a gyilkosság e szándéka is azt bizonyítja, hogy ők a bűn rabjai. Nem véletlen a 8,34 versben is megjelenő ποιέω (tesz, cselekszik, csinál) ige oly gyakori előfordulása egy viszonylag rövid perikópán belül: a 8,12–59 versekben kilenc alkalommal tűnik fel (8,28.29.34.38.39.40.41.44.53). A hallgatóság hovatarozása és identitása a ποιέω igével függ össze. A zsidók Ábrahám leszármazottjainak, „magjának” (σπέρμα) mondják magukat, ezzel szemben Jézus, a fejezet későbbi részében, „Ábrahám gyermekeiről” (τέκνα τοῦ Ἀβραάμ: 8,39) beszél, mely inkább szellemi-lelki valóságként jelenik meg: Ábrahám gyermeke az, aki Ábrahámot tetteiben követi (8,39–40). Ezt erősíti meg, gyakori előfordulása mellett, a „tesz” ige antitézisekben való megjelenése: tenni a bűnt (8,34) és az ördög (atyá) tetteit (8,41.44) szemben a tenni Ábrahám tetteit (8,38–40) és az Atya tanítását (8,28–29).

Ábrahám a korabeli zsidóság számára az igazhitűség, a kiválasztottság, az Isten iránti engedelmesség, a hűség, a vendégszeretet, az Isten szava iránti befogadóképesség jelképe. Ezzel szemben a zsidók a kezdettől gyilkos (8,45) tetteit követik, ezért hangzik rendkívül súlyosnak a jézusi megállapítás: „ti az ördögtől vagytok, és atyátok kívánságait akarjátok cselekedni” (8,44). Azáltal, hogy Jézus szembeállítja Ábrahám és hallgatóinak tetteit, azt a következtetést vonhatjuk le, hogy amikor Jézus Ábrahámról beszél, nem annyira a pátriárka hitét akarja kiemelni, mint inkább cselekedeteit, konkrétan, a három idegen iránt tanúsított vendégszeretetét (Ter 18). Jézus szavai itt, mintha a Mamre terebintjénél történtek negatív párhuzamát idéznék fel: Jézus mint az Atya küldötte és megtesült Logosz (Jn 1) ugyanúgy ember képében jelenik meg, mint Ábrahámnak az Isten.³²⁹ Ábrahám szeretettel fogadta a három férfi képében megjelent Vendéget; a „magja”, Jézus állítása szerint, meg akarja őt ölni: „embert (ἄνθρωπον), aki nektek azt az igazságot mondtam, amelyet az Istentől hallottam, ezt Ábrahám nem tette” – olvassuk Jn 8,40-ben.³³⁰

³²⁹ Vö. HAKOLA, *Identity Matters* 192.

³³⁰ Fontos azt is megemlíteni, hogy amit Jézus perikópánkban az Ábrahám-zsidók kapcsolatáról mond, szorosan kapcsolódik mindahhoz, ami a Mózes-zsidók viszonyáról már elhangzott, ugyanis Ábrahám, a választott nép atyja mellett, a Tórát adó Mózes (7,19), mint a zsidók vallásos életének egy másik fontos gyújtópontjává jelenik meg. A Jn 7. fejezetében Mózes neve háromszor fordul elő (7,19.22x2.23), a 6. fejezetben egyszer, és az 5. fejezetben két alkalommal; itt Mózes vádlója lesz annak a népnek, mely benne reménykedett, azért, mert nem fogadja el Jézus tanúságtételét, melyről maga a Törvény is tanúságot tesz (Jn 5,45–46). Tulajdonképpen Jézus megtagadja a zsidóságnak Mózeshez való jogát. A Jn 8. fejezetben, az előző fejezetek gondolatmenetének folytatásaként, a zsidóság Ábrahámhoz való jogát is tagadja. Mózes és Ábrahám igazi

Amint említettük, az egyetemes alanyok használata a 8,34 versben, egy minden idők felett álló és minden kor embere számára érvényes üzenetet is hordoz. A „bűn” kifejezés először az első fejezetben szerepel, és Keresztelő János ajkára helyezi az evangélista Jézus színre lépése alkalmával: „Íme, az Isten Báránya, a világ bűnének elvevője” (1,29). A kifejezés következő, és az evangéliumban leggyakoribb előfordulása a 8. fejezet szövege, ahol hat alkalommal szerepel (8,21.24x2.34x2.46). A 8,34 versben mindkét alkalommal a „bűn” szó egyes számban jelenik meg (csak a 8,24 versben fordul elő többes számban). Valószínűleg nem annyira az alkalmoszerűen és nem kívánt emberi gyarlóság, testi ösztön vagy szenvedély miatt bekövetkezett elesést emeli ki Jézus.³³¹ Mindezek ellenére, a bűn egyaránt jelenthet habitust, állapotot, hajlamot (1,29; 5,14; 8,21.46; 9,34; 16,8) és pontszerű, konkrét cselekedetet (3,19–20; 4,16–18; 8,24; 9,2–3), bár nem minden bűnös cselekedet egyformán súlyos (19,11). Következései azonban iszonyatosak lehetnek: fizikai betegség (5,14), gyűlölet (15,22.24), rabság (8,34) vagy akár halál (8,21.24). Ugyanakkor a „bűn szó a bűnök sokaságát, alkalmoszerű aprólékosságát egyetlen nagy tömbbe sűríti bele, amelynek háttérében az abszolút bűn áll. Ennek a szemléletnek a nyomán érkezhünk el a bűnnek ahhoz az alakjához, amely Ádám bűneként, az ember bűneként létezik, amely egyikről a másikra át is ered, amely mindenképpen beépül az egyetlen bűn testébe.”³³²

A szövegből úgy tűnik, hogy a bűn egy emberen kívül álló idegen hatalom, mely rabul ejt és fokozatosan elidegeníti a Teremtőtől. Hatalmából nem ment ki sem a származás, sem a Törvény, sem a vallásos örökség, mint ahogy Ábrahám leszármazottait sem menti meg ez az ajándék és kiváltság, melyet a pátriárkán keresztül a választott nép Istentől nyert. Aki a bűn hatalmába kerül, mindenképpen rabszolga, és osztozik ennek nyomorúságos és kiszolgáltatott sorsában.

Vitatott „a bűnnek a rabja” mint jellegzetesen zsidó kifejezés, azonban egy Rabbi Aqibának tulajdonított mondás frappánsan fogalmazza meg a bűn rabszolgájává válás folyamatát: „Kezdetben a gonosz (vagy hajlam) olyan, mint a pókháló, a végén olyan lesz, mint a hajók kötele.”³³³ A bűn rabszolgává tesz, mert az engedetlenség minden aktusa elidegeníti az embert Istentől, és újabb lehetőséget és ösztönzést ad egy hasonló tévedésre.

---

leszármazottai és utódai azok, akik tettekre váltják a tőlük kapott örökséget, a méltóságot és a Törvényt.

³³¹ „A ἁμαρτία itt céltévesztés, tévedés, véték, bűn. Sem nem az ösbűnre (peccatum originale) gondol itt a szöveg, sem nem az abból eredő egyedi vétkekre, hanem arra az állapotra, amikor valaki elutasítja a Jézus által felkínált szabadítást.” BOLYKI, „*Igaz tanúvallomás*” 243.

³³² TAKÁCS, *Szent János 2.* 266.

³³³ BARRETT, *The Gospel According to St. John* 346.

Amennyiben a bűn mint habitus, állapot vagy irány, egy komplex valóság, a megbocsátás egy isteni dekrétuma még nem jelent irányváltozást az ember részéről. Csak egy olyan új életmód, irány szabadíthat meg, mely szakít az ördögi kapcsolatokkal és Isten felé halad. Ez a „szóban való megmaradás” az „igazán tanítvány”-i lét megalapozója. János evangéliumában Jézus úgy rombolja le a bűnt, hogy a teljes embert gyógyítja meg, ami több egy pusztá feloldozásnál. Jézus által Isten az újjászületés lehetőségét adja meg (Jn 3); csak a „felülről jött” emelheti fel azt, aki lent a mélyben sínylődik. Az ember oldaláról, Isten leereszkedő és felszabadító tevékenységére, az embernek hittel kell válaszolnia. A Jézusba vetett hitet az evangélista mindig igével írja le, azaz cselekvésként, életmódként fogja fel. Pontosabban a cselekvő hit az, ami által az ember a Szabadító kezét megfoghatja, és amely által megsemmisül a bűn mint orientáció és állapot.³³⁴

Jézus isteni személyének és szabadító tevékenységének a tagadása, el nem fogadása, a bűnben való maradás, ítélet és halál. Érdekesen fogalmaz János evangélista: a bűn „cselekvője” (ὁ ποιῶν) rabszolga. „A tétel, a cselekvés azt sejtetné, hogy az illető uralommal bír a bűn felett, hiszen, aki tesz valamit, az uralkodik a tárgy felett”, a bűn esetében azonban, a „tenni” ige nem a szabad ember méltóságát, hanem a bukott ember tragikus állapotát fejezi ki.³³⁵

4.7 A rabszolga és fiú példázata

A 8,35 verset: „a rabszolga nem marad a házban örökre; a fiú marad örökre”, „egyfajta példázatnak, ’képes beszédnek’ (J. Jeremias) tekinthetjük.”³³⁶ Az Isten és választott népe közötti kapcsolat ábrázolására az Ószövetség gyakran az apa – elsőszülött fiú kapcsolat képét használja, melyen keresztül kiemeli egyrészt Isten gondoskodó, atyai szeretetét népe iránt (Kiv 4,22; MTörv 32,6.8; 1Krón 29,10; Zsolt 103,13; ezt megerősítik a Jn 8,41–42 versek is), másrészt a nép ragaszkodását, tiszteletét Istene iránt (Kiv 20,12; MTörv 5,16; Sir 7,23). Az akkori felfogás szerint, a gyermek apjától kapja életét, nevét, a körülmetélést. Az elsőszülött neki köszönheti Istennek való felajánlását. Az apa gondoskodik táplálékról, a biztonságról, nevelésről, feleségről, értékek átadásáról, Istennel való kapcsolatáról, hit átadásáról, az új nemzedék megáldásáról. Ez megfelel az ókori Izrael patrilineáris, patrilokális és patriarchális

³³⁴ TALBERT, CH. H., *Reading John. A Literary and Theological Commentary on the Fourth Gospel and the Johannine Epistles*, Smyth & Helwys Publishing Inc. Georgia 2005, 160.

³³⁵ TAKÁCS, *Szent János 2.* 266.

³³⁶ SCHWANK, *János 314–315.*

társadalmi berendezésének.³³⁷ Mindezekért a fiú tisztelettel és engedelmisséggel tartozik apja iránt. Gyermekként (Jn 8,41) Izrael léte és méltósága Atyjától, minden ajándék adományozójától függ (Ter 1,26). Jánosi perspektívából nézve azonban Izrael történelme nem más, mint az engedetlen, állandóan apja ellen lázadó és zúgolódó elsőszülött gyermek története. Ennek kontrasztja Jézus élettörténete: az Atyának mindenben engedelmes fiú története.³³⁸

Egyes kutatók feltételezik, hogy a fiúról szóló rész az 1Krón 17,13-ból merít: „Én atyja leszek, és ő fiam lesz... házam és országom fölé állítom őt mindörökre, s királyi széke szilárd lesz örökre.”³³⁹ Mások szerint, az Ábrahámra való utalás (8,33) és a tőle való eredet gondolata arra enged következtetni, hogy a két szereplő, a rabszolga és fiú „egy házban való előfordulása egyértelmű utalás Ábrahám két utódjára: Izmael szolga, Izsák pedig szabad fiú (vö. Ter 21,9; Gal 4,6–10). János evangéliumában azonban Izrael testesíti meg Ábrahámnak azt a leszármazottját, aki nem örököse az Ábrahám hit-vérvonalának, ezáltal hiábavalóvá, üressé válik az Ábrahámmal való reláció. Fiúvá nem Ábrahám teszi a fiát, hanem az ígélet. Nem az a szabad fiú, aki Ábrahám magvából, hanem aki az ígéletből születik (vö. Gal 4,22–23; Jn 1,13). A fiúság, vagyis a létezés stabilitása az Isten adománya, tehát az Istenből születés teszi az embert fiúvá, szabaddá, ranggal bíró örökössé.”³⁴⁰

A „házban nem maradó rabszolga” kép magyarázatához Jézus egy korabeli, jól ismert és akkor természetes szociális-társadalmi kontextusból indul ki: a rabszolga és a fiú státuszából. A Jézus-korabeli rabszolgák általában egy család vagy háztartás tagjainak számítottak, identitásukat többnyire az adott gazdához való hozzátartozás szabta meg. Megvásárolni, örökölni, felszabadítani, lefoglalni, eladni más rabszolgatartónak, de akár megölni is lehetett őket, mivel életük uruk kezében volt. Előfordulhatott azonban, hogy egy-egy rabszolga egészen emberséges bánásmódnak örvendhetett. A rabszolgák az úr „háza népéhez” tartoztak, azonban nem egyforma jogokkal és nem feltétlenül állandó jelleggel. A jó vagy rossz bánásmódtól függetlenül, a rabszolgák életállapotához hozzátartozott a szabadság

³³⁷ Vö. KÖSTENBERGER, A. – JONES, D. E., *God, Marriage and Family, Rebuilding the Biblical Foundation*, Crossway Books, Illinois 2004, 94–96.

³³⁸ Vö. DAVIES, M., *Rhetoric and Reference in the Fourth Gospel*, Journal for the Study of the New Testament, Supplement Series 69, JSOT Press, Sheffield 1992, 131.

A Fiú, Jézus, atyja nevében jött, aki küldte őt (5,43; 10,25); az Atya által él (6,57); nem magától cselekszik, hanem azt teszi, amit Atyjától hallott és látott (8,38; 10,18; 12,49–50; 14,24; 15,15); az Atya cselekedeteit műveli (5,17; 10,25,37; 14,10); parancsait teljesíti (15,10); szavait mondja el (8,38; 12,50; 14,24); az ő érdekeit képviseli (2,16); akaratát teljesíti (6,40); a kezéből adott kelyhet kiüríti (18,11).

³³⁹ MORRIS, L., *The Gospel according to John*², The New International Commentary on the New Testament, W. B. Eerdmans Publishing Co., Grand Rapids, Michigan 1989, 459.

³⁴⁰ TAKÁCS, *Szent János* 2. 268.

utáni állandó vágy. Egy ókori levél a következőképpen fogalmaz: „amint a rabszolga a szabadságért, úgy áhítozom én a szeretetedért.”³⁴¹ Ez a mondat azt jelzi, hogy a rabszolga szabadság utáni égő sóvárgása a legerősebb belső érzelmek megfogalmazásához használt metafora.

A „maradás” helyszínét példázatunkban nem az οἶκος, hanem az οἰκία kifejezés jelzi.³⁴² Ez utóbbi jelenthet épületet (11,31; 12,3), de háztartást is (4,53), azt a szűkebb emberi csoportot, mely egy családfő irányításával, oltalma és gondoskodása alatt egy ház és család mindennapjairól gondoskodik. Tágabb értelemben vett családot jelez, életközösséget, melyet nemcsak a vérrokonság köt össze, hanem a valakihez és valamihez való tartozás ténye: szülőket, gyermekeket, szolgálkat és szolgálókat, leszármazottaikat, illetve ezek összes tulajdonát, vagyonát, javaik összességét. Életet fenntartó, biztonságot adó, erős személyes kapcsolatokat ápoló léttér ez. Átvitt értelemben jelentheti az emberi testet mint ideiglenes lakást és az égi lakást, melyet Isten sajátjainak készít (2Kor 5,1). Az οἰκία itt egy olyan szoros és személyes kötelékekkel rendelkező kapcsolatrendszer is jelez, mely mintha a fiú személye körül összpontosulna, és amelyet nemcsak az épület és a hely, hanem a személyek közötti reláció hoz létre és tart fenn.

A „rabszolga és fiú” (δοῦλος és υἱός) által jelzett státuszkülönbséget, a „nem marad örökké és örökké marad” (οὐ μένει ἐν τῇ οἰκίᾳ εἰς τὸν αἰῶνα és μένει εἰς τὸν αἰῶνα) kifejezések közötti éles kontraszt még jobban elmélyíti. Olyan térben és időben távoli végekre helyezi a szereplőket, melyek emberileg áthidalhatatlanok: a szolga nem marad örökre a házban, ellentétben a fiúval, aki örökké marad.³⁴³ „A fiú sorában a ház szó elmarad, ezzel a maradás állapota abszolúttabbá válik, nem kíséri a reláció. A fiú nemcsak a házban marad, hanem egyáltalán marad, a maradás pedig a stabilitás állapota.”³⁴⁴

A „fiú örökké marad” kifejezésben visszacsengenek mindazok a gyönyörű ószövetségi szövegek, amelyek a Teremtő „örökké maradását” dicsérik. A rövid példabeszéd szerint, Jézus, mint fiú, ugyanúgy marad örökké, mint Izrael Istene. A hallgatóság számára az ember mint rabszolga bemutatása nem jelenthetett újdonságot – ma sem lenne az. Azonban Jézusnak, az Isten házában és háztartásában örökké maradó fiúval való azonosulása, minden bizonnyal, az újdonság erejével hatott.

³⁴¹ DESTRO, A. – PESCE, M., *From Jesus to his First Followers: Continuity and Discontinuity. Anthropological and Historical Perspectives*, Biblical Interpretation Series 152, Brill, Leiden – Boston 2017, 243.

³⁴² Az οἰκία kifejezés öt alkalommal fordul elő János evangéliumában: 4,53; 8,35; 11,31; 12,3; 14,2.

³⁴³ MORRIS, L., *The Gospel According to John* 459.

³⁴⁴ TAKÁCS, *Szent János* 2. 268.

A 8,36 vers összeköti a példázatbeli kisbetűs fiút a nagybetűs Fiúval. Sejtteni lehetett, hogy e kép használata által a szerző többet árul el, mint amennyit szavak által elmond, hogy nem egy fiúról beszél, hanem a Fiúról.³⁴⁵ A példázatban szereplő fiú, ugyanúgy, mint a versünkben előforduló Fiú-fogalom, tulajdonképpen a teljes krisztológia egy szóban való összesűrítése: egy krisztológiai koncentrátum. Állításunkat megerősíti a Fiú szabadító hatalmát jelző „valóban” (ὄντως) adverbium, mely csak itt fordul elő János evangéliumában. „A valóság lényegében belülről értelmezhető, amely különbözik a látott és ismert valóságtól” jelentéssel bír.³⁴⁶ Azaz akiket a Fiú szabaddá tesz, kétségtelenül, „valóban” (ὄντως), a szó legmélyebb értelmében szabadok. Azonban ez csak azért lehetséges, mert „a fiú” szó mögött a számtalan krisztológiai címmel illetett második isteni személy rejtőzik.

Az a jézusi állítás, mely szerint a rabszolga nem marad örökké a házban, a bűnös ember kiszolgáltatottságát és tragikus nyomorát sejteti meg. A biztonságot nyújtó otthonból való távollét által a rabszolga mindent elveszített, még a szabadulás reményét is: igazán nememberré vált.

A rövid példázat „csattanója” a fiú hatalmában rejlik, aki visszaadhatja a rabszolga szabadságát, mely által megnyílnak előtte a ház kapui és a háztartásbeliek karjai. Ami eddig reménytelennek és lehetetlennek tűnt, a fiú hatalma révén már lehetséges. A rabszolga sorsáról azonban, paradox módon, nem a fiú dönt, hanem a rabszolga maga: jövője és hovatarozása a Fiú szavában való maradásán múlik (8,34).

5. Konklúzió

A megszólítottak, akiknek ki lett mondva a nagybetűs Logosz által a kisbetűs logosz, egyrészt azok, *akikről* az evangélium szól: tanítványok, sokaság, zsidók, farizeusok, a jézus-korabeli férfiak és nők, akik hallották őt beszélni; másrészt azok, *akikhez* az evangélium szól: a mindenkori olvasó és a mindenkori keresztény hívő.

³⁴⁵ „A Fiú” János evangélista kedvenc kifejezései közé tartozik. Abszolút formában ötször jelenik meg a szinoptikusoknál (Mt 11,27 = Lk 10,22; Mt 24,36; 28,19; Mk 13,32), egyszer Pálnál (1Kor 15,28), ötször a Zsidókhoz írt levélben (Zsid 1,2.8; 3,6; 5,8; 7,28). Ezzel szemben tizennyolc alkalommal János evangéliumában, öt alkalommal a 1Jn levélben és még egyszer a 2Jn levélben. Több, mint ötven olyan rész van a János evangéliumban, ahol Jézus „Atyám”-ról vagy „az Atyáról” beszél. Vö. SCHNACKENBURG, *Das Johannes-evangelium II.* 150.

³⁴⁶ Westcott állítása, melyre hivatkozik MORRIS, *The Gospel According to John* 459.

A Logosz kimondása szuverén és szabad isteni cselekedet, akárcsak az eltévedt és bűnben sínylődő ember iránti személyes leereszkedés; az Atya Fiú általi, rabszolgasorsban élők felé odafordulása ez, mely válaszra vár. A hit aktusának az előzménye és lehetőségi feltételének a megteremtése már megtörtént. Az emberen most a sor, mivel döntésén múlik a Szabadító közelségének az elfogadása vagy elutasítása.

Elemzett perikópánkból világossá válik, hogy a „logoszban való maradás” az a legmegfelelőbb, ember részéről érkező igenlő válasz, mely kinyújtott karként emelkedik a rabszolgát felszabadítani akaró fiú felé. A „szóban maradás” teljes embert igénylő egzisztenciális reakció, tettekre váltott tanítás, életvitel és közösség; egy folyamat, mely a logosznak „ab intra ad extra” haladását, azaz a szóból cselekedetté válás útját biztosítja.

A „logoszban való maradás” nemcsak a Jézus – tanítvány, fiú – rabszolga kapcsolatot teremti meg, hanem a tanítvány – tanítvány közötti testvéri kapcsolatot is, melyre a többesszámú *μαθηταί* szó is utal. Az „igazán tanítványoknak” nemcsak személyesen, hanem közösségként is a logoszban kell maradniuk. Mintha csak azt mondaná az evangélista, hogy egy olyan közösséghez való tartozás ez, mely az imában és a mindennapi tettekben Jézus felé tárja ki karját, mert egyedül őt látja a liturgikus és a praktikus élete céljának. Egyaránt Isten és ember felé kinyújtott kéz ez, mely által a gondolat, szó és cselekedet, imádság és élet összhangba kerül. E közösség tagjai meg vannak győződve, hogy az Isten és ember iránti viszonyulás legszebb kifejezése Jézus életében valósult meg.

Tanítványként az egyedüli és legnemesebb célkitűzés a jézusi normával és életformával való egzisztenciális azonosulás. Az igazi Krisztus-követés, azaz tanítványság, nem csupán a jézusi szavak igenlése, hanem ezek életbe való ültetése.³⁴⁷ Életmód ez, mely a szeretet parancsát veszi alapul, és annak a Jézusnak az utánzását tűzi ki célul, akinek legfőbb feladata az Atya akaratának teljesítése és az ember szolgálata. Csak a szóban való maradás által lehetséges ilyen formában élni, úgy személyként, mint közösségként.

Paradox módon, ez a jézusi normával és életformával való azonosulás, mondhatnánk a tőle való függés, a szövegünk szerint a szabadság állapota, s bentfoglaltan az istengyermekség állapota.

Egy rabszolga számára a felszabadítás aktusa egy új élet kezdetét jelenti, ezért a szabadság minden régi, nyomasztó tehertől való mentesség, valamint újjászületés egy új egzisztenciális valóságba. Ez a legforróbb és legmélyebb vágy beteljesülése is egyben. Mint ilyen, a szabadság egy olyan belső állapot, amely legyőz minden külső függőség által okozta

---

³⁴⁷ HEISE, *Bleiben* 72.

kellemtlenséget. Beteljesült öröm ez, mely semmi mást nem kíván. Nem is kívánhat mást, mert megtapasztalja a fiú, valamint a felszabadított rabszolgatársa örömét és szeretetét.

VI. „LAKÁST FOGUNK KÉSZÍTENI NÁLA” – JN 14,1–3.15–25**1. Fordítás****1.1 Jn 14,1–3**

1. Ne rendüljön meg a szívetek, higgyetek az Istenben és bennem (is) higgyetek.
2. Az én Atyám házában sok lakás van. Ha pedig nem, mondtam volna-e nektek, hogy megyek helyet készíteni nektek?
3. És ha elmentem és helyet készítettem nektek, ismét eljövök, és magamhoz foglak venni titeket, hogy ahol én vagyok, ti is (ott) legyetek.

1.2 Jn 14,15–25

15. Ha szerettek engem, az én parancsaimat őrizni fogjátok.
16. És én kérni fogom az Atyát és másik Parakléoszt fog adni nektek, hogy veletek maradjon mindörökre.
17. Az Igazság Lelkét, akit a világ nem képes befogadni, mert nem látja őt, se nem ismeri. Ti ismeritek őt, mert nálatok marad (lakik) és bennetek lesz.
18. Nem foglak árván hagyni titeket, eljövök hozzátok.
19. Még egy kis idő, és a világ többé nem lát engem, ti azonban láttok engem, mert én élek és ti is élni fogtok.
20. Azon a napon megtudjátok majd, hogy én Atyámban, ti énbennem, és én bennetek (vagyok).
21. Aki az én parancsaimat birtokolja és őrzi azokat, az, aki szeret engem. Aki pedig engem szeret, Atyám által szeretve lesz, én is szeretni fogom, és kinyilatkoztatom neki magamat.
22. Júdás, nem az Iskarióti, így szól hozzá: Uram, miért van az, hogy nekünk kell kinyilatkoztasd magadat és nem a világnak?
23. Jézus felel és azt mondja neki: ha valaki szeret engem, meg fogja őrizni szavamat; az én Atyám is szeretni fogja őt, hozzá fogunk menni és lakást fogunk készíteni nála.

24. Aki nem szeret engem, az nem tartja meg szavaimat. A szó pedig, amit hallottatok, nem az enyém, hanem az Atyáé, aki küldött engem.

25. Ezeket mondtam nektek, amíg veletek voltam.

2. Szövegkritika

2.1 Jn 14,1–3

14,1 vers: A Codex Baezae kéziratában a 14. fejezet első versét a „Jézus azt mondja nekik” mondat vezeti be. Ez a betoldás egyrészt azt a régi hagyományt erősíti meg, mely szerint a tulajdonképpeni búcsúbeszéd itt kezdődik, másrészt egy olyan liturgikus tradíciót is rejthet magában, mely a 14–17 fejezeteket önállóan kezelte.³⁴⁸ Mivel csak itt jelenik meg ez a mondat, elhanyagolhatónak tartjuk.

Az első versben kétszer előforduló πιστευετε kifejezés egyaránt fordítható felszólító (higgyetek) vagy kijelentő módban (hisztek).³⁴⁹ A tanítványok Istenbe vetett hitükhöz nyilván nem fér kétség, megrendült állapotuk azonban kívánja a biztatást, ezért a felszólító módot részesítjük előnyben.

14,2 vers: Számos régi kéziratból (P^{66*}, C², Θ, it, Byz) hiányzik a ὅτι (hogy, mert) szó, bár rengeteg más tekintélyes kéziratban szerepel (P^{66c}, ⱼ, A, B, C*, D, K, L, W, Ψ, f¹³, 33, stb.).³⁵⁰ A ὅτι kihagyásával a mondat fordítása így hangzana: „Az én atyám házában sok lakóhely van. Ha pedig nem, megmondtam volna. Elmegyek helyet készíteni nektek.” Hiánya azzal magyarázható, hogy számtalan másoló egyszerűsíteni akart a szöveg értelmezésén.³⁵¹

A ὅτι meghagyása esetén négy fordítási lehetőségünk van, attól függően, hogy a kérdő- vagy kijelentő mondatot részesítjük előnyben, illetve hogy a ὅτι szó fordításaként a „mert” vagy a „hogy” szót használjuk.³⁵² Mi a „hogy” fordítást és a kérdő mondatot

³⁴⁸ FARKASFALVY, *Testté vált szó III.* 31.

³⁴⁹ A Vulgata a kijelentő módot részesíti előnyben: „creditis in Deum, et in me credite”, azaz „hisztek az Istenben, bennem is higgyetek”; ugyanígy szerepel Origenész János kommentárjában: „Mivel Istenben hisztek, higgyetek énbennem is.” Vö. SCHWANK, *János* 440.

³⁵⁰ A Keleti Egyházak napjaink újszövetségi szövegeiben sem található a ὅτι szó.

³⁵¹ METZGER, *A Textual Commentary* 243.

³⁵² Farkasfalvy, R. Brown művét idézve, a következő magyar fordítási lehetőségeket hozza: „Az én atyám házában sok lakóhely van... a) ha pedig nem, megmondtam volna, mert elmegyek helyet készíteni nektek. b) ha pedig nem, (vajon) mondtam volna-e: mert elmegyek helyet készíteni nektek? c) ha pedig nem, megmondtam volna, hogy elmegyek helyet készíteni nektek. d) ha pedig nem, (vajon) mondtam volna-e,

részesítjük előnyben, mint nehezebb olvasatot, természetesen a nagyszámú kéziratra és a textus receptus szövegére való tekintettel.³⁵³

2.2 Jn 14,15–25

14,15 vers: A parancsok megtartását, őrzését jelző τηρέω ige néhány szövegtanúban és napjainkban a keleti egyházak által használt Újszövetség szövegében imperativusban jelenik meg (τηρησατε szerepel a A, D, W, Θ, f^{1.13}, Byz; τηρησητε a P⁶⁶, 8, 060 szövegeiben). A textus receptus bizottsága a τηρήσετε változat mellett döntött, mely jobban kapcsolódik a következő, valamint a 14,23 vers szövegéhez; ezt a variánst hozza a B, L, Ψ, 1010, co, kevés kézirat.³⁵⁴

14,16 vers: A Nestle Aland latin nyelvű textus receptus szövege így fordítja versünket: „et ego rogabo Patrem, et alium Paraclitum dabit vobis, ut *maneat* vobiscum in aeternum” (Jn 14,16). Számtalan szövegtanú (P⁶⁶, A, W, Θ, f^{1.13}, Byz, vg, sy^h), akárcsak az említett latin fordítás, a „marad” (μένω) ige használatával fejezi ki a Paraklétosz – tanítványok közötti kapcsolatot. A görög nyelvű textus receptus, a P⁷⁵, B, 060, b szövegtanúk alapján, a létigét használja, akárcsak fordításunk. A sémi nyelvekben a létige gyakran helyettesíti a μένω igét (Mt 2,13: „legyetek ott, amíg csak nem mondom neked”). Mivel a létige használata közelebb áll a jézusi szóhasználathoz, ez utóbbi változatot részesítjük előnyben.³⁵⁵

14,17 vers: A vers végén szereplő létige, néhány szövegtanúban nem jövő időben, hanem jelen időben szerepel: „a Paraklétosz nálatok marad és bennetek van (ἔστιν)” (P^{66*}, B*, D*, W, f¹, 565, it). A legtöbb kézirat azonban a jövő idejű ἔσται (bennetek lesz) használatát erősíti meg (P^{66c}, 75^{vid}, 8, A, D², Θ, f¹³, L, 33^{vid}, Byz); ezért, és mint nehezebb olvasatot, ez utóbbit vesszük alapul.

14,23 vers: A Codex Baezae és egy szír forítás (sy^c), a „hozzá fogunk menni” és a „lakást fogunk készíteni nála” kifejezéseket egyes számba teszik: Jézus csak önmagáról beszél és kihagyja ezáltal az Atya jelenlétét. Természetesen, nem ezt a szövegvariánst használjuk.

---

hogyan elmegyek helyet készíteni nektek? Vö. FARKASFALVY, *Testté vált szó III.* 32.

³⁵³ Alapos érveléssel támasztja alá ezt az értelmezést: BARRETT, *The Gospel According to St. John* 457.

³⁵⁴ METZGER, *A Textual Commentary* 243. BARRETT, *The Gospel According to St. John* 461.

³⁵⁵ Metzger a létige használatát tartja helyén valónak: METZGER, *A Textual Commentary* 245. Hasonlóképpen BROWN, *The Gospel According to John XIII–XXI.* 639.

3. Szövegkörnyezet és irodalmi egység

A 13. fejezettel kezdetét veszi a János evangélium második nagy egysége, a Dicsőség könyve. Ez három nagyobb részre tagolható: **1)** Az utolsó vacsora és Jézus búcsúbeszéde (Jn 13–17 fejezetek); **2)** a passió drámája (Jn 18–19 fejezetek); **3)** a Feltámadással való találkozások (Jn 20–21 fejezetek). Az első és a harmadik rész több közös vonást mutat: „szimmetrikus viszonyban állnak, mindkettő diszkurzív jellegű és mindkettő Jézus és az övéi között folytatott beszéd.”³⁵⁶

A Jn 13–17 fejezetek beszédeit (13,31–17,26) további három részre oszthatjuk fel: **1)** 13,31–14,31; **2)** 15–16 fejezetek; **3)** 17. fejezet; ez utóbbit „a stílusa, az Atyához irányuló megszólítás különíti el, mint harmadik egységet.”³⁵⁷ A 14,31 versben szereplő „Keljetek fel, mennjünk innen” jézusi felszólítás kettőtöri a 13–17 fejezetek egységét, és számtalan megválaszolandó kérdést és elméletet generál. A helyzetet bonyolítja az a tény is, hogy az első búcsúbeszéden belül (13,31–14,31) a 14. fejezet különálló részként is kezelhető. A Jn 13–17 fejezetek sokszínűsége és gazdagsága arra utal, hogy Jézus búcsúbeszéde „egyidőben egy és sok.”³⁵⁸

Az említett nehézségek miatt az idők folyamán olyan elméletek láttak napvilágot, amelyek a kisebb-nagyobb szövegegységek tematika, forrás, szerzőség, régiség, műfaj vagy más szempontok szerinti átcsoportosításában látták a megoldást.

J. H. Bernard, majd Rudolf Bultmann a szövegegységek áthelyezését, átrendezését javasolták: 13,1–31a; 15,1–27; 16,1–33; 13,31b–38; 14,1–31; 17 (Bernard);³⁵⁹ 13,1–30; 17,1–26; 13,31–35; 15,1–16,33; 13,36–14,31 (Bultmann).³⁶⁰

Mások egy ősi alapdiszkurzust feltételeznek, melyet idővel különböző motívumokkal gazdagítottak. Az sem kizárt, hogy különálló, független diszkurzusokat egy végső redaktor összekapcsolt.³⁶¹ Barnabas Lindars szerint a búcsúbeszéd különböző jánosi homíliák egymásba dolgozása, melyektől nem szabad letagadni az esetleges eucharisztikus jelleget

³⁵⁶ TAKÁCS, *Szent János* 3. 270.

³⁵⁷ Uo. 271.

³⁵⁸ „The Farewell Discourses, then, are One and Many at the same time.” Ezt a nagyon találó kifejezést használja művében: PARSENIOS, G. L., *Departure and Consolation. The Johannine Farewell Discourses in Light of Greco-Roman Literature*, Supplements to Novum Testamentum 117, Brill, Leiden – Boston 2005, 5.

³⁵⁹ BERNARD, J. H., *A Critical and Exegetical Commentary on the Gospel According to Saint John II*, Charles Scribner's Sons, New York 1929, 530.

³⁶⁰ BULTMANN, *Das Evangelium des Johannes* 348–351.

³⁶¹ Részletek e témával kapcsolatban: BROWN, *The Gospel According to John XIII–XXI*. 623–624. PARSENIOS, *Departure and Consolation* 36–47.

sem.³⁶² Klaus Scholtissek szerint a 14. fejezet a 8. fejezet továbbgondolása és átírása (réécriture). A búcsúbeszéd eredetije (13,31–14,31) szoros kapcsolatban áll a 8,12–59 versek tartalmával: témája, a krisztológiája, az immanenciát jelző fogalmak, a „ház” és „család” metaforájához tartozó elemek, megannyi kapcsolódási pont a Jn 8. és 14. fejezetek között.³⁶³

Anélkül, hogy mellékesnek neveznénk ezeket a megoldási törekvéseket, R. Brown-nal együtt állítjuk: a legnagyobb figyelmet mégis a különböző részek jelenlegi rendje követeli meg.³⁶⁴

Ami a 14. fejezet szerkezetét illeti, azért nehéz az egységekre való felosztás, „mert e fejezet a több fejezeten át tartó búcsúbeszédnek csupán egyik szakaszát képezi, és mert a mi fogalmaink szerint nem élesen válnak el benne a kisebb egységek, hanem a jánosi dialógusok módjára, ismételten körbe-körbe járnak egy-egy témát, mindig felfelé haladva spirál alakban.”³⁶⁵ Mi a következő nagyobb egységekre és alegységekre osztjuk fel a 14. fejezetet:

- 1) Jézus mint út és cél a tanítvány számára (14,1–14);
  - a) Helykészítés ígérete (14,1–3);
  - b) Az út és cél egysége (Jn 4–14);
- 2) A tanítvány szentély a Szentháromság számára (14,15–25);
  - a) a Paraklétoz ígérete (14,15–17);
  - b) Szeretközösség az Atyával és Fiúval (14,18–25).
- 3) Záró gondolatok (14,26–31).³⁶⁶

Műfaját tekintve, a Jn 13–17. fejezetekben található jézusi beszéd-gyűjtemény, a hellenista korban ismert és a zsidó írásokban igen kedvelt búcsúbeszéd, „valedictio” műfajába sorolható be.³⁶⁷ A Jézus és Mózes közötti gyakran előforduló párhuzam, továbbá a Második Törvénykönyvvel való teológiai, tipológiai, kontextusbeli és irodalmi hasonlóság, megerősítik azt a véleményt, hogy az emeleti teremben elhangzott jézusi búcsúbeszéd szerkesztésében a szerző szem előtt tartotta a Deuteronomium könyvét. Ugyanakkor ő a saját útját járta, mivel

³⁶² LINDARS, B., *The Gospel of John*³, The New Century Bible Commentary, W. B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan 1986, 465–469.

³⁶³ Vö. SCHOLTISSEK, *In Ihm sein und bleiben* 241–244.

³⁶⁴ BROWN, *The Gospel According to John XIII–XXI*. xxxiv.

³⁶⁵ BOLYKI, „*Igaz tanúvallomás*” 363.

³⁶⁶ A szerkezetet Bolyki által hozott anyag alapján készítettük el. Uo. 363.

³⁶⁷ E műfajhoz tartozik: Jákob áldása (Ter 49), Józsué beszéde (Józs 22–24), Dávid beszéde Salamonhoz és a néphez (1Krón 28–29) vagy az apokrif iratok közül A tizenkét pátriárka testamentuma. Ez utóbbi szerkezete sok hasonlóságot mutat a jánosi búcsúbeszédde: a búcsúzás meghirdetése; múltra való vizatekintés; buzdítás; a jövő perspektívájának bemutatása; ima és áldás. Vö. FABRIS, *Evanghelia după Sfântul Ioan* 594–595.

Mindezek ellenére az önállóság olyan erős jegyeit is fedezhetjük fel benne, hogy szinte egy műfajba sem sorolható be. Vö. PARSENIOS, *Departure and Consolation* 9.

Jézus diszkurzusa a feltámadott, megdicsőített Krisztus győzedelmes beszéde is egyben.³⁶⁸ Ebből is fakad a jézusi búcsúbeszédben a formabontó faktor és az evangélista egyéni útja a szerkesztésben és tartalom továbbadásában.³⁶⁹

Dolgozatunk témájára való tekintettel, a rendkívül gazdag és egyben terjedelmes Jn 14 fejezetből, két perikópát emelünk ki: a 14,1–3 és a 14,15–25 verseket. Ezek kidolgozását tűztük ki célul, természetesen szem előtt tartva a teljes fejezet konstrukcióját és mondanivalóját.

4. Magyarázat: Jn 14,1–3

4.1 Hitre való felszólítás: Jn 14,1

János evangéliumában a tanítványok meghívásáról szóló rész után (1,35–51) ez a második eset, amikor Jézust szűk családi körben látjuk, csak övéi meghitt társaságában. Eddig a világhoz szólt, tömegeket mozgatott meg és tanított. Most azonban, szomorú és meghitt környezetben, szerettei felé fordul, azokhoz, akiket a 13,33 versben egy különleges, szeretetteljes, gyengéd, és bensőséges kifejezéssel szólít meg: *τεκνία*. Egyedülálló módon csak itt fordul elő János evangéliumában ez a kicsinyítő képzővel ellátott semleges nemű főnév, mely a „kis gyermek, gyermekecske, szülöttecske” szavakkal fordítható. A törődés, aggodalom, de a mindent feláldozó szeretet hangneme ez.³⁷⁰

A megrendült tanítványokat a 14,1-ben Jézus megnyugtatja és hitre buzdítja: „Ne rendüljön meg a ti szívetek, higgyetek az Istenben és bennem (is) higgyetek.”³⁷¹ Azt a belső,

³⁶⁸ Vö. BEASLEY – MURAY, *John* 222.

³⁶⁹ A búcsúbeszéd háttéréről részletes tanulmányt közöl: LACOMARA, A., *Deuteronomy and the Farewell Discourse*, in *Catholic Biblical Quarterly* 36/1 (1974), 65–84.

³⁷⁰ Az 1Jn levélben, a hét alkalommal használt *τεκνία* kifejezés a *παιδία* (1Jn 2,18) és *ἀγαπητοί* (1Jn 2,7; 3,2 stb.) szavakkal alternál. Nemcsak a szerző és címzettek közötti szoros kapcsolatára utalnak ezek a megszólítások, hanem a Jézus-követők istengyermeki mivoltát is jelzik (Jn 1,12; 11,52; 1Jn 3,1.2; 5,2). A többi evangéliumban nem találkozunk a *τεκνία* szóval; azonban a Gal 4,19 szövegében, sok kézirat hozza ($\aleph^2$, A, C, D², Ψ , Byz), akárcsak a jelenlegi textus receptus, igaz zárójelben.

³⁷¹ A Zsolt 42. szövegében, a szenvedő igaz hasonló buzdítást kap, abban a reményben, hogy látni fogja még Urát és Szabadítóját. Prófétai orákulumokban, a „ne féljete” bátorítást az üdvösség ígérete követi. Itt, Jánosnál, nem (csak) a „félni”, hanem a „megrendülni” ige szerepel, mely általában a halál keserű tapasztalatával (Jn 11,33.38), jelen esetben Jézus közeli halálával asszociálható (12,27; 13,21). Találó és szép az a gondolat, mely szerint a jánosi biztatás gyökere messzire nyúlik Izrael történelmében; eredeti Sitz im Lebenje valószínűleg a Gerhard von Rad által „Szent Háború”-nak nevezett esemény, melynek előestéjén elhangzott egy ún. háborús vagy szabadulási orákulum a felkavart katonák biztatására, mely hitre és a Seregek Istenébe vetett bizalomra szólított fel. Vö. ASHTON, J., *Understanding the Fourth Gospel*², Oxford

mély megrendülést, zavarodottságot, háborgást, nyugtalanságot, amelyet az evangélista a ταρασσω igével fejez ki, Jézus maga is megtapasztalta, először halott barátja, Lázár sírjánál (11,33), majd kétszer saját „órájának” tudatosítása alkalmával (12,27; 13,21). A ταρασσω ige, a betezdai fürdő vizének felkavarodása kapcsán tűnik fel első ízben. Hasonló „felkavarodást” jelez lelki szinten is. Úgy tűnik, hogy a negyedik evangéliumban ezeknek a mély érzelmeknek az otthona a szív, és nem a ráció, mint a szinoptikusoknál.³⁷²

A megrendülés állapota azonban eltörpül, hiszen János Jézusa, itt ünnepélyesen, méltóságteljesen beszél: nem Ebed Jahvé-ként, hanem Királyként és Jó Pásztorként, aki önként adja életét övéért (10,17–18). Jézus úr „az órája” (2,4) fölött, ennek elérése tudta és várta. Nemcsak megdicsőülésének, de Atyjához való visszatérésének is kiemelt pillanata ez (12,23). A „ne rendüljön meg a szívetek” szavakkal Jézus győztesként bátorítja övéit; ez a kifejezés újból elhangzik a „ne féljete” igével kibővítve a fejezet végén a 27. versben, egyfajta keretet adva Jézus beszédének.

Amellett, hogy a hit vigaszt nyújt, amint az a szónak a fejezeten belüli előfordulásából is kiderül, a tanítvány identitásának a velejárója. A 14. fejezetben hét alkalommal jelenik meg a „hisz” (πιστεύω) ige (14,1x2.10.11x2.12.29), leggyakrabban felszólító módban. Egyszer participiumban bukkan fel, „a hívő” jelentéssel, ahol alanyként, a mindenkori tanítványra utal. A hit tárgya, azaz amit hinni kell (regula fidei) az Atya és Fiú közötti különleges unió és kommunió, az Atya „maradása” és cselekvése a Fiúban és a Fiún keresztül: „Nem hiszed (Fülöp), hogy én az Atyában vagyok és az Atya énbennem van? A beszédek, amelyeket mondok nektek, nem magamtól mondom, hanem a bennem maradó Atya, ő műveli tetteit. Higgyetek nekem: én az Atyában (vagyok) és az Atya énbennem (van), ha pedig nem, magukért a tettekért higgyetek” (14,10–11). A hívő identitása az Atya és Fiú uniójának elfogadásából források, és ez képezi a tanítványság alapját: az Jézus tanítványa, aki hiszi, hogy a Fiú az Atyában és az Atya a Fiúban van. Ennek elutasítása tévedésbe sodor és hamissá teszi a hívő útját: „a tanítványok és a mindenkori Krisztus hívők hitüket veszélyeztetik, ha Jézus szavait és tetteit nem így értelmezik.”³⁷³

University Press, Oxford 2007, 427–431.

³⁷² BOLYKI, „*Igaz tanítvallomás*” 364.

³⁷³ SCHNACKENBURG, *Das Johannes-evangelium III.* 79.

4.2. Lakások és helykészítés: Jn 14,2–3

A hitre való buzdítást ígéret követi: „Az én Atyám házában sok lakás (μοναὶ πολλαί) van... elmegyek helyet (τόπον) készíteni nektek. És ha már elmentem és helyet (τόπον) készítettem nektek, ismét eljövök és magamhoz foglak venni titeket, hogy ahol én vagyok, ti is (ott) legyetek” (14,2–3).

Jézus és a tanítvány együttléte, mint téma, előfordult már a 12. fejezetben; nem ezekkel a szavakkal, de tartalmilag azonos értelemben mondta Jézus, hogy ahol ő van, ott lesz a szolgálója is (12,26) és, hogy miután fölmagasztalják a földről, mindent magához vonz (12,32).

Az „Atya háza, melyben sok lakás van” és amelyben Jézus „helyet készít övéinek”, mint kép, egyszeri megemlézése ellenére is, az egész 14. fejezet gondolatmenetét meghatározza; a maga hatásával, ha rejtetten is, minden fontosabb jézusi mondás mögött jelen van. A „lakás” (μονή) motívuma visszatér a 14,23 versben: ezúttal Jézus, az Atya kíséretében készít „lakást” (μονή) azoknál, akik szeretik.

Az „én Atyám háza” (ὁ οἶκος τοῦ πατρὸς μου) kifejezés előfordult a templom tisztításáról szóló elbeszélésben, a 2,16 versben, ahol Jézus a jeruzsálemi templomra mint épületre utal. János evangéliumában az οἶκος kifejezés épületek megnevezését szolgálja (pl. a betániai ház a 11,20 versben). Nem metaforaként vagy szimbólumként, hanem konkrét helyszíneként, épületként jelenik meg a 2,14 versben is, tehát Jézus a jeruzsálemi templomot érti az „Atyám háza” alatt. Az epizód végén azonban, a „templom” kifejezés kibővül, egy újabb értelmezést kap: az „Atya házában” Jézus teste „a szentély” (ναός) (2,21). Maguk a tanítványok is csak Jézus feltámadása után értették meg ezt az állítást: „visszaemlékeztek, hogy ezt mondta, és hittek az Írásnak és a szónak, amelyet Jézus mondott” (2,22). Az evangélista a templomról mint épületről, egy személyes és egyben relacionális valóságra helyezi át a hangsúlyt: Jn 2. fejezetében a templom képe eltolódik az épületről a személyre, Jézusra, pontosabban testének templomára.³⁷⁴

A 14,2 versben azonban, az „Atyám háza” kifejezésben nem az οἶκος, hanem az οἰκία szó áll.³⁷⁵ Ez jelenthet épületet (11,31; 12,3), de háztartást is (4,53; 8,35), amint ezt az előző fejezetünkben is láthattuk. Hasonlóképpen használja a LXX szövege is. Fontos azonban

³⁷⁴ COLOE, M., *Dwelling in the Household of God. Johannine Ecclesiology and Spirituality*, The Liturgical Press, Collegeville, Minnesota 2006, 109.

³⁷⁵ Az οἰκία kifejezés öt alkalommal fordul elő János evangéliumában: 4,53; 8,35; 11,31; 12,3; 14,2.

megjegyezni, hogy soha nem alkalmazza a templomra, szentélyre vagy Isten házára vonatkozóan.³⁷⁶

A zsidó irodalom ritkábban használja az „atya háza” kifejezést épületre, inkább a háztartásra utal (Ter 7,1; 12,1.17; 46,31; Kiv 12,4; Józ 2,13 stb.).³⁷⁷ Ez esetben, a 14,2 versben, az οἰκία nemcsak épületként, hanem háztartásként is értelmezhető, egy olyan szoros és személyes kötelékekkel rendelkező kapcsolatrendszert jelezve ezáltal, mely egy személy köré összpontosul, és amelyet nemcsak az épület és a hely, hanem a személyek közötti reláció hoz létre és tart fenn. A már említett τεκνία használata szinte kapuként szolgál ezen új viszonyokról szóló motívum bevezetéséhez.

E gondolat mentén, azt a következtetést vonhatjuk le, hogy Jn 2. fejezetében, a templom tisztításáról szóló elbeszélésben elindított hangsúlyeltolódás folytatódik itt, a 14. fejezetben: az „Atya háza” a mindenkori háztartása és vagyona is egyben, mindazoknak a közössége, akik követik Jézust.

A „lakást” jelző μὴν kifejezés az Újszövetségben csak kétszer fordul elő, mégpedig itt, a 14. fejezetben, a 2. és 23. versekben. Az Ószövetségben mindössze egy alkalommal találjuk meg, a LXX-ban, 1Makk 7,38 versében. Nikánor és gonosz kísérete által kinevetett, megvetett, tisztátalanná tett és fenyegetett jeruzsálemi papok keserűségét és imáját közli a szöveg, melyben arra kéri Istent, emlékezzen meg Nikánor és társai káromlásairól, és – folytatja: μὴ δῶς αὐτοῖς μὴν, azaz „ne adj nekik nyugalmat” a Szent István Társulat fordítása szerint; „és ne engedd, hogy megmaradjanak” a Szent Jeromos Bibliatársulat fordítása szerint. A két említett magyar fordítás, amellyel, hogy megsejteti a μὴν főnév jelentése és értelmezése körüli vélemények gazdagságát és mondanivalójának mélységét, nagyszerűen jelzi e kifejezés dinamizmusát. Elsődleges jelentésként az „egzisztencia”, „létezés” fogalmára utal, mely összefonódik a „nyugalom”, „pihenés” motívumával.³⁷⁸ A Vulgata, illetve a Neovulgata szövege a μὴν főnevet a „mansiones” szóval fordítja mindhárom esetben (Makk és Jn), „maradás-, tartózkodási hely” jelentéssel.

A μὴν főnév a μένω ige derivátuma. Jelentéstartalma nagyon gazdag: kifejezheti az ideiglenes vagy állandó lakozás, időzés, maradás, veszteglés, kitartás, állhatatosság állapotát vagy helyét. Jelentheti továbbá egy épületen belül, fizikai értelemben vett lakást, szobát,

³⁷⁶ MCCAFFREY, J., *The House with many Rooms. The Temple Theme of Jn 14,2–3*, Analecta Biblica 114, Editrice Pontificio Istituto Biblico, Roma 1988, 49.

³⁷⁷ COLOE, *Dwelling in the Household of God* 109.

Pálnál az οἰκεῖος szó jelzi a ház népéhez való tartozást (Gal 6,10; Ef 2,19; 1Tim 5,8).

³⁷⁸ MCCAFFREY, *The House with many Rooms* 65.

termet.³⁷⁹ A *μονή* arám megfelelője alapján egyszerre jelenthet kunyhót, éjszakai menedékhelyet (utazók számára), vagy, egy első századi, nabateus sírfelirat alapján, a test halál utáni békés nyugalmának a helyét.³⁸⁰

A „lakást” jelző kifejezéseket az ókorban vallásos értelemben is használták és az örökkévalósághoz kapcsolták „főképp olyan szövegekben, amelyek a lélek Istenhez vezető vándorútjának különböző átmeneti fokait tárgyalják.”³⁸¹ Utalhatnak még a túlvilágban létező, mennyei örök lakásokra, melyeket Isten udvartartása, különböző természetfeletti lények és üdvözültek lelkei töltenek be. Az ókori perzsa, örök lakásokról szóló elképzelés beleivódott a judaizmus hitvilágába, és így a „sheol” mint túlvilági, ideiglenes várakozási hely mellett, szinte alternatívaként, az igazak azonnali örök lakásának az elképzelése honosult meg a zsidóságon belül, amilyennel Philónnál (*De somn* I,43) vagy a *Lk* 16,22–31; 23,43 verseiben is találkozunk.³⁸² A *μονή* és a *ἡ οἰκία τοῦ πατρὸς μου* összefonódása erősen eszkatológikus jelleget is ölthet: halhatatlanságra, Istennel és udvartartásával való boldog együttlétre utal.³⁸³

A *μονή* kifejezést, ez utóbbi eszkatológikus-túlvilági jelentéséből kiindulva, Jézus üdvözítő tevékenységének és a tanítványság végső céljaként lehet értelmezni, azaz olyan mennyei, túlvilági helynek, mely jutalomként, beteljesülésként vár a hívőre földi életéből való elköltözése után. Az „Atyám háza/háztartása” ez esetben Isten mennyei lakását, életterét jelenti, ahova Jézus a földi élete után visszatér: „Eljöttem az Atyától, és idejöttem a világba; most újra elhagyom a világot, és elmegyek az Atyához” (*Jn* 16,28; 13,1; 17,11.13). A „világ” itt az emberek, a tanítványok élettere, Jézus utazásának a kiindulópontja, a „terminus a quo.” A cél, „terminus ad quem”, az Atya és lakása, az egek, a fent, amint ez explicit módon több versben is megjelenik: az Atya hangja az égből hallatszott (12,28), illetve, amikor Jézus Atyjával beszél, fel, az égre emeli tekintetét (11,41; 17,1). Az „Atya háza/háztartása” ilyen értelemben jogosan azonosítható az éggel, amelyben sok lakás van, és ahol Jézus helyet készít az őt követőknek. Ez az értelmezés az Egyház első századaihoz vezet vissza: a *μοναὶ πολλαὶ* már Iréneusz számára a túlvilági megdicsőülés különböző formáit és fokait jelentette. A vetőmagról szóló példabeszédből kiindulva (*Mk* 4,1–9) – melyben a mag a talaj minősége szerint harmincszoros, hatvanszoros vagy százszoros termést hoz (*Mk* 4,8) – Iréneusz a sok lakásban sokféle mennyei dicsőséget lát, melyekben a keresztények érdemeik szerint

³⁷⁹ Leon Morris szerint monostor szavunk a *μονή* kifejezésből származik: *The Gospel according to John*², Eerdmans Publishing, Grand Rapids, Michigan 1989, 638.

³⁸⁰ BROWN, *The Gospel According to John XIII–XXI*. 616.

³⁸¹ FARKASALVY, *Testté vált szó III*. 31–32.

³⁸² Vö. HAUCK, F., *μένω κτλ.*, in *ThWNT IV*. 578–593.

³⁸³ Részletesen ír e témáról: MCCAFFREY, *The House with many Rooms*.

részesülnek. Kinek a menny, kinek a paradicsom, kinek a szépséges város lesz osztályrésze – érdemei szerint (Adversus haereses V,36).³⁸⁴

A 14,2–3 versekben, a *μὴ* szó mellett megjelenik, szinte szinonimaként a *τόπος* (hely) kifejezés. A figyelmes olvasó észreveszi, hogy Jézus célszerű utazásának és tevékenységének a lényege, azaz a „helykészítés” konkrét objektuma nem a „sok lakás” (*μοναὶ πολλαί*) hanem a *τόπος*, mely kétszer, határozott névelő nélkül és egyes számban szerepel. Az „Atya háza/háztartása, melyben sok lakás van” adott valóságként jelenik meg, amint ezt a létige is jelzi: itt és most léteznek (*μοναὶ πολλαὶ εἰσιν*), hozzátehetjük: örök időktől.³⁸⁵ Jézus tevékenységének a célja, tulajdonképpen a *τόπος* készítése.

A hétköznapi, „hely” jelentés mellett, a nagybetűs *τόπος* leggyakrabban a jeruzsálemi templomot jelzi. Jézus és a samariai asszony közötti párbeszéd alkalmával, ez utóbbi ajkáról hangzik el, hogy „ti azt mondjátok, hogy Jeruzsálemben van az a hely, ahol őt (ti. Istent) imádni kell” (4,20). A Jn 11,48 versben a főtanács tagjai megállapítják, hogy ha nem akadályozzák meg Jézus működését, mindannyian fognak hinni benne, „és el fognak jönni a rómaiak, és el fogják pusztítani helyünket is, népünket is.” Ez esetben is a „hely” alatt nem az országot mint a választott nép tágabb otthonát, nem is a szent várost, Jeruzsálemet, hanem a templomot kell érteni, mint Isten népe körében való jelenlétének kiemelt helyét.³⁸⁶ A *τόπος* kifejezést nem a negyedik evangélium, hanem már a LXX szövege avatta a templom terminus technikus-ává.³⁸⁷ Ha szövegünkben ez utóbbi jelentését tartjuk szem előtt, akkor Jézus nem egy egyszerű helyet készít követőinek, hanem templomot, szentélyt, azaz Isten lakásának, örök jelenlétének a kiemelt helyét.

Ezt a gondolatot erősíti meg a Jézus tevékenységét jelző *ἐτοιμάζω* (készít) ige. Csak kétszer fordul elő János evangéliumában, éspedig a 14,2–3 versekben. A szinoptikusoknál, hasonlóképpen, azokra a helyekre utal, amelyeket Isten a kiválasztottaknak hozott létre (Mk 10,40; Mt 20,23). Az ószövetségi szövegekben (LXX) – tágabb értelemben – ez az ige mindazt a teremtő és fenntartó aktust jelzi, amelyet Isten minden korban és minden pillanatban, a teremtett világba és a történelemben való beavatkozásaként valósít meg az ember üdvössége érdekében. Az ember részéről a *ἐτοιμάζω* (készíteni) arra a belső felkészülésre utal,

³⁸⁴ Adversus haereses V,36. Bővebben ír: BERNARD, J. H., *A Critical and Exegetical Commentary on the Gospel According to Saint John II*, Charles Scribner's Sons, New York 1929, 532.

³⁸⁵ A „sok” (*πολλαί*) inkább kvantitatív, mint kvalitatív jelentést hordoz magában. Számot, mennyiséget jelez, nem sokfélességet, fokozatot vagy minőséget. Ezt az értelmezést erősítik meg a szó előző előfordulásai is: 12.9.11.12.24.42 stb. Vö. MCCAFFREY, *The House with many Rooms* 3–4.

³⁸⁶ KÖSTER, H., *τόπος* in *ThWNT VIII*. 187–209. FABRIS, *Evangelia după Sfântul Ioan* 481.

³⁸⁷ KÖSTER, H., *τόπος* in *ThWNT VIII*. 196–199.

amely lehetővé teszi a Teremtőjével való találkozását (Zsolt 57,8; 108,1; Sir 2,1.17; 18,23 stb.).³⁸⁸

Szűkebb értelemben, a „hely készítése” szorosan kapcsolódik a szent sátor és a jeruzsálemi templom építéséhez (1Krón 15,1.3.12; 2Krón 1,4; 3,1; 8,16): Dávid Isten sátorának, Salamon Isten templomának készített helyet. Első látásra, a két király alakjához és tevékenységéhez kapcsolódik a hely kialakításának folyamata; mintha ők lennének a „helykészítők.” A Bölcsesség könyve, Salamon imáján keresztül azonban pontosít: „Te mondtad, hogy templomot építsek szent hegyeden, és oltárt lakóhelyed városában, hasonmását a szent satornak, amelyet kezdettől fogva készítettél” (Bölcs 9,8). A Kiv 33,14 szövege a Neofiti Targum szerint „a Shekinah dicsősége kísérni fog közöttetek és pihenő helyet fog készíteni számotokra.”³⁸⁹ A szent hely készítése tulajdonképpen Isten műve kezdettől fogva. Izrael királyainak szentély-építő tevékenysége nem más, mint Isten akaratának a teljesítése, örök tervének a megvalósítása.³⁹⁰

A szent hely készítésének motívumához szorosan kapcsolódik Izrael kiválasztásának és néppé válásának teljes folyamata. E mögött is isteni privilégiumot és cselekvést kell látni. Az Úr házának hegye lesz az a hely, ahol össze fognak gyűlni a népek, hogy meghallhassák Isten Szavát, hiszen a Sionról jön ki majd a Törvény és Jeruzsálemből az Úr Szava (Iz 2,2–3; Mik 4,1–2). A nép kiválasztásának célja, hogy papi királysággá és szent néppé váljon Isten számára (Kiv 19,6; MTörv 28,9; Iz 62,12; 63,18; Bölcs 10,15). Ezekiel próféta látomása a helyreállított Izraelről frappánsan összesíti Isten tervének a célját: „a béke szövetségére lépek velük, örök szövetség lesz ez velük; megerősítem és megsokasítom őket, és szentélyemet köztük állítom fel mindörökre. A hajlékom köztük lesz, és én az ő Istenük leszek, ők pedig az én népem lesznek” (Ez 37,26–27). Visszhangzik itt az összes ószövetségi prófécia, mely a végidők Isten és ember közötti benső és tartós szövetségkötését hirdeti meg: Jahve népe körében fog lakni (Lev 26,12). E gondolat szerint Jézus nemcsak helyet készít tanítványai számára, hanem népet is készít Isten számára, mely az új és örök szövetség hordozója lesz.

³⁸⁸ GRUNDMANN, W., *ἔτοιμος κτλ.*, in *ThWNT II.* 702–705.

³⁸⁹ BARRETT, *The Gospel According to St. John* 457.

³⁹⁰ A „hely készítésének” a motívuma nagyon sokszínű a héber ószövetségi szövegekben és a targumokban. A Pentateuchusban első sorban a pusztai vándorlás pihenőállomásaihoz kötődik; később az ígéret földjéhez, majd a jeruzsálemi templomhoz. A targumok a „hely készítésének” a motívumát a szentély és Isten népe közötti maradásának a terminus technikus-ává avatják. Vö. MCNAMARA, M., *Targum and New Testament. Collected Essays* WUNT 279, Mohr Siebeck, Tübingen 2011, 444–449.

5. Magyarázat: Jn 14,15–25

5.1 A Paraklétosz befogadására való készület: Jn 14,15

Amint a 14,1–3 versekből láthattuk, a „vigasztalás” és „lakáskészítés” motívuma Jézus elmeneteléhez kapcsolódik. A 14,15 verssel kezdődően, egészen a fejezet végéig, ugyanez a két motívum, a Paraklétosz elküldésével, Jézus visszajövetelével, valamint Jézus és az Atya lakáskészítő tevékenységével fonódik össze.

A Paraklétosz elküldése mintha feltételhez lenne kötve: „Ha szerettek engem, az én parancsaimat őrizni fogjátok. És én kérni fogom az Atyát és másik Paraklétoszt fog adni nektek, hogy veletek maradjon mindörökre” (14,15–16). Úgy is fogalmazhatnánk, hogy a parancsok megtartása által mutatott Jézus iránti szeretet, a Paraklétosz kiimádkozását eredményezi.

A Jn 14,15 versben először kerül szóba a tanítványok Jézus iránti szeretete: azonban Jézus nem „az érzelem intenzitásával és nem ’szeretetnyilatkozatokkal’” méri a tanítvány hozzá való ragaszkodását, hanem a tettekre váltott szavai alapján.³⁹¹ A „Jézus iránti szeretet a feltétel a parancsok megtartásához, illetve a parancsok megtartása a bizonyíték Jézus szeretetére.”³⁹² Nem csak affektív, érzelmi, hanem effektív, tettleges szeretet is ez. A gondolat refrénszerű ismétlődése (Jn 14,21.23.24) azt jelzi, hogy a parancsok, valamint szavai megőrzése által megnyilvánuló szeretet a tanítványság különleges és nélkülözhetetlen ismertetőjegye is egyben. Parafrázisként állítja az 1Jn levél szerzője: „Az az Isten szeretete, hogy parancsait megőrizzük” (1Jn 5,3). Itt Jézusról az Istenre tevődik át a hangsúly, mert a parancsok, bár Jézus ajkáról hangzanak el, az Atyától származnak (Jn 12,49–50).

Az ἐντολή (parancs) kifejezés, a LXX szövegében Jahve parancsait, utasításait, a mózesi törvényeket jelenti, ezért gyakran felcserélődik a νόμος kifejezéssel. Ilyen értelemben a Tóra szövege sok parancsolat és norma összessége, melyben a két kifejezés felváltja egymást. A szinoptikusoknál az ἐντολή Jézus és a farizeusok közötti vita tárgyává válik, amennyiben a judaizmus, az idő közben bővülő parancsolatok és normák sokasága miatt, minden igyekezete ellenére, már nehezen tudja kiolvasni belőlük Isten akaratát (Mt 19,17; Mk 12,28).³⁹³

³⁹¹ BOLYKI, „Igaz tanúvallomás” 372.

³⁹² TAKÁCS, *Szent János 3.* 429.

³⁹³ SCHRENK, G., *ἐντέλλομαι*, in *ThWNT II.* 541–553.

Az Újszövetség néhány későbbi könyvében (Tit 6,14; 2Pt 2,21.3,2), majd az apostoli atyák írásaiban (Antióchiai Ignác: Ef 9,2; Róm, Bevezetés; Trall 13,2; Polikárp: 2Fil 6,3; Római Kelemen: 2Kel 3,4; 4,5; 6,7; 8,4; 17,3) az ἐντολή egyre inkább a jézusi, majd az apostoli útmutatásokat és az újszövetségi üdvrendet vagy magát az evangéliumot jelzi. Amint azonban ezek a szövegek is jelzik: a jézusi „új parancs” „nem egyszerűen a régi félretételét, hanem beteljesülését, betetőzését, igazi és végleges megértését eredményezi.”³⁹⁴

János evangéliumában viszonylag későn találkozunk az ἐντολή szóval: első alkalommal, a jó pásztorról szóló példabeszéd kontextusában, Jn 10. fejezetében szerepel: „Hatalmam van (életemet) odaadni, és hatalmam van újra visszavenni. Ezt a 'parancsot' kaptam Atyámtól” (10,18).

Első megjelenésekor, az idézett versben, a „parancs” a jó pásztor (juhaiért) önként vállalt életáldozatához kapcsolódik, mely nem kényszerűségből, hanem szabad akaratból ered, Jézus saját kezdeményezéseként, a juhok és az Atya ismeretéből (10,14–15); és ami talán a legfontosabb az, hogy a jó pásztor az Atya iránti szeretetből kész életét adni juhaiért.³⁹⁵

Minden bizonnyal az ἐντολή „kötelezően követendő normaként” értelmezése miatt hajlamos a János-evangélium olvasója az Atya – Fiú kapcsolatban patriarchális társadalomra jellemző szófogadást látni, amelyben az atya mint elutasíthatatlan tekintély parancsol, a fiú pedig, különböző motivációktól vezetve, engedelmeskedik. Egy külső auctoritas-tól, tekintélytől jövő és imperativusként megfogalmazott parancsnak való szófogadás, legfeljebb létrehozna egyfajta személyes kapcsolatot, de nem valószínű, hogy mélyet és tartósságot.³⁹⁶ János nem használja az „engedelmesség”, „szófogadás” kifejezéseket, ahogy az „engedelmeskedik” igét sem.³⁹⁷ Ehelyett, a „tenni az Atya akaratát” hangsúlyozza, mely szinte megfelel a „hallani a szót” kifejezésnek. Az Atya akaratának állandó teljesítése, valamint Isten tetteinek szünet nélküli művelése (4,34) a Jézus és Atyja közötti személyes, mély és kölcsönös szeretetéből fakad.

Az Atyjától kapott (10,18; 12,49–50), és földi életében szünet nélkül teljesített parancsot (15,10) Jézus, itt, az utolsó vacsorán mint drága kincset továbbadja övéinek (13,34;

³⁹⁴ FARKASFALVY, *Testté vált szó III.* 38.

³⁹⁵ HILLMER, M. R., *Discipleship in the Johannine Tradition*, in *Patterns of Discipleship in the New Testament*, szerk. LONGENECKER, R. N., W. B. Eerdmans, Michigan – Cambridge 1996, 89–91.

³⁹⁶ MEYER, P. W., *'The Father': The Presentation of God in the Fourth Gospel*, in *Exploring the Gospel of John* szerk. CULPEPPER, A. R., – BLACK, C. C., Westminster John Knox Press, Louisville, Kentucky 1996, 255–273.

³⁹⁷ BULTMANN, *Das Evangelium des Johannes* 293.

14,15; 15,10). A „parancs” nem pusztán követelmény, isteni tekintélytől származó imperativus, hanem a szeretet jele és egyben ajándék, mert „az Ő parancsa örök élet” (12,50).

A τηρέω ige jelentése a „meg- vagy felfigyelni, (meg)lesni, figyelmesen követni valakit vagy valamit, megtartani, pontosan követni, megőrizni, óvni, védelmezni.”³⁹⁸ Véleményünk szerint, a τηρέω fordításaként a „megtartani” szó lenne a legmegfelelőbb, mivel ez a τηρέω ige szinte összes, imént felsorolt jelentéskörét tartalmazza. Mégis az „őríz” szót használtuk, mert tompítja úgy a parancs kötelező és nyomasztó voltát, mint a „kipipálási” kényszerből adódó negatív árnyalatot. Másrészt, az „őríz” kifejezés jobban fejezi ki, hogy a parancs mint „örök élet”: ajándék. A „parancs őrzése” által a tanítvány hagyja uralkodni az Istent³⁹⁹: egész lényét és életét az Atyára bízva.

A „parancs” szó itt, a 14,15 versben többes számban szerepel, tehát nemcsak az egymás iránti szeretet új parancsára vonatkozik (13,34). „Milyen parancsolatokra gondolhatunk itt? U. Von Wahlde egész monográfiát szentel ennek a kérdésnek, kutatásait úgy foglalja össze, hogy az első parancsolat János szerint nem más, mint Jézus szavának (igéjének) megtartása, a második pedig az egymás iránti szeretet.”⁴⁰⁰

Konklúzióként azt mondhatjuk, hogy a tanítvány életében, a Jézus iránti szeretet konkrét döntések és cselekedetek által valósulhat meg. Ennek azonban nem szabad mechanikusan történnie.

A tanítvány és Jézus közötti kapcsolat leírására az evangélista ugyanazt a terminológiát használja, mint a Jézus és Atyja közötti kapcsolat ábrázolására (vö. τηρέω a Jn 8,51.55; 10,17; 15,10 versekben). Ezáltal arra ösztönzi a mindenkori tanítványt, hogy lelkületét is ezekhez a szavakhoz idomítsa.

5.2 A Paraklétosz elküldése: Jn 14,16–17

A Jn 14,16 vers indítja az öt Paraklétosz-mondás sorozatát (Jn 14,15–17.25–26; 15,26–27; 16,7–11; 16,12–15), mely által a jánosi, és egyben az újszövetségi pneumatológia számára egy új dimenziót nyit, mivel a „Paraklétosz” kifejezés itt jelenik meg először, nemcsak János evangéliumában, hanem magában a teljes Szentírásban. Ez a sajátosan jánosi kifejezés négy alkalommal fordul elő a negyedik evangéliumban, és kizárólag Jézus búcsúbeszédében (14,16.26; 15,26; 16,7), valamint még egy ízben az 1Jn 2,1 szövegében. Ez utóbbi esetben a

³⁹⁸ VARGA, *Újszövetségi görög – magyar szótár* 932–933.

³⁹⁹ TAKÁCS, *Szent János* 3. 430.

⁴⁰⁰ BOLYKI, „*Igaz tanúvallomás*” 372.

mennybe ment és megdicsőült Jézusra alkalmazza a szerző: „ha valaki vétkezik is, Paraklétoszt bírunk az Atyánál, Jézus Krisztust az igazat.” A hétköznapi használatban a „paraklétosz” szó leginkább a jogi terminológiához kötődik és ezért az „advocatus”, „ügyvéd” szavakkal is fordítják, amint ezt az 1Jn 2,1 latin fordítása is megerősíti. A παρακαλέω ige, melyből a „paraklétosz” főnév is ered, inkább „a szelíd, rábeszélő magatartást jelöli, amellyel az embert biztató, buzdító, bátorító tartalmakat közli.”⁴⁰¹

A παρακαλέω százharmincnegyzével fordul elő a LXX szövegében, száznyolc ízben az Újszövetségben a fentebb említett jelentésekkel; az ebből eredő παράκλησις pedig tizenötöszer a LXX-ban és huszonkilencszer az Újszövetségben. Ez utóbbi a „kérés, kérelem, intés, bátorítás, buzdítás, vigasztalás, biztatás” jelentések hordozója. Figyelembe véve a 14,16–17 versek kontextusát: bátorítás a megrendülésben, a jézusi ígéretek vigasztaló jellege, az Isten és ember közötti immanencia meghirdetése – bár nem zárható ki az „advocatus,” „ügyvéd” jelentés – a „Paraklétosz” kifejezés, véleményünk szerint, itt közelebb áll a „Közvetítő, Vigasztaló, Közbenjáró, Pártfogó, Oltalmazó” jelentésekhez.⁴⁰²

Identitásával kapcsolatban megtudjuk, hogy ő „másik Paraklétosz” (ἄλλος παράκλητος) és „az igazság Lelke” (τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας), a Szentlélek (τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον) (14,26).⁴⁰³ A „másik” (ἄλλος) szó használata arra utal, hogy maga Jézus is Paraklétosz, mint ahogy ezt az 1Jn 2,1 is megerősíti. Ez egyszerre jelez különbséget és hasonlóságot. A különbséget a személyes, a hasonlóságot funkcionális síkon kell érteni. Modellként az evangéliumból már ismert Atya – Fiú, Isten – Logosz kapcsolat elevenítődik fel előttünk. A Szentlélek Jézus szavainak és tetteinek a folytatója; nem pusztán felváltja, hanem továbbviszi Jézus művét. „Jézus helyett, Jézus funkcióját betöltendő küldi el az Atya a Szentlelket.”⁴⁰⁴ Jézus megváltó, üdvözítő tetteit cselekszi a Szentlélek is ugyanúgy az Atya küldöttéként, mint Jézus.

A 14,17 vers, „igazság Lelke” címmel illeti a Paraklétoszt. „Az ἀλήθεια itt nem az ‘igazságosság’, hanem ‘az el nem rejtett valóság’ jelenti.”⁴⁰⁵ Amint Jézus által Isten

⁴⁰¹ VARGA, *Újszövetségi görög – magyar szótár* 733–734. A Paraklétosz szó jelentéséről, fordításairól bővebben lásd: BEHM, J., *παράκλητος* in *ThWNT* V. 798–812.

⁴⁰² A „paraklétosz” sémi megfelelőiről, szerepéről, identitásáról a rabbinikus irodalomban, lásd: STRACK, H. L. – BILLERBECK, P., *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch*³, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München 1961, 560–562. Ezek a sémi megfelelők a „közvetítő” funkciót emelik ki.

⁴⁰³ A Paraklétosz jelenlétével és működésével kapcsolatban megtudjuk, hogy „nálatok marad és bennetek lesz” (14,16–17); „megtanít majd titeket mindenre, és eszetekbe juttat mindent” (14,26); „tanúságot tesz rólam” (15,26); meggyőzi a világot a bűnről, az igazságról és az ítéletről” (16,8); „elvezet majd titeket a teljes igazságra” (16,13); „megdicsőít engem” (16,14).

⁴⁰⁴ TAKÁCS, *Szent János 3.* 434–435.

⁴⁰⁵ BOLYKI, „*Igaz tanúvallomás*” 373.

nyilvánosan megjelent és művelte tetteit a világban, hasonlóképpen a Paraklétosz által, Isten jelen lesz és művelni fogja tetteit a tanítványok közösségében. Ő a „passzív értelemben odahívott, úgy hívott, hogy állandó társ legyen.”⁴⁰⁶ Megjelenése nem egy pontszerű esemény, nem egy alkalommal vagy egy bizonyos helyen vagy helyzetben megjelent segítség, hanem egy folyamatos, állandó asszisztencia: „hogya veletek legyen mindörökké” (14,16). Jelenléte és működése által a tanítványok minden korban képesek lesznek kitartani Jézus tanítása mellett, a világgal való feszültségek közepette.

A 14,17 versben éles kontraszt rajzolódik ki a világ és a tanítványok között: „az igazság lelkét” (Jn 15,26; 16,13) a tanítványok meg fogják kapni, a világ azonban nem kaphatja meg, „mert nem látja és nem ismeri őt.” A Dicsőség könyvének bevezetőjében (13,1) a „világ” (κόσμος) a tanítványok élettere. A 14. fejezetben hat alkalommal jelenik meg ez a kifejezés, egyre inkább Jézus és tanítványai ellenpólusaként (14,17.19.22.27.30.31). A mélyen materialisztikus „világot”, mely elveszítette érzékét a szellemiek iránt, a 14,30 vers a sátán titulusához kapcsolja, amikor ez utóbbit a „világ fejedelme” címmel illeti az evangélista. A 14,17 vers üzenete szinte parafrázálja a prológus üzenetét: a világ, mely Jézust látta, de nem fogadta be (1,10–11), képtelen felismerni, látni és befogadni a Paraklétoszt. Az 1,32–33 versek a Lelket a „Jézuson maradó” jelzővel illetik: azt sugallják, hogy a kettő, Jézus és a Lélek a jövőben nem cselekednek egymás nélkül. A tanítványok, akiket a Jézusba vetett hit és az iránta mutatott szeretet választ el a világtól, Jézus felismerése által, implicit módon megismerték a „rajta maradó” Lelket is, aki „Paraklétoszként” majd náluk marad és bennük lesz.

Az eddigi immanencia-mondások a Jézus és az Atya, Jézus és a tanítványok közötti egymásbanlakást jelezték (14,10–11). Itt, a 14,16–17 versekben, a „lesz” és „marad” igékhez, valamint a benső kapcsolatokat jelző prepozíciókhoz kapcsolódó kifejezések, a Paraklétosz tanítványokban való inhabitációját jelzik.

Az εἰμί+μετά+genitivusz (14,16) „a társ volt” kifejezése. Az ezzel a prepozícióval kapcsolt cselekvő az, aki társként együtt él, együtt cselekszik a másik cselekvővel. Ez a léte a ’lesz’ igével kapcsolatos. Nem alkalmilag társul az emberhez, hanem magában a létben képez társaságot: ’hogya veletek legyen.’ Az együttlétet jelöli meg a Szentlélek funkciójaként. Az együttlét célja az öröklét, vagyis az élet. Ez az öröklét nem más, mint az Élettel, az Istennel való unió.⁴⁰⁷

⁴⁰⁶ TAKÁCS, *Szent János* 3. 434.

⁴⁰⁷ Uo. 434–435.

A μένω+παρά+dativusz „valakinél, valaki mellett lenni”, első sorban a hely meghatározására utal. Itt azonban, amint ez a többi előfordulásából is kivehető, az időtartam kifejezéséhez is köthető. Ugyanez a szerkezet jelenik meg az 1,39; 4,40; 14,25 versekben; azonban a Jézusra alkalmazott konstrukciók, kivétel nélkül, egy időben limitált együttlétet jeleznek: „aznap” (1,39); „két napig” (4,40); „ezeket mondtam nektek, amíg veletek voltam” (14,25). Ilyen kontextusban, a Paraklétozra használt szerkezet, mint korlátok nélküli időtartam kifejezője, egyedi az evangéliumban⁴⁰⁸, hiszen „a Szentlélek úgy van itt, hogy következetesen és megszakítás nélkül képez közösséget az emberrel.”⁴⁰⁹

Az εἰμί+ἐν+dativusz szerkezet, amint a létige is jelzi, a „benne lét” kifejeződése. Itteni szerkezetünk, azaz a futurumban álló létige+praepositio+dativusz egy „jánosi hapax.”⁴¹⁰ Az egyedi szerkezet egy egyedi és különleges ígéretre utal. „A Szentlélek nemcsak lokálisan, következetesen, és nem csupán társként kapcsolódik az emberhez, a Szentlélek annak az asszimilációnak a művelője, amely asszimiláció az ember Istennel való egysége. Ezt a bentlakást, ezt az asszimilációt az Atya és a Fiú viszonylatában a 14,23 fogalmazza meg.”⁴¹¹

A παρά és ἐν prepozíciók használatával az evangélista két megjelenési szintet kapcsol össze: a Szentlélek jelen van a tanítványok körében mint közösségben (vö. Mt 18,20) és az egyes személyben, az individuumban (1Kor 6,19; 2Kor 6,16). Annak a kihangsúlyozása, hogy a Paraklétoz mint az „igazság lelke,” a tanítványoknál, velük és bennük marad, azt jelzi, hogy ők alkotják Isten új „locus” -át: Isten újból népe körében lakik (Ez 36,27; 37,14; 27–28). Ugyanezek a prepozíciók fogják sugallni az Atya és a Fiú tanítványban való lakását (14,20.23).

5.3 Jézus visszajövele: Jn 14,18–20

A Jn 14,18–23 versekből álló rész, mint a most vizsgálandó verseknek a szűkebb kontextusa „a jövő jegyében” áll.⁴¹² Az a tágabb szöveggörnyezet, melybe szakaszunk besorolható (14,1–3.15–26 versek), a „Jézus útja vissza a tanítványokhoz” témakörhöz tartozik. „Ez a 3b versre reflektál.”⁴¹³

⁴⁰⁸ PASTORELLI, D., *Le Paraclet dans le corpus johannique*, Walter de Gruyter, Berlin – New York 2006, 247.

⁴⁰⁹ TAKÁCS, *Szent János* 3. 436.

⁴¹⁰ Egy ehhez hasonló szerkezetet csak a 2Jn 2,3 versben találunk még, sehol máshol az Újszövetségben. Vö. PASTORELLI, D., *Le Paraclet* 256.

⁴¹¹ TAKÁCS, *Szent János* 3. 436.

⁴¹² SCHNACKENBURG, *Das Johannes-evangelium III.* 84.

⁴¹³ BOLYKI, „*Igaz tanúvallomás*” 373.

A 14. fejezet egyik domináns motívumát a mozgást jelző igék adják: a πορεύομαι (elmegy, elutazik – 14,2.3.12.28), ἔρχομαι (jön – 14,3.6.18.23.28.30), ὑπάγω (elmegy, eltávozik – 14,5.28) igék, amelyek főleg a hely készítése (14,2–3) és az immanencia megvalósulása érdekében történő mozgást írják le. Legtöbb alkalommal Jézus az igék alanya. A πορεύομαι és a ὑπάγω igék János evangéliumában Jézus mennyei Atyja felé irányultságát, valamint az ég és föld, fent-lent távoli szférák összekötését teszik lehetővé. „Utazása” során Jézus átszeli azt a távolságot mely szétválasztja a földet az égtől, a tanítványok életterét Isten életterétől. Ennek gyönyörű párhuzamát az Apostolok Cselekedeteiben találjuk meg: a mennybe ment Jézus úgy jön el ismét, „ahogy az égbe felmenni láttátok” (ApCsel 1,11). Az „utazás” más részlete nem kerül megemlítésre, azonban Júdás árulása (13,30) és Péter áldozatkészsége (13,37) arra utalnak, hogy Jézus közeli útja a halálba visz.⁴¹⁴

Ha az általunk elemzett, 14,18–20 verseknek a vörös fonalát szeretnénk megragadni, hogy ennek mentén hámozzuk ki mondanivalójukat, akkor ezt a következőképpen tudnánk röviden felvázolni: Jézus megígérte tanítványainak, hogy egy másik Paraklétoszt küld nekik, aki velük lesz mindörökre. Bátorítás ez számukra: az igazság Lelke náluk és velük fog lakni. Azonban, hogy a tanítványok ne maradjanak tudatlanságban Jézus személyével és hollétével kapcsolatban, szövegünk, pár mondatban, kitér e témára is (14,18–20): Jézus megígéri nekik, hogy nem hagyja őket árván, visszajön hozzájuk (14,18).⁴¹⁵ A következő két vers (14,19–20) ezt az állítást részletezi.

„Még egy kis idő, és a világ többé nem lát engem, ti azonban láttok engem, mert én élek és ti is élni fogtok” (14,19). A vers első szava, a μικρός (kevés, kis, kicsi), mely értelemszerűen magában foglalja az „idő” kifejezést is, amint az előző előfordulásaiból levezethető (12,35; 13,33): Jézus küszöbön álló szenvedését és halálát hirdeti meg. A világ számára ez Jézusnak a színpadról való eltűnését jelenti: többé nem látja őt. Ezzel ellentétben, a tanítványok látják, hiszen a feltámadott megjelenik nekik.

A „mert én élek, és ti is élni fogtok” állítást kétféleképpen közelíthetjük meg: **1)** az elhangzottak folytatásaként, amint ezt az általunk is használt szöveg jelzi; **2)** mint önálló

⁴¹⁴ MCCAFFREY, *The House with many Rooms* 44.

⁴¹⁵ Az „árva” kifejezést nem csak az atya vagy gyám nélküli gyermekekre, hanem a rabbi nélküli tanítványra is használták: BARRETT, *The Gospel According to St. John* 463. Az ószövetségi szövegekből azt láthatjuk, hogy az árvákat gyakran nyomorgatták (Kiv 22,21), igazságszolgáltatás helyett a törvényt ellenük fordították, (MTörv 24,17; Iz 1,23; Jer 5,28), tulajdonukat ellopták (Jób 24,3), kezet emeltek rájuk és megölték (Jób 32,21; Zsolt 94,6). Isten gyakran a kiszolgáltatott, kizsákmányolt árvák gyámoltója és védelmezőjeként jelenik meg (Zsolt 10,14.18; 27,10; 68,6; 146,9).

mondatot, ez esetben a következő olvasattal: „Még egy kis idő, és a világ többé már nem lát engem, de ti láttok engem. Mert én élek, ti is élni fogtok.” A kutatók véleménye szerint az első változat az eredeti, ugyanis a „látás” az élő Jézusnak köszönhetően lehetséges.⁴¹⁶

„Az 'élek' ige, a 'ζῶω' eredeti jelentése szerint jelenti azt az eseményt, azt a cselekményt, amit így fordíthatunk: valami habzik, valami forr, valami erjed. Tehát olyan eseményt fejez ki, ami rendkívülien dinamikus és bensőből fakadó jelenség.”⁴¹⁷ A „mert én élek, ti is élni fogtok” azt jelzi, hogy a tanítványok valamilyen formában Jézus életéből részesülnek, bennük is „buzog” az isteni élet.

„Azon a napon megtudjátok majd, hogy én Atyámban, ti énbennem, és én bennetek (vagyok).” A 14,20 verset bevezető „azon a napon” kifejezés a feltámadás napjára való utalás. „Az a nap” fordulópont a tanítványok számára, egyfajta változásnak, átalakulásnak a kijelölt ideje: a derengésből feltűnedező isteni uralom megtapasztalásának, a megértés és mélyenlátás maradandó pillanata ez: „megtudjátok majd, hogy én Atyámban, ti énbennem, és én bennetek (vagyok).” Tulajdonképpen ebben a versben a tanítványok felé is kitérülnek a 14,10–11 versekben, az Atya – Fiú immanenciájáról elhangzottak: „Higgyetek nekem: én az Atyában (vagyok), és az Atya énbennem (van), ha pedig nem, magukért a tettekért higgyetek.”

Az evangélista, a megvalósult eszkatológia vitathatatlan képviselőjeként, a feltámadást jelző kifejezésekbe becsempészi a parúzia gondolatát is. A feltámadástól parúziáig tartó új korszak, az embert is magában foglaló, isteni immanencia jegyében zajló események összességét tartalmazza. A 14,20 vers konkrétan jelzi, hogy a feltámadás pillanatától, a tanítványokban is tudatosul, hogy ők az Atya – Fiú immanens kapcsolatának a részesei: ettől a pillanattól kezdve az Isten és ember közötti áthidalhatatlan távolság eltűnik. „Jézusban, mint a tökéletes kinyilatkoztatásban, eggyé válik a kinyilatkoztatás útja és célja.”⁴¹⁸

A következő versek ezt a gondolatot mélyítik el.

---

⁴¹⁶ BARRETT, *The Gospel According to St. John* 464.

⁴¹⁷ TAKÁCS, *Szent János* 3. 445.

⁴¹⁸ KARNER, K., *A testté lett ige. János evangéliuma*, A magyar Luther-társaság kiadása, Budapest 1950, 200.

5.4 A tanítvány mint templom: Jn 14,21–25

„^aAki az én parancsaimat birtokolja és ^bőrzi azokat, ^caz, ^daki szeret engem. ^eAki pedig engem szeret, ^fAtyám által szeretve lesz, ^gén is szeretni fogom, ^hés kinyilatkoztatom neki magamat” (Jn 14,21).

A vers első része (a–d) meghatározás jellegű, a második része (e–h) úgy hangzik, mint egy ígéret. A Jézus iránti legmegfelelőbb és benső viszonyulási mód definiálása után (a–d), a vers végén bemutatásra kerül Jézus viszonyulási módja az őt szerető tanítvány iránt (g–h). A tanítvány – Jézus és a Jézus – tanítvány kapcsolat (a–d és g–h) keretként szolgál. Újdonság és többlet a vers közepe (e–f), mely az Atya közvetlen magatartását jelzi a tanítvány felé: az Atya szeretettel válaszol a tanítvány Jézus iránti szeretetére. Ez a fokozatosan, tanítvány felé is megnyíló és egyre inkább kitérülő Atya – Fiú immanens kapcsolat, melyre a 14,20 vers kapcsán is kitértünk, a 14,23 versben éri el a tetőfokát: az Atya, nemcsak szereti, a Fiú nemcsak megjelenik a Jézust szeretőnek, hanem az Atya és a Fiú együtt jönnek hozzá és lakást készítenek nála.⁴¹⁹

A 6,56 versben megjelenő Jézus – tanítvány közti immanens kapcsolat elindítja azt a folyamatot, amelyen keresztül a különböző participiumokkal jelölt tanítvány, a Szentlélekkel és majd az Atyával is különleges és benső kapcsolatba kerül. A 14,20–23 versek időbeli perspektívája a feltámadást jelző „azon a napon” (14,20) kifejezéssel kezdődik, és a jövőben folytatódik, amint ezt a futurumban levő igék is szemléltetik (γνώσεσθε, ἀγαπηθήσεται, ἀγαπήσω, ἐμφανίσω, ἐλευσόμεθα, ποιησόμεθα). „A búcsúzás pillanatából Jézus a 'post mortem et resurrectionem' távlatába tekint.”⁴²⁰ A jövő távlata mellett, a tanítványság definiálására használt participiumok által (ὁ ἔχων, ὁ τηρῶν, ὁ ἀγαπῶν), újból megjelenik az időtlenség és egyetemesség dimenziója.

Szinte észrevétlenül, a búcsúbeszéd fül- és szemtanúit jelző, többes szám második személyről, a 14,21 versben Jézus átvált egyes szám harmadik személyre. Egy sor participium nominativus használata által Jézus beszédének középpontjába a „parancsot bíró” (ὁ ἔχων), „megőrző” (τηρῶν) és a „Jézust szerető” (ὁ ἀγαπῶν) (14,21) kerül. Ezek a fogalmak egyaránt jeleznek egyetemességet és partikularitást. Egyetemességet, amennyiben a próféták által jelzett új szövetség hordozója már nem (csak) a választott nép, hanem a participiumokkal leírt, minden néphez és nyelvhez tartozó egyedekből álló közösség, mely szereti Jézust. Az Isten és választott népe közötti ószövetségi, partikuláris privilégium egyetemesség,

⁴¹⁹ Vö. SCHOLTISSEK, *In Ihm sein und bleiben* 261.

⁴²⁰ Uo. 260.

univerzálissá válik. A jánosi szöveg, a maga sajátos módján azt jelzi, hogy megdőlnék az Izrael és a többi nép között lévő évszázados válaszfalak.⁴²¹ Az Efezusi levélben (2,11–22) oly művészi megfogalmazott igazság jánosi párhuzama ez. Izraelita, szamaritánus vagy pogányságból született egyé lesz; aki nem Izraelbe, hanem más népbe, vallásba született bele, és emiatt nem lehetett az Istennel kötött szövetség részese, vagy nem léphetett be a jeruzsálemi templom pogányok udvarából a szentélybe, azáltal, hogy Jézus parancsát bírja és őrzi és szereti őt, lehetőséget kap az Istennel való találkozásra. Megkaphatja a Paraklétoszt (14,16–17), és Isten templomává, a Fiú és az Atya lakásává válhat.

A Joel próféta által megnevezett eszkatológikus Lélek-hordozók itt jelennek meg: „kiárasztom lelkemet minden emberre, és profétálni fognak fiaitok és leányaitok; álmot álmodnak véneitek, és látomásokat látnak ifjaitok, sőt szolgálóimra és szolgálóimra is kiárasztom azokban a napokban lelkemet” (Joel 3,1–2). Ők a parancsot „bíró,” „őrző” és „Jézust szerető” tanítványok. Ezek a participiumok, amelyek a maguk általánosságában férfira és nőre egyaránt alkalmazhatók, ablakot nyitnak a jövő felé: Jézus a mindenkori tanítványra is gondol, kicsire és nagyra, férfira és nőre egyaránt. Az Atya nem csak azokat szereti, akik Jézus szűk családi körét alkották az utolsó vacsora estjén. Jézus nem csak azoknak fog „megjelenni” (ἐμφανίζω – 8,22), akik megrendült szívvel várják távozását és visszajövetelét a hely készítése reményében. A lábmosás estjén elhangzottak, szóban elmondottak, a fül- és szemtanúknak szóltak. Az írott szavak által megfogalmazott jézusi üzenet azonban a mindenkori olvasónak szól, hogy neki is hite és élete legyen. Félretenni e szavak jövő idejű dimenzióját, egy pontszerű eseményre korlátozná az evangéliumot, mely az olvasót csak informálná rég letűnt idők eseményeiről, de soha sem formálná a jelenben Isten szeretett gyermekévé.

Az egyetemesség mellett a participiumok használata partikularitást is jelez: ez a három kifejezés a „kommunitárius megfogalmazásról a perszonális megfogalmazásra utal. Jézusnak barátai vannak, azaz személyek veszik körül”⁴²²: a parancsát „bírónak,” „megőrzőnek,” az „Istent szeretőnek” neve, élettörténete, megismételhetetlen identitása van, egy nemzethez, adott korhoz és nemhez tartozik. „Jézus mindenkori tanítványa az, aki ajándékba kapta a Fiú befogadásának a lehetőségét, és az Atyát is befogadja, – ezért a Fiúval együtt, a Fiú és az Atya szeretetéből és szeretetében él. Ő, miként az Atya által elküldött Fiú, a Fiú küldöttévé válik, és ezáltal az Atya megnyilvánulását a Fiúban maradandóan megjeleníti. A húsvét utáni, Jézus és

⁴²¹ CHENNATTU, *Johannine Discipleship* 139.

⁴²² TAKÁCS, *Szent János* 3. 448.

tanítványa közötti immanencia feltétele, a Jézus iránti szeretet, azaz birtokolni és őrizni az ő parancsait.”⁴²³

„A parancs bírása a benső azonosulás, a parancs őrzése a külső megvalósítás. Az embernek a benső konstrukcióját, a benső szerkezetét kell hozzá idomítania, hozzá igazítania a jézusi parancshoz, a szeretethez. De nem maradhat pusztán belül az azonosság, azért, mert a szeretet kiáradó tendenciájú, a szeretet erő, amelyet nem lehet bezárni. A szeretet kénytelen cselekedni, mert a szeretet cselekvés. A két feltétel megvalósulásának az eredményeként a Jézussal való kommunió állapota valósul meg.”⁴²⁴

Jézus beszédét Júdás, nem az Iskarióti kérdése szakítja meg: „Mondja neki Júdás, nem az Iskarióti: Uram, hogy történt, hogy nekünk kell kinyilatkoztatnod magadat és nem a világnak?” (Jn 14,22). A kérdésből evidenssé válik a „világ” és a Jézust követők közötti távolság és kontraszt.⁴²⁵ Másrészt, a kérdés támpontot ad Jézus visszatérésének értelmezésére: ha Jézus megjelenése alatt a parúziát kellene érteni, mint mindenki számára látható és nyilvánvaló megjelenést, a világnak is kellene látnia (Mt 24,27). A szövegből azonban az derül ki, hogy a világ nem láthatja, tehát egy másféle megjelenésről beszél Jézus, melynek időpontját az „azon a napon” (14,20) kifejezéssel adja meg; minden bizonnyal a feltámadás utáni időszakra utal. A világ nem láthatja a megdicsőült Jézust, azonban láthatja a tanítványban élő és cselekvő Jézust.

Jézus következő szavai nem válaszolják meg Júdás kérdését, de elmélyítik a 14,21 versben elhangzottakat: „Felelt Jézus és mondta neki: ha valaki szeret engem, meg fogja őrizni szavamat és az én Atyám szeretni fogja őt, és őhöz fogunk menni és lakást fogunk készíteni nála” (14,23).

A 14,15.21 versekben szereplő „parancs” (ἐντολή) szót a „logosz” váltja fel a 14,23.24 versekben; a kifejezések, felcserélhetők lévén, hasonló jelentést hordoznak. A „logosz” megtartása, a Jézus iránti szeretet kifejeződése. A teofánia alapvető feltétele ez.

Jézus és az Atya ténykedésének, akciójának az objektuma itt, a 14,23 versben, a μὴν és nem a τόπος, mint a 14,2 versben. Ha lokalizálni szeretnénk a μὴν-t, azaz a lakást, akkor nem az égi, túlvilági, hanem a földi szférához tartozónak mondhatjuk. A μὴν hordozója maga a tanítvány; „nála” (παρ’ αὐτῷ) fog elkészülni az Atya és Fiú maradásának a helye. Ez a gondolat megjelenik az 1Jn levélben is: „Ha szeretjük egymást, Isten bennünk marad és

⁴²³ SCHOLTISSEK, *In Ihm sein und bleiben* 263.

⁴²⁴ TAKÁCS, *Szent János* 3. 449.

⁴²⁵ SCHNACKENBURG, *Das Johannes-evangelium III.* 91. Schnackenburg szerint Júdás kérdése arra a sok zsidó által képviselt véleményre utal, mely szerint feltámadása után Jézus főleg ellenségeinek kellett volna megjelenie.

szerepete tökéletes lesz bennünk” (1Jn 4,12); „Szeretet az Isten; aki a szeretetben marad, Istenben marad, és Isten őbenne” (1Jn 4,16).

Az „elkészítés” jelzésére az evangélista a ποιέω igét használja. Különös ez a vers, amennyiben csak itt jelenik meg ez az ige médiumban. A ποιέω ige a cselekvés finalitását jelzi: az Atya és a Fiú maguk és maguknak fogják készíteni a lakást, azaz birtokba fogják venni a tanítványt, aki ezentúl hozzájuk tartozik.

Terminológia, motívum és mondanivaló szempontjából a 14,23 vers a 14,2–3 versekben elhangzottakra való visszacsatolás, a μονή és τόπος kifejezések továbbgondolása és elmélyítése: „Jézus, aki elmegy, hogy a tanítványoknak szállást készítsen az Atya házában, visszajön, hogy Atyja és önmaga számára is ugyanezt készítse azoknál, akik benne hisznek és parancsait tartják, vagyis szeretik. Itt nyilván két ellentétes képben megfogalmazott, de nem ellentmondó fogalommal állunk szemben: Jézus elmegy az Atyához, s nekünk az Atyánál szállást készít, de egyben az Atya és Jézus hozzánk jön szállásra. Mi a mennyországba indulunk, de egyben a mennyország is hozzánk érkezik. A két fogalmazás egymást kölcsönösen kiegészíti, s – korrelatív jelentésük által – a tér és idő földi dimenzióitól megfosztja, s lelki síkra emeli.”⁴²⁶

A μένω ige derivátumaként a μονή nemcsak a ház metaforájához, hanem a μένω és a létige által kifejezett immanencia-mondásokhoz kapcsolódik, felidézve és továbbfejlesztve azokat: az Atya – Fiú (14,10–11), Fiú – tanítvány (14,20), Lélek – tanítvány (14,16–17) kapcsolatát, valamint az Atya Fiúval való „vita communis-ről” szóló minden állítást.⁴²⁷

Amennyiben az 1,38 versben szereplő μένω igét „lakik”, „lakozik” értelemben fogjuk fel, és a „ház” metaforájához csatoljuk, a 14,23 vers, a Jézus holléte után érdeklődő tanítványok kérdésére adott válasz. A „Mester, hol laksz?” kérdést Jézus itt válaszolja meg a legteljesebb formában. Az Isten jelenlétét jelző „ház”, „háztartás”, „templom” képeknek a kereteit Jézus szétfeszíti, és kitágítja ezek jelentésmezejét: Isten jelenlétének a helye, Isten új temploma a világban, a mindenkori tanítvány és a mindenkori keresztény közösség. A „ház”, „háztartás”, „templom” fogalmak beleivódnak a tanítvány fogalmába: ez utóbbit Istenhordozóvá avatják.⁴²⁸

Amint a prológus az 1,11–13 versekben megállapítja, hogy az istengyermekség státuszának létrejötté Jézus befogadásán vagy nem befogadásán múlik, úgy a 14,23–24 versek

⁴²⁶ FARKASFALVY, *Testté vált szó III.* 41.

⁴²⁷ SCHOLTISSEK, *In Ihm sein und bleiben* 273.

⁴²⁸ Isten jelenlétéről a tanítványban részletesen ír: COLOE, *God Dwells with Us*.

is figyelmeztetnek, hogy Isten inhabitációja a tanítványban a Jézus iránti szeretet jelenlétének vagy hiányának függvénye.

A 14,24 vers első része „a 23. vers kezdetének antitetikus paralellje”⁴²⁹: „Aki nem szeret engem, az nem tartja meg szavaimat” (14,24a). A folytatás kinyilatkoztatja Jézus szavainak eredetét: „A szó pedig, amit hallottatok, nem az enyém, hanem az Atyáé, aki küldött engem” (Jn 14,24b).

A 14,25 vers szakaszunk lezárását jelzi: „Ezeket mondtam nektek, amíg veletek voltam (παρ’ ὑμῖν μένων).” „Közvetlenül a búcsúbeszéd első nagy beszédét foglalja össze, de ezen túlmenőleg Jézus egész földi működését jelzi.”⁴³⁰ Erre utal a παρ’ ὑμῖν μένων formula, melyre később, a nyolcadik fejezetben fogunk visszatérni.

6. Konklúzió

A zsidóság úgy tekintett a frigyládjára, a szent sátorra és majd a salamoni templomra, mint Isten népe közötti jelenlétének látható, kézzelfogható bizonyosságára. A történelmi viszontagságok, főleg a salamoni templom elpusztulása és a babiloni fogság drámája, a templomhoz és kultikus cselekményekhez kapcsolódó jelenlétet a zsidóság egyre inkább Isten népével kötött szövetségében látta megnyilvánulni (Ezek 36,26; 37,12). A későbbi korokban a bölcsességi irodalom megjelenésével, Isten népe körében való lakozását a Tórában megtestesülő Bölcsességben fedezték fel. A templom végleges elpusztulása után az Isten jelenlétéről szóló motívumok összesűrűsödtek a rabbik által vezetett zsinagógai istentiszteletben, melyből a keresztényeket fokozatosan kizárták.

Mintegy ebből a valóságból kinőve, a negyedik evangélium azt vallja Jézusról, hogy személye az isteni jelenlét, a szentély és kinyilatkoztatás kiemelt „locus-a.” Minden krisztológiai cím, a jelek és a beszédek e meggyőződésnek adnak hangot. A búcsúbeszédben azonban (Jn 14) valami új és szokatlan történik: a tanítványok mint személy és közösség, azt az ígéretet kapják, hogy a Paraklétosz, sőt, mi több, az Atya és a Fiú lakásaivá válnak. A tanítványokat Isten- és Krisztushordozóvá avatja az evangélium, új templommá, amelyben Isten Lelke lakozik.

---

⁴²⁹ TAKÁCS, *Szent János* 3. 462.

⁴³⁰ Uo. 467.

A kereszthalálra és feltámadásra utaló „elmenetel – visszajövetel” motívumát az evangélista összeköti a „lakáskészítés” motívumával. Az új templom építése a Golgotán kezdődik; az építő új nevet kap: „a názáreti.” János evangéliumában kétszer jelenik meg határozott névelővel, mintegy címként. Ő a Jessze törzsökéből kikelt „vessző,” melyen az Úr Lelke nyugszik (Iz 11,1), az a „férfi, akinek 'Sarjadék' a neve,” aki majd templomot fog építeni az Úrnak (Zak 6,12).⁴³¹ A „názáreti” keresztrefeszítése által, a zsidók, római katonák segítségével „lebontják” azt, amit az evangélium Isten szentélyének nevez (Jn 2,19), hogy valami új épüljön a feltámadás után. E drámai pillanatok Isten új háza, háztartása felépítésének a momentuma is: az új relációk megteremtésével, egy utolsó kinyilatkoztatást tartalmazó „íme” használata által, a szeretett tanítvány Jézus anyjának a fiává, Jézus anyja pedig a szeretett tanítvány anyjává válik. E jézusi fiúságban való participáció által születik meg az „istengyermekek” új közössége, Isten új lakása az emberek között.

Az istengyermekek azok, akik megnyílnak az Atya, a Fiú és a Paraklétosz felé, valamint „befogadják” az „övéihez” jött világosságot (1,11). A παραλαμβάνω (befogad, átvesz) ige csak háromszor szerepel az evangéliumban. Az 1,11 vers szerint, „az övéi” (τὰ ἴδια) „nem fogadták be” (οὐ παρέλαβον) a világosságot; a 19,16-ban, a Jézus keresztrefeszítését kívánó nép „átvette” (παρέλαβον) Jézust, hogy kivégezzék. A 14,3 versben Jézus a παραλαμβάνω ige alanya: ő „magához fogja venni” (παραλήμψομαι) tanítványait.⁴³²

Az istengyermekek tudatosan „átveszik”, „befogadják” Jézust világosságként és kivégzettként. Ezért az „a názáreti”, aki halála és feltámadása által szentélyt készített a földön és az égben, „át fogja venni” azokat, akik itt a földön „befogadták.” A Jézusra mint alanyra használt παραλήμψομαι (magamhoz foglak venni) ige egy ígéret. Azok, akik megengedik Istennek, hogy „lakást” (μονήν) készítsen magának náluk, abban a megtiszteltetésben részesülnek, hogy élvezhetik az isteni szentélyt (τόπον) nála, az ő örök lakásában.

⁴³¹ A „názáreti” és az említett próféciákban szereplő „sarj”, „vessző” kifejezések közötti kapcsolatról, szójátékról, lásd: COLOE, *God Dwells with Us* 186–190.

⁴³² MCCAFFREY, *The House with many Rooms* 125–127.

VII. „AKI BENNEM MARAD ÉS ÉN ŐBENNE, AZ BŐ TERMÉST HOZ” – JN 15,1–11**1. Fordítás**

1. Én vagyok az igazi szőlőtő, és az én Atyám a földműves.
2. Minden szőlővesszőt, amely nem hoz bennem gyümölcsöt, eltávolít, és minden gyümölcsöt hozót megtisztít, hogy több gyümölcsöt teremjen (hozzon).
3. Ti már tiszták vagytok az ige által, amelyet elmondtam nektek.
4. Maradjatok énbennem és én tibennetek! Amint a szőlővessző nem tud gyümölcsöt hozni önmagától, ha nem marad a szőlőtőn, úgy ti sem, ha nem maradtok bennem.
5. Én vagyok a szőlőtő, ti a szőlővesszők. Aki bennem marad és én őbenne, az terem (hoz) sok gyümölcsöt, mert nélkülem semmit sem tudtok tenni.
6. Ha valaki nem marad énbennem, azt kivetik, mint a szőlővesszőt, (és) elszárad, (és) összegyűjtik azokat (és) tűzbe vetik és elégetik.
7. Ha bennem maradtok és szavaim bennetek maradnak, kérjetek, amit csak akartok, és meglesz nektek.
8. Abban dicsőül meg Atyám, hogy sok gyümölcsöt hoztok és az én tanítványaim lesztek.
9. Amint szeretett engem az Atya, én is szerettelek titeket. Maradjatok az én szeretetemben.
10. Ha (az én) parancsaimat megtartjátok, meg fogtok maradni szeretetemben, amint én is megtartottam Atyám parancsait és megmaradok szeretetében.
11. Ezeket mondtam nektek, hogy az én örömöm bennetek legyen, és a ti örömötök beteljesedjen.

2. Szövegkritika

15,2 vers: A „minden gyümölcsöt hozó” (πᾶν τὸ καρπὸν φέρων) helyett, a Codex Baezae a καρποφόρον kifejezést használja, melyet a LXX szövege használ a gyümölcsöző

szőlő vagy növények jelzésére (LXX Zsolt 106,34; 148,9; Jer 2,21). Egy alkalommal az Apostolok Cselekedeteiben is felbukkan (14,17).

15,8 vers: Az „én tanítványaim lesztek” (γένησθε ἐμοὶ μαθηταί) szövegünk esetében, a „valamivé válik, lesz” (γίνομαι) ige konjunktívusz aoristosban áll (P^{66vid}, B, D, L, Θ, 0250). Más kéziratokban futurum indicativus-ban, γένησεσθε alakkal szerepel (Ⲛ, A, Δ, Ψ, f¹³, 33, Byz.). A „hogy” (ὅτι) szócska konjunktívuszt kér maga után, ezért a γένησθε alakot preferáljuk.

3. Szöveggörnyezet és irodalmi egység

A 14,31 versben elhangzó jézusi felszólítás: „keljetek fel, menjünk innen” lezárja ugyan az előző egységet, magára az elmenetelre, mint logikailag bekövetkezendő eseményre azonban csak a 18,1 versben kerül sor: „Miután Jézus ezeket elmondta, kiment tanítványaival a Kedron patakon túlra, ahol volt egy kert; oda ment be ő és a tanítványai.” A 15,1 vers egy váratlan „én vagyok” formulával kezdődik, melyet nem vezet be semmilyen más megjegyzés vagy magyarázat.⁴³³ Hasonló törés és hirtelen váltás a 9,41–10,1 versekben is észlelhető, ahol „minden bevezetés nélkül és váratlan fordulattal Jézus egy beszédbe kezd, amely allegóriává szélesülő példabeszédként hat, s amelyben a maga szerepét és kilétét nyilatkoztatja ki.”⁴³⁴

A 14,31 vers okozta logikai egység és következetesség megtörésével párhuzamosan megjelenik a formai és tematika váltás is. Míg a 14. fejezetet a párbeszéd, vagy, ahogy Ch. Dodd nevezte, dialógikus keretbe helyezett monológ jellemezte, a 15,1–16,15 szakaszban eltűnnek a kérdések és a hozzászólások. A 13,31–14,31 szakasz összesen harminckilenc versében öt közbelépés szakítja meg Jézus beszédét, a 15–16 fejezetek hatvan versében csak két interpelláció jelenik meg a 16. fejezet második felében (16,16–33).⁴³⁵ Jézus az egyedüli beszélő, és ez a tény a 15,1–16,15 szakaszt a János-evangélium leghosszabb monológjává teszi. A 16. fejezet folytatása, a 16–33. versek, akárcsak a 13,31–14,31 versekből álló szakasz,

⁴³³ Charles Dodd rámutat, hogy a hasonló „én vagyok” jézusi állítások esetében (6,35; 8,12), egy bevezető formula előzi meg a jézusi beszédet (mondta nekik Jézus; Jézus ismét megszólalt és mondta nekik). Igaz, állítja Dodd, ilyenkor Jézus felvált más hozzászólókat; ez esetben nem változik meg a beszélő alany, talán ezért nem vált szükségessé egy bevezető formula beillesztése. Vö. DODD, *The Interpretation of the Fourth Gospel* 410–411.

⁴³⁴ FARKASFALVY, *Testté vált szó III.* 47.

⁴³⁵ DODD, *The Interpretation of the Fourth Gospel* 409–410.

újból dialógusba megy át, hogy aztán a 17. fejezet egy újabb jézusi monológot közöljön, az úgynevezett főpapi imát.

A 13,31–14,31 szakaszban érintett és hirtelen abbamaradt témák a Jn 15–16. fejezetekben visszatérnek és vörös fonallá válnak: ilyenek a Jézus és követői közötti immanencia, a tanítványok és a világ kapcsolata, a Paraklétoz tevékenysége, az elmenetel okozta fájdalom és a visszatérés öröme. Az előző szakaszra való tematikus visszacsatolás és a különböző motívumok ismétlődése annak a meggyőződésnek adtak hangot, mely szerint a 15–17. fejezetekből álló második búcsúbeszéd egy bázis szöveghez később csatolt rész, melynek Sitz im Leben-je egyrészt a zsidósággal, másrészt a közösségen belüli konfliktusok megerősödése.⁴³⁶ Tény, hogy amíg a 13,31–14,31 szakasz a Jézus elmenetele okozta krízisre összpontosul, a 15. fejezet túlmutat ezen az állapoton, és azok helyzetét tükrözi, akik mindennapjaikban már Jézus feltámadásából meríthetnek erőt. Először az egyházi közösség és a megdicsőült Jézus közötti kapcsolatot mélyíti el (15,1–17), majd rátér az egyházi közösség és ellenséges világ közötti relációra (15,18–16,11), befejezésül pedig újból felelevenedik az elválás fájdalmának, valamint a viszontlátás örömeinek motívuma.⁴³⁷

A szőlőtőről és a szőlővesszőről szóló szakasz által (15,1–8), a megdicsőült Krisztus a feltámadás utáni közösséghez szól, állítják szinte egyértelműen a kutatók. Tulajdonképpen a 6,22–59 és 10,1–18 szakaszokkal való stilisztikai, formai és tartalmi konvergencia arra ösztönöz, hogy mindhárom esetben hasonló Sitz im Leben-t tételezzünk fel.⁴³⁸

Paul N. Anderson, az evangélium kronológiai keletkezését kutatva arra a következtetésre jutott, hogy a szeretett tanítvány halála után, a Presbiter János kibővítette a már létező, szeretett tanítványtól eredő ősevangéliumot, hozzácsatolva annak szövegéhez a Prológust (1,1–18), a 6., 15–17. illetve a 21. fejezeteket.⁴³⁹ Bas van Os, az antignosztikus „Epistula apostolorumhoz” hasonló „feltámadási dialógusokból” (resurrection dialogue) kiindulva, azt a véleményt képviseli, hogy a 13–17. fejezetek motívumainak keletkezését ebben a feltámadás utáni kontextusban kell keresni. A búcsúbeszédet alkotó, kronológiailag későbbi datálású feltámadási dialógusok egyrészt azért kerültek a szenvedést megelőző szövegekhez, hogy megerősítsék az üldözött keresztényeket, másrészt, hogy megvédjék a

⁴³⁶ Néhány kutató véleménye szerint a jelenlegi szöveg mögött három szakaszt kell látni: 1) a bázis szöveg keletkezése (az első búcsúbeszéd 13,31–14,31); 2) az alapszöveg első bővítése a zsidókkal való konfliktusok miatt; 3) a belső feszültségek okozta szövegbővítés (15,1–17). Vö. COLOE, *Dwelling in the Household of God* 151.

⁴³⁷ DODD, *The Interpretation of the Fourth Gospel* 409–410.

⁴³⁸ SCHOLTISSEK, *In Ihm sein und bleiben* 276.

⁴³⁹ ANDERSON, N. P., *Das 'John, Jesus and History' Projekt. Neue Beobachtungen zu Jesus und eine Bi-optische Hypothese*, in *Zeitschrift für Neues Testament* 23 (2009), 12–25.

tiszta Jézus-képet és a jánosi spiritualitást az egyre szélesebb körben elterjedt gnosztikus írásoktól, amelyek egy átkonfigurált és egyben hamis tant hirdettek.⁴⁴⁰

A kutatók egyhangúak elismerik, hogy a szőlőtőről szóló metafora (15,1–5) annyira önálló, ugyanakkor oly semleges formájában és kifejezéseiben, hogy bármikor elhangozhatott volna, és az evangéliumba bárhol beilleszthető, akár Jézus korábbi mondásaihoz (az 1–12 fejezetekhez). Sokak szerint, az eucharisztia megalapításának hiánya lehetett annak az oka, ami miatt Jézus búcsúbeszédéhez, a 15. fejezet elejéhez lett csatolva a szőlőtőről szóló rész.⁴⁴¹ A szinoptikusok által kiemelt eucharisztikus anyagi transzformáció, „ez az én testem” a kenyérré (Mk 14,22; Mt 26,26; Lk 22,19), „ez az én vérem a borra” (Mk 14,24; Mt 26,28; Lk 22,20), Jánosnál egzisztenciális és ekkleziológiai hangsúlyt kap: Izrael átadja helyét Jézusnak és a belőle fakadó egyháznak (15,1), a szolgák átadják helyüket a barátoknak (15,15). Ezzel jelzi az evangélista az ószövetség megszűnését és az új szövetség érvénybe lépését.⁴⁴²

A tematikus egységek alapján, a 15–16 fejezetek szövegét négy nagyobb egységre osztjuk fel: **1)** hasonlat a szőlőtőről és a szőlővesszőkről (15,1–17); **2)** a világ gyűlölete (15,18–16,4); **3)** a Paraklétosz ígérete (16,5–15); **4)** az elválás fájdalma és a viszontlátás öröme (16,16–33).⁴⁴³

Az általunk elemzett perikópa szűkebb szöveggörnyezetét, a 15,1–17 verseket, két részre bontjuk: **1)** a Jézusban, mint igazi szőlőtőben való maradás (15,1–11); **2)** a szeretetparancs megtartása általi Jézus barátává való avatás (15,12–17).⁴⁴⁴ A 15,1–11 szakasz vörösfonalát, a μένω ige adja meg a maga gyakori előfordulásai által. Szakaszunk az „ezeket mondtam nektek” (15,11) állítással végződik, mely a János evangéliumban egy-egy gondolatmenet záróakkordjaként tekinthető.

A μένω ige előfordulásainak kontextusát figyelembe véve, három részre osztjuk a 15,1–11 versekből álló szakaszt: **1)** A Jézusban való egzisztenciális maradás (15,1–4); **2)** A Jézusban maradás vagy nem maradás következménye (15,5–8); **3)** A Jézusban maradás, mint jánosi etika (15,9–11).⁴⁴⁵ Mindhárom rész a μένω ige mondanivalóját közelíti meg, különböző szempontokból: **1)** az organikus immanencia szükségessége; **2)** a Jézussal való szimbiózis gyümölcsei; **3)** a szeretetben való maradás, mint a jánosi etika megfogalmazása.

⁴⁴⁰ VAN OS, B., *John's Last Supper and the Resurrection Dialogues*, in *John, Jesus and History Vol. 2* (Society of Biblical Literature 2), szerk. ANDERSON P. N., – JUST, F. SJ. – THACHER T., Atlanta 2009, 278–280.

⁴⁴¹ E témával kapcsolatos vélemények bemutatása: uo. 279.

⁴⁴² CHENNATU, *Johannine Discipleship* 114.

⁴⁴³ KOCSIS I., *Bevezetés I.* 279.

⁴⁴⁴ SCHNACKENBURG, *Das Johannes-evangelium III.* 106.

⁴⁴⁵ MOLONEY, F., *The Gospel of John, Sacra Pagina* (szerk. HARRINGTON, D. J. SJ.), The Liturgical Press, Collegeville, Minnesota 1998, 419.

A 15,1–8 versekből álló, szőlőtőről szóló szakasz műfajának meghatározására, bár különböző szakkifejezéseket használnak a kutatók, tartalmilag ezek nagy részben fedik egymást és ugyanarra a lényegre mutatnak. A hasonlat, példabeszéd, kép, képes beszéd, allegória, szimbolikus beszéd, mashal, metafora, metafora hálózat, részletekben különböznek egymástól. Lényegüket tekintve, mindegyikük a „két valóság” (képi és tárgyi realitás) tényére, illetve az azonosító és azonosítandó elemek kommunikációjára mutatnak rá.⁴⁴⁶ Az evangélium több helyen jelzi, hogy bizonyos dolgokat Jézus „paroimiában” mondott el (10,6; 16,25.29).⁴⁴⁷ A jánosi szöveg egyediségére való tekintettel, a 11,1–8 szakasz műfajának megnevezésére, az evangélista által is használt „paroimia” kifejezést fogjuk alkalmazni.

4. Magyarázat

4.1. A szőlőtő és szőlővessző bibliai képe

A 14. fejezetet az „Atya háza, melyben sok lakás van” (14,2), a 15. fejezetet a „szőlőtő és szőlővessző” képe (15,1.5) vezeti be. Mindkettő, „ház” és „szőlő,” Isten népe körében való jelenlétének, lakásának konszokrálta képe. Ezek annak a rendkívül gazdag képhálónak a részei, amely az evangélium lélegzetállító és csodálatos „paroimia konstellációját” alkotja.⁴⁴⁸

A szőlőhöz és szőlőműveléshez kapcsolódó elemek egy olyan gyakori és közkedvelt szimbólumrendszer alkottak az ókorban, melyek szinte minden kultúra, irodalom és vallás sajátjaivá váltak, ezért értelmezésük nem okozhatott különösebb gondot a kor embere számára. Nem egy ókori szerző folyamodott botanikus illusztrációkhoz mondanivalója formába öntésének érdekében, főleg erkölcsi jellegű tanítások esetében. A füge, olajfa és szőlő messzemenően lefoglalták az ókori szerzők figyelmét (pl. Bír 9,7–16).⁴⁴⁹ A szőlő körül kialakult mély és gazdag szimbólumrendszer magából a szőlő termesztéséből ered, hiszen

⁴⁴⁶ PETERSEN, S., *Brot, Licht und Weinstock. Intertextuelle Analysen johanneischer Ich-bin-Worte*, Supplements to Novum Testamentum 127, Brill, Leiden – Boston 2008, 289–290.

⁴⁴⁷ Ókori, szűkebb jelentése szerint, példabeszédet jelent (műfajmegjelölésként); tágabb értelemben egy modus dicendi, azaz beszédmód. „A paroimia szó fordítása lehet ’figurális beszédmód’ vagy ’rejtélyes kifejezés’ is. A paroimia a képiség mögött húzódó jelentést nem elrejteni akarja, sokkal inkább a befogadó aktív közreműködését követeli meg a mondanivaló kibontása során. Ilyen értelemben és a szó etimológiai háttérével összhangban, a paroimia a befogadó útítársává, vezetőjévé válik a jelentés felfejtésére irányuló erőfeszítései során.” ZIMMERMANN, R., *A János-evangélium képteológiája*, in *Képteológia* (Narratívák 11) 25. Magát a Példabeszédek könyvét Paroimiának nevezi a Septuaginta; meglepő, hogy a János szövegében fellelhető ószövetségi idézetek egyike sem származik a Példabeszédek könyvéből.

⁴⁴⁸ COLOE, *God Dwells with Us* 157.

⁴⁴⁹ KEENER, C. S., *The Gospel of John II*. 989. A szerző több olyan ókori író sorol fel, akik a növényvilágból vett motívumokat használták (Seneca, Plutarchos, Eunapius stb.).

nagyon kevés olyan növény van, amely ennyire függne az ember figyelmes, kitartó munkájától és a kedvező időjárástól; melynek termesztése igényli a hozzáértést és fáradságos munkát, de az ég áldását is. Másrészt, mint nemes növény, a szőlő „titokzatos vonást is rejt magában. Értékessé csak gyümölcse által lesz. Fája értéktelen (Ez 15,2,5), a terméketlen ágak csak tűzre valók (Jn 15,6); gyümölcse azonban „Istent és embert felvidít” (Bír 9,13). A szőlő tehát nagyon mély titkot fed: nemcsak az ember szívének okoz örömet (Zsolt 104,15), hanem gyümölcse öröm Istennek is.”⁴⁵⁰

A keleti pogány mítoszokban, a gnosztikus és mandaneus irodalomban gyakran szőlővel ábrázolták az élet fáját; talán ennek tulajdonítható, hogy neves kutatók a jánosi szimbólum közvetlen forrásaként tekintik ezek valamelyikét.⁴⁵¹ Ez az analógia egyáltalán nem idegen a késő zsidó vagy a kora keresztény ikonográfiától sem, hisz az élet fája ábrázolásához a szőlőt is használják.⁴⁵² Az ókori görög irodalom a legfőbb Isten vagy a demiurgosz alkotó és világot fenntartó tevékenységét a földműves vagy szőlőműves képével fejezi ki, ezért Isten mint földműves ábrázolása, aki világot, embert és lelket ültet, gondoz és őriz, egy olyan kép, mely egyáltalán nem szorult magyarázatra a hellenista kor embere számára.⁴⁵³

Az ószövetségi szövegekben több mint százötven alkalommal fordulnak elő a „szőlő” és „szőlőskert” kifejezések. A hétköznapi használaton túl számos helyen metaforaként jelennek meg, sokszor az Izraellel való összehasonlítás céljából: Izrael egy Isten által nemes szőlővel beültetett kert (Iz 5,1–7), melynek maga az Úr az őrzője és gondozója (Iz 27,2–3). Ez a szőlő azonban nem hitvesének, hanem másoknak ad hálát termékenységeért (Óz 10,1; 3,1), a várt, nemes gyümölcs helyett a gaztettek mustját hozza (Iz 5,1–7); a figyelmesen és szeretettel gondozott, választott nemes növény elkorcsosult, terméketlenné vált (Jer 2,21; 8,13), ezért az lesz a sorsa, hogy kitépik, eltapossák (Jer 5,10; 12,10) és elégetik (Ez 15,1–8).⁴⁵⁴ Különleges a 80. zsoltár szövege, melyben az Egyiptomból kihozott szőlő kétségkívül a választott népet, a 16. versben azonban az emberfiát ábrázolja. Személyeket jelöl a szőlő képe Ez 17. fejezetében is, ahol a Dávidtól származó királyi dinasztiára utal. A Zsolt 128,3 verse az istenfélő feleségét, az 19,10 Izrael előljárójának anyját hasonlítja termékeny szőlőhöz. A

⁴⁵⁰ LÉON – DUFOUR, X., (szerk.) *Biblikus Teológiai Szótár*², Tipografia Dario Detti, Róma 1976, 1252–1253.

⁴⁵¹ BULTMANN, *Das Evangelium des Johannes* 407. Napjainkban a kutatók alig képviselik ezt a véleményt; vö. PETERSEN, S., *Brot, Licht und Weinstock. Intertextuelle Analysen johanneischer Ich-bin-Worte*, Supplements to Novum Testamentum 127, Brill, Leiden – Boston 2008, 302.

⁴⁵² BROWN, *The Gospel According to John XIII–XXI*. 671.

⁴⁵³ DODD, *The Interpretation of the Fourth Gospel* 137.

⁴⁵⁴ További ószövetségi előfordulások: Óz 14,8; Jer 6,9; Ezek 15,1–6; 17,5–10; 19,10–14 stb.

R. E. Brown megemlíti néhány véleményt, melyek alapján különböző ószövetségi szövegek állnak a Jn 15. mögött: E. M. Sidebottom szerint Ez 17. fejezete, B. Vawter szerint 2Bar 39,7, A. Feuillet szerint a Sir 24,17–21. Vö. BROWN, *The Gospel According to John XIII–XXI*. 671–672.

Bölcsességi irodalomban (Sir 24,17) maga a Bölcsesség az, amely rügyeket hajt, mint a szőlőtőke, virágjai pedig gazdag gyümölcsöt teremnek; gyökereit dicsőséges nép körében helyezi, és a szent városban telepszik meg (Sir 24,11–12).

Összefoglalva az eddigieket azt mondhatjuk, hogy a szőlő vagy szőlőskert képe, Izrael, egy embercsoport vagy egy személy megjelölését szolgálja. Szükséges azonban azt is megemlíteni, hogy jelzett jelentésköre mellett egy olyan ideális, békés állapot ábrázolásában is segédkezik, mely az isteni ígélet beteljesüléséhez, bőséghez, vidámsághoz vagy Izrael restaurálásához kapcsolódik; ezek összessége pedig a paradicsomi állapotra és a végidőre utalnak.⁴⁵⁵ A MTörv 6. fejezetében (10–11) az Ábrahámnak, Izsáknak és Jákobnak esküvel ígért föld az az ország, ahol szép, nagy városok vannak, „amelyeket nem te építettél, házak tele mindenféle jóval, amelyet nem te halmoztál fel, ásott kutak, amelyeket nem te ástál, szőlőskertek és olajfák, amelyeket nem te ültettél.” Zakariás prófétánál a békéről szóló isteni ígélet szerint a béke mint isteni adomány, konkrétan abban nyilvánul meg, hogy a szőlőskert megtermi gyümölcsét, a föld megadja termését, az ég hullatja az esőt (8,12). Az 1Makk 14,12 szerint, az ellenségtől szabaddá vált ember békéje és öröme abban nyilvánul meg, hogy rettegés nélkül pihenhet a fügefa és a szőlő árnyékában. Az ember boldogtalanságát, nyomorát és szenvedését hasonló képekkel fejezi ki Joel próféta (1,12): „Kiszáradt a szőlőskert, ellankadtak a fügefák; gránátalma, pálma, almafa: elszáradt a mezőn minden fa. Bizony eltűnt a vidámság is az emberek fiai közül!” A termékeny szőlő a béke és bőség, az isteni ígélet beteljesülésének a jele, mely az ember számára nyugalmat és örömet szerez. Mivel a Messiás a végidők békéjének és tartós örömeinek a beteljesítője, a rabbinikus irodalom már a Tóra első oldalain szereplő próféciaik és áldások beteljesülését személyéhez kötötte: ő az, aki „szőlőtőhöz köti csikáját, az indához a szamara vehmét. Borban mossa ruháját, és szőlő vérében a palástját” (Ter 49,10).⁴⁵⁶

A zsidóságon belül nemcsak a szent iratokban, hanem Izrael kultikus és hétköznapi szimbólumrendszerében is megjelenik a szőlő képe, például számtalan Makkabeus kori cserépen, pénzérmén, síron és osszuáriumon.⁴⁵⁷ Josephus Flavius szerint, a jeruzsálemi templom épületén, „az ajtók fölött, a falpárkány alatt, arany szőlőtőke ágazott szét és fürtök csüngtek róla;” a templom, melyet sok stadionnyi messzeségből lehetett látni, a maga díszzeivel mindenkit bámulatba ejtett (Ant XV,11). Az első zsidó háborút megelőző lázadások

⁴⁵⁵ PETERSEN, S., *Brot, Licht und Weinstock. Intertextuelle Analysen johanneischer Ich-bin-Worte*, Supplements to Novum Testamentum 127, Brill, Leiden – Boston 2008, 302–307.

⁴⁵⁶ THYEN, H., *Das Johannesevangelium²*, Handbuch zum Neuen Testament 6, Mohr Siebeck, Tübingen 2015, 638.

⁴⁵⁷ BEASLEY – MURRAY, *John 272*; SCHNACKENBURG, *Das Johannes-evangelium III.* 120.

idején (Kr. u. 66–70) a zsidók által vert pénzérmeken, a szőlőtő és szőlővessző szimbólumát használták. Az egyes közösségek vagy vidékek elnevezésében szintén megjelennek a növényi szimbólumok: a zsidó háború után, a Rabbi Johanan ben Zakkai vezette, a Jamniában működő rabbinikus iskola tagjai közösségüket „jamniai szőlőskertnek” nevezték.⁴⁵⁸

A szőlő vagy szőlőskert mint kép, nem idegen az újszövetségi irodalomtól sem. A szinoptikusoknál a gonosz szőlőművesekről szóló példabeszéd (Mk 12,1–11; Mt 21, 33–41, Lk 20,9–16) erős rokonságot mutat Iz 5. fejezetével, a szőlőről szóló szomorú dallal. A szinoptikus példabeszéd záróakkordja drámai hangvétellű: a szőlőskert művelői gonoszak, ezért elveszik tőlük „az Isten Országát és olyan népnek adják, amely meghozza annak gyümölcsét” (Mt 21,43). A szinoptikusoknál, akárcsak Jánosnál, éles kontrasztba kerülnek a Jézus tanítását elfogadók és elutasítók; ez utóbbiak elveszítik Isten örökségét.⁴⁵⁹

4.2 A Jézusban való egzisztenciális maradás: 15,1–4

A szinoptikusoktól eltérően, Jánosnál hiányzik a narratív cselekmény. Amint azt számos kutató jelzi, egyfajta szimbólumcsere is történik a szinoptikusokhoz képest: nem Izrael népe, hanem Jézus a szőlőtő. Izrael szerepét Jézus és tanítványai veszik át, ez utóbbiakra indirekt (15,2) vagy direkt módon (15,5) a „szőlővesszők” (κλήματα) kifejezés utal.⁴⁶⁰

Ebben az újabb „Én vagyok” mondásban, szembetűnik a „szőlőtő” mellett, emfatikus helyzetben álló „igazi” melléknév. Jézus nem pusztán szőlőtő, hanem „az igazi szőlőtő” (ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή). Ez a minősítés csak a 15,1 versben szerepel, míg a 15,5 versben elmarad. Hasonlóképpen az élet kenyéréről szóló beszéd perikópájában, Jézus csak egyszer beszél az „igazi” mennyei kenyérről (6,32).

A Jn 17,3 vers szerint, az „igazi” „minden mást kizáró” jelentéssel bír: „az örök élet az, hogy megismerjenek téged, az egyedül igaz Istent (τὸν μόνον ἀληθινὸν θεὸν) és akit küldtél, Jézus Krisztust.” A többi előfordulás esetén, az „igazi” nem annyira a „hamis” elletéte, mint inkább a „hiányos” tökéletes megjelenése. Felsőbbrendűséget fejez ki, a tökéletesség legmagasabb fokát, sőt, magát az isteni szférát: egyfelől a korlátolt, hiányos, evilági emberi valóság áll, másfelől a tökéletes és transzcendens. Az „igazi” nem feltétlenül

⁴⁵⁸ BROWN, *The Gospel According to John XIII–XXI*. 674. KEENER, *The Gospel of John II*. 992.

⁴⁵⁹ A többi újszövetségi perikópa esetében megoszlanak a vélemények, hogy egyik-másik esetben a szőlő vagy szőlőskert Izraelt szimbólizálja-e vagy sem (Mk 14,25; Mt 20,1–14; 21,28; Lk 13,6; 20,9–16, 1Kor 9,7; Jak 3,12; Jel 14,18). Silke Petersen, aki részletesen foglalkozik a szőlő szimbólisztikájával, arra a végkövetkeztetésre jut, hogy az ó- és újszövetségi iratokban és az apokrif irodalomban, a szőlő vagy szőlőskert Izraellel való azonosítása nem törvényszerűen, inkább kivételesen történik. Vö. PETERSEN, S., *Brot, Licht und Weinstock* 307.

⁴⁶⁰ CHENNATU, *Johannine Discipleship* 114.

ellentétet vagy kontraszt-létet, inkább minőségi többletet jelent: a prológus, mely Jézust „igazi világosságnak” nevezi (1,9), nem a Keresztelő éles kontrasztjaként vagy ellentétéként állítja be Jézust, hanem a „csupán csak” tanúnál sokkal nagyobb valakit (1,8–9.18.27). E logikai gondolatmenet alapján, a 2. fejezetben, Jézus „nem csak” emberi kéz alkotta templom, hanem maga az isteni, emberek között megjelenő, élő mennyei szentély (2,19–22). Az „igazi kenyér” sem a Tóra vagy manna, mint isteni ajándék ellentéte, hanem a „csak” mannánál lényegesen értékesebb isteni ajándék (6,32).

E melléknév hangsúlyozásával Jézus nem mondja hamisnak az ószövetségi, szőlőhöz kapcsolódó képeket. Ő nem ezek kontrasztjaként, hanem ezek beteljesítőjeként jelenik meg. Mintha azt akarná kiemelni itt, amit a mannáról mondott Kafarnauban: „atyáitok ették a manát, és meghaltak” (Jn 6,58). Csodálatos dolog volt a manna, de nem teljes: örökkévalóságot nem biztosított. Hasonlóképpen van ez a szőlővel is: minden más szőlőtő, az „igazit” kivéve, élettelen. Egy igazi szőlőfa van, mely életet bír önmagában, és egyedül Jézus tudja adni azt, amit az igazán élő szőlőfa adhat.

A tanítványság szemszögéből megközelítve, az „igazi” kifejezés ösztönöz, lelkesít, döntésre hív és biztosítékot nyújt: ami igazi, az valóban létezik, és, mint ilyen, felismerhető, kívánható és megkapható. Istennek az emberi történelemben való csodálatos működése Jézusban nyer igazán teljességet: benne és általa válik az isteni szféra igazán elérhetővé és megtapasztalhatóvá az ember számára.

Már az első vers meghatározza Jézus, az Atya és, implicit módon, a tanítványok identitását, funkcióját és a köztük lévő kapcsolatot, annak ellenére, hogy a tanítványok mint „szőlővesszők” (κλήματα), csak a 15,5 versben kerülnek konkrétan megemlítésre a „ti vagytok a szőlővesszők” mondat elhangzásával. Igaz, hogy minden „Én vagyok” állítás erősen krisztológiai jellegű, azonban az Atyára mint „földművesre” (γεωργός) való konkrét utalás által, Jézus programszerűen hirdeti meg a teljes fejezetet átjáró teocentrikusságot, melyet a következő versek is, az Atya személyére és tevékenységére való direkt vagy indirekt utalásai által, megerősítenek (15,2.6.8.9.10.15.16.21.23.24.26).⁴⁶¹ Ugyanakkor az erős krisztológia és teocentrikusság mellett, megjelenik a fokozott ekkleziológiai jelleg is.

Az Atya mint „földműves” felbukkanása az első versben nem mondható teljesen váratlannak abban a tipikus jánosi kontextusban, amelyben az Atya és a Fiú szinte elválasztathatatlanok, ahol az Atya mint indirekt, háttérből cselekvő főszereplő, a Fiú

⁴⁶¹ SCHOLTISSEK, *In Ihm sein und bleiben* 284.

tevékenységének oka, kísérője és legitimizálója.⁴⁶² „Földművesként” (γεωργός) és nem „vincellérként” (ἀμπελουργός vö. Lk 13,7) való bemutatása, minden bizonnyal annak a konkrét történelmi valóságnak tudható be, hogy Júdeában alig akadtak monokultúrák (Lk 13,6).⁴⁶³ Habár a földművesek inkább a szegényebb szociális réteghez tartoztak, és a szőlőskerteket gyakran bérelték, ez esetben az Atya tulajdonosként szerepel.

A földművességet mint tevékenységet fáradságosnak és egyben nemesnek mondják az ókori szerzők.⁴⁶⁴ Itt ez a szőlő termése érdekében történik (15,2.6), és az Atya személyesen avatkozik be a növekedés és tisztítás folyamatába. A 15,2 versben, Jézus két konkrét tevékenységet említ meg: a gyümölcsöt nem hozó szőlővesszők eltávolítását (αἶρω), valamint a gyümölcsöt hozó vesszők megtisztítását (καθαίρω). Gyakorlatilag ez megfelel a téli és nyári beavatkozásoknak: télen visszavágták, nyáron eltávolították a fölösleges hajtásokat. Jól tudták a legrégebb időkben is, hogy a figyelmes és helyes gondozás következtében a szőlő jobban kihajt, gyümölcsének minősége javul, maga a szőlő pedig többet él.⁴⁶⁵ Az Atya tevékenységét jelző αἶρω – καθαίρω, szójáték ízű kifejezések használata, az elsődleges, konkrét agrár munkálatokon túl, kultikus értelemben jelenthetik az erkölcsi tisztulást, teológiai értelemben utalhatnak Isten megszentelő és ítélő tevékenységére.⁴⁶⁶ Természetesen, az evangélista egy erősen eszkatológikus jeggyel látja el ezeket a kifejezéseket, így a végső ítéletre való utalásokként is értelmezhetők.⁴⁶⁷

A földműves munkálkodásának az objektuma „minden szőlővessző” (πᾶν κλήμα), melyre kétszer történik utalás a 2. versben: először negatív jelentéssel a „gyümölcsöt nem hozók”, másodsor pozitív értelemben, azaz a „gyümölcsöt hozók” megjelölésével. Ez utóbbi esetben csak a „minden” (πᾶν) szó használatával, mert a „szőlővessző” kifejezés elmarad. A Jn 15,2–6 verseken kívül, a szőlővessző kifejezés sehol máshol nem fordul elő az Újszövetségben. A „megtisztít” ige (καθαίρω 15,2) pedig hapaxlegomenon.⁴⁶⁸

⁴⁶² Isten földművesként való bemutatása megjelenik Pálnál is (1Kor 3,6–9); Márknál az Isten tulajdonosként szerepel, aki szőlőskertjét földműveseknek adja bérbe (Mk 12,1–12).

⁴⁶³ SCHWANK, János 459.

⁴⁶⁴ Részletes ír erről a témáról KEENER, *The Gospel of John II* 993. BARRETT, *The Gospel According to St. John* 473.

⁴⁶⁵ Theophrastos, Aristoteles munkatársa és utóda, szőlőtermesztésről írt szövegét idézi: PETERSEN, *Brot, Licht und Weinstock* 293.

⁴⁶⁶ LINDARS, B., *The Gospel of John* 488. A szerző szerint, az αἶρω-καθαίρω szójáték jelenléte arra utalna, hogy ez a perikópa nem rendelkezik arám eredetivel.

⁴⁶⁷ LABAHN, M., *Überzeugende Ethik mündiger Jüngerschaft, Christologische Bildsprache als Fundament johanneischer Ethik (Johannes 15,1-8)*, in *Studies in the Gospel of John and Its Christology. Festschrift Gilbert Van Bell* (Bibliotheca Ephemeridum Theologicarum Lovaniensium CCLXV), szerk. VERHEYDEN, J. – VAN OYEN G. – LABAHN, M. – BIERINGER R., Peeters, Leuven – Paris – Walpole 2014, 410.

⁴⁶⁸ SCHOLTISSEK, *In Ihm sein und bleiben* 279.

A 15,3 vers mintha megszakítaná egy pillanatra az eddigi gondolatmenetet: „Ti már tiszták vagytok az ige által, amelyet elmondtam nektek” (ἦδη ὑμεῖς καθαροὶ ἐστε διὰ τὸν λόγον ὃν λελάληκα ὑμῖν). Szinte észrevétlenül, a szőlővesszőkről a tanítványokra, az Atya tevékenységéről Jézus igéjének erejére és hatására terelődik a figyelem. A két vers között konkrét, lexikális hidat a καθαροὶ (tiszták) főnév képez, mely az Atya egyik ténykedését jelző καθαίρω (megtisztít) ige derivátuma. E vers által, amint Szent Ágoston frappánsan fogalmaz, Jézus „rögtön megmutatja, hogy ő is a vesszők tisztítója.”⁴⁶⁹ Eszerint az Atya a Fiún keresztül, a Fiú az Atya erejével cselekszik: Jézus isteni teendőket végez, ugyanúgy, mint a Földműves. Amint az Atya Logosza által a „kegyelem és igazság” (Jn 1,18), hasonlóképpen Jézus „logosza” által a „megtisztulás” valósult meg.

A 15,4 vers tulajdonképpen elárulja a „szőlőtőről” elmondottaknak az okát és egyben a célját, ami a Jézusban való maradás mint a gyümölcsstermés egyetlen feltétele: „Maradjatok énbennem és én tibennetek (μείνατε ἐν ἐμοί, κἀγὼ ἐν ὑμῖν)! Ahogy a szőlővessző nem tud gyümölcsöt hozni önmagától, ha nem marad a szőlőtőn, úgy ti sem, ha nem maradtok énbennem.”

A μένω ige sehol máshol nem fordul elő oly gyakran, mint itt, a 15,4–11 versekben: tíz alkalommal szerepel a mindössze hét versben, majd még egyszer a 15,16. versben. Amint a szőlő képe a paroimiát, úgy dominálja a „maradás” fogalma ennek teológiáját, sőt mi több, amint Francis Moloney fogalmaz, a szőlőtőről és szőlővesszőkről szóló kép a μένω ige teológiájának és mondanivalójának kiemelésére használt eszköz.⁴⁷⁰

Általánosan elfogadott vélemény az, hogy a μένω ige adja meg a 15,1–11 szakasz gerincét és vörös fonalát.⁴⁷¹ Rendkívül gyakori előfordulásai által egy gazdag kapcsolatrendszer megjelölésének az eszközévé válik: a szőlőtő és szőlővessző (15,4), tanítvány és Jézus (15,5.6.7), Jézus igéje és a tanítványok (15,7), Jézus és tanítványai közötti szeretet (15,9.10), Jézus és az Atya közötti szeretet (15,10).

A 15,4 vers első mondata, a μείνατε ἐν ἐμοί, κἀγὼ ἐν ὑμῖν, háromféleképpen értelmezhető: **1)** feltételként: „ha ti bennem maradtok, én is bennetek fogok maradni”; **2)** összehasonlításként: „maradjatok bennem, ahogy én is bennetek maradok”; **3)** kölcsönös imperativusként: „maradjatok bennem és én bennetek”, azaz „maradjunk egyik a

⁴⁶⁹ LXXX. Beszéd; SZENT ÁGOSTON, *Beszédek Szent János Evangéliumáról III.* 149.

⁴⁷⁰ MOLONEY, *The Gospel of John* 417.

⁴⁷¹ SKINNER, C. W., „Love One Another”: *The Johannine Love Command in the Farewell Discourse, in Johannine Ethics. The Moral World of the Gospel and Epistles of John*, szerk. BROWN, SH. – SKINNER C. W., Fortress Press, Minneapolis 2017, 35.

másikában.”⁴⁷² Magából a kontextusból világossá válik, hogy a szőlővessző nem hozhat gyümölcsöt, ha nem marad a szőlőtőn: a szőlővessző létezése, növekedése, termőképessége a szőlőtőn való maradáستól függ, ezért a 4a vers mondata inkább feltételként értelmezendő.⁴⁷³ Továbbá a feltételt jelző „ha” (ἐάν) szócska öt előfordulása a 15,1–11 szakaszban (15,4x2.6.7x2.10), akár pozitív (ἐάν), akár negatív megfogalmazásban (ἐάν μή), kihangsúlyozza, hogy a szőlőtőn való maradás egy konkrét egyéni döntést feltételez, illetve a döntéssel járó következmények felvállalását és elfogadását (15,6). A Jézusban maradásnak egy folyton megújuló „igent mondásnak” kell lennie, szüntelen törekvésnek az egzisztenciális-organikus immanenciára és a „gyümölcsöző” életmódra.

4.3. A Jézusban maradás vagy nem maradás következménye: 15,5–8

Fontos megemlíteni Chrys C. Caragounis egyik tanulmányának a témánkhöz kapcsolódó néhány érdekes megjegyzését.⁴⁷⁴ Jézus azonosítása a szőlőtővel, a tanítványoké a szőlővesszővel nagyon korán, már az apostoli atyáknál és főleg az egyházatyáknál jelenik meg a régi, klasszikus görög nyelv alapján, azzal a szándékkal, hogy Jézus emberi természetét megvédjék a különböző tévtanítókkal való teológiai viták során, állítja a szerző. Azonban Jézus korában, az ἄμπελος (szőlőtő) kifejezést inkább a „szőlőskertre”, a κλήμα (szőlővessző) kifejezést magára a „szőlőtőre és szőlővesszőkre” mint teljes növényre értették. Eszerint Isten a földműves, Jézus pedig az az entitás, pontosabban szőlőskert, amelyben tanítványai mint szőlőnövények gyökereznek. A földműves az αἶρω igével leírt első tevékenységét úgy kell értelmezni, mint a nem gyümölcsöző szőlőtőke kiemelését a földből, és a kerten kívülre való dobását. A καθαίρω igével leírt „tisztító tevékenység” pedig nemcsak a szőlővesszőkre értendő, hanem a gyökerek körülásását is jelentené, melyre a paroimia nem tér ki.⁴⁷⁵

Caragounis szerint, az általa proponált azonosítás egyrészt hűségesebben tükrözi a kor mentalitását, másrészt jobban megfelel a szőlőművelés munkálatainak. Könnyebben asszociálható továbbá az ószövetségi és szinoptikus szőlőről szóló szövegekkel, és nyomatékosabban juttatja kifejezésre a kollektivitás motívumát. Amennyiben a szőlőtőkék

⁴⁷² CARSON, D. A., *The Gospel According to John*, The Pillar New Testament Commentary 43, Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids 1991, 382.

⁴⁷³ Uo.

⁴⁷⁴ CARAGOUNIS, C. C., *The Development of Greek and the New Testament: Morphology, Syntax, Phonology and Textual Transmission*, Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament 167, Mohr Siebeck, Tübingen 2004, 248–260.

⁴⁷⁵ Ezt már Aranyszájú Szent János is szóvá tette: SFANTUL IOAN GURA DE AUR, *Comentar la evanghelia de la Ioan*, Editura pelerinului roman, Oradea 1998, 392.

együttese alkotják a szőlőskertet, ez az értelmezés a Paradicsomkert motívumával is összefonódik.

Természetesen nem zárkozunk el Chrys Caragounis értelmezésétől, ezért is tartottuk fontosnak megemlíteni. Véleményünk szerint, bár tanulmánya értékes szempontokat nyújt, nem változtat a mondanivaló lényegén, főleg a „marad” ige által jelzett immanencia motívumán. Ezért a klasszikus fordítást és értelmezést fogjuk használni, úgy, ahogy már a legrégebbi időktől ez szokás.

A tanítványok szőlővesszővel való azonosítása az 5a versben, az egzisztenciális függésen, azaz a szőlőtől való inkorporáción túl, rámutat a szociális, azaz közösségbe való inkorporáció lényeges valóságára: azokra „az emberekre, akiket a világból nekem adtál” (17,6), és akik Jézus követőiként Isten új népét alkotják. Az ószövetségi Izrael szőlőként való ábrázolása Jánosnál válik teljessé: csak az lesz igazán Isten népének élő tagja, aki Jézusban és Jézusból él. Minden más, régi kizáró faktor eltűnik és a Jézusban való lét válik az Isten népéhez való tartozás egyetlen feltételévé.

Jánosi különlegesség a tanítvány egy-egy tulajdonságát jelző, identitását meghatározó participium használata. A 15,4b versben, a tanítványra alkalmazott participium a „Jézusban maradó”, mely egyidőben jelzi Jézus tanítványban való maradását is (ὁ μένων ἐν ἐμοὶ καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ). A „maradó” (ὁ μένων) kihangsúlyozásával ebben a kontextusban a szerző azt sugallja, hogy Jézus tanítványban való „maradásához”, azaz övéi iránti hűségéhez és kitartásához nem fér kétség. Ami kétséges, az a tanítvány Jézusban való maradása, az iránta mutatott hűség és kitartás. A tanítvány – Jézus élő kapcsolatának az ismerve a „sok gyümölcs”; ez igazolja a szőlővessző szőlőtől való maradását. E gondolat mentén világossá válik, hogy a „maradó” participium szorosán kapcsolódik a 15,2 versben használt „gyümölcsöt hozó” (καρπὸν φέρων) participiumhoz: a „gyümölcsöt hozó” szőlővessző, melyet az Atya megtisztít, kétségtelenül, a Jézusban „maradó” tanítvánnyal azonos. Feltűnő a „hoz” ige koncentrátuma a Jn 15. fejezetben (15,2x3.4.5.8.16), mely minden alkalommal a „gyümölcs” (καρπός) vagy „sok gyümölcs” (καρπός πολύς; 15,5.8) kifejezések kíséretében jelenik meg. Gyakori előfordulásai kulcsszóvá avatják a „gyümölcs hozás” fogalmát. Ez utóbbi összefonódása a μένω igével mintha azt kívánná kihangsúlyozni, hogy gyümölcsök nélkül a Jézusban maradás csak képzeletbeli, nem egzisztenciális valóság.

Mint említettük, a „gyümölcsöt hozó” szőlővesszőt a Földműves rendszeresen gondozza és tisztítja; ez azt jelenti, hogy a „Jézusban maradók” megtisztítandók.⁴⁷⁶ E két fogalom időbeli és egzisztenciális folyamatra utalnak, amelyet egy szóban „növekedésnek” nevezhetünk. Amint a Jézusban maradás vagy nem maradás tulajdonképpen döntések sorozatán múlik, hasonlóképpen a tisztulás folyamata is: a Földműves a Jézus ajkáról elhangzó „logoszon” keresztül tisztította meg a tanítványokat (15,3). Ugyanakkor ezt a „logoszt” hallgatni, befogadni kell, azonosulni kell vele és tettekre kell váltani. A „maradás” és a „tisztulás” tehát dinamikus fogalmak. Feltételezik a szőlőtővel és a Földművessel szoros együttlétet és a folyamatos együttműködést.

A „gyümölcs” mibenlétére vonatkozólag a szövegben nem találunk konkrét részletet, csak létrejöttének lehetőség feltétele kerül kihangsúlyozásra: annak köszönhetően keletkezik, hogy a szőlőtő táplálja a szőlővesszőt, és mert az Atya maga gondoskodik az egészséges növekedés folyamatáról. A „nélkülem semmit sem tehetek” (15,5) állítás, mely komplementáris az „Én vagyok a szőlőtő, és ti a szőlővesszők” mondással, az organikus immanencia létfontosságának megerősítése mellett, Jézus kizárólagos tekintélyét is megmutatja az Ószövetséggel szemben. Rabbi Aqiba mondta: „az izraeliták hasonlóak a madárhoz: amint a madár nem repülhet szárnyak nélkül, ugyanígy az izraeliták ’sem tehetnek semmit’ az ő öregjeik nélkül.”⁴⁷⁷ A tanítvány szárnyait azonban már nem a Tórát magyarázó öregek tanítása bontakoztatja ki, hanem maga Jézus. Kizárólag a Jézusban való maradás élteti és teszi gyümölcsözővé a tanítványt.

János evangéliumában a „gyümölcs” (καρπός) kifejezés összesen tíz alkalommal szerepel, nyolc alkalommal pedig a Jn 15-ben fordul elő (4,36; 12,24; 15,2x.3.4.5.8.16x.2). Az idők folyamán több szempontból közelítették meg jelentéstartalmát: értelmezhető úgy, mint a kifelé, ad extra elvégzett missziós tevékenység gyümölcse, vagy mint a közösségen belüli, ad intra tapasztalt belső növekedés. Egyes vélemények szerint nem kell kizárni a „gyümölcs” fogalmából sem az olyan erkölcsi cselekedeteket, mint amilyenekre Keresztelő János és a szinoptikusok Jézusa hívja fel a figyelmet,⁴⁷⁸ sem a páli megfogalmazásban „Lélek

⁴⁷⁶ Szent Ágoston kommentárjában jelenik meg ez a gondolat a 15,3 vers értelmezése kapcsán: „Ti már tiszták vagytok’, tiszták tudniillik, és megtisztítandók. Gyümölcsöt hoz, mert tiszta, és hogy többet hozzon, még megtisztítják.” LXXX. beszéd in SZENT ÁGOSTON, *Beszédek Szent János Evangéliumáról III.* 149.

⁴⁷⁷ STRACK, H. L. – BILLERBECK P., *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch*³, C. H. Beck’sche Verlagbuchhandlung, München 1961, 564.

⁴⁷⁸ Mt 3,8-10; 7,16–20; 12,33; Lk 3,8–9; 6,43–44; 13,6–9; valószínűleg Mk 11,14; 12,2.

gyümölcsseinek” nevezett tetteket, melyek ellentéte a test szerinti viselkedés.⁴⁷⁹ Eszerint a „gyümölcsözés” leginkább a hit tettekben való megnyilvánulását jelzi.

Az is igaz, hogy a „gyümölcsözés” szorosan kapcsolódik a „földbe hullott mag” képéhez: „Az arató megkapja a jutalmát, és termést gyűjt az örök életre, hogy együtt örvendjen a vető az aratóval” (Jn 4,36); „Ha a búzaszem nem hull a földbe, és nem hal el, egymaga marad, de ha elhal, sok termést hoz” (Jn 12,24). A két idézett vers tulajdonképpen egy láncreakciót ír le: Jézus (mint mag) életének, tanításának, halálának és feltámadásának a „gyümölcs” a tanítványok közössége. A tanítványok Jézusban maradása mint hiteles életmód és egyben tanúságtétel, újabb tanítványok számára nyitja meg a Jézus-követés útját. Tulajdonképpen itt a tanítványmeghívások alkalmával felvázolt mintát fedezhetjük fel, melynek lényege, hogy ők egymást hívják meg. Következésképpen, a „gyümölcs” nem más, „mint azok az emberek, akik Jézus és majd tanítványai által (Jn 4,38) az örök életnek lettek megnyerve.”⁴⁸⁰

Kétségtelen, hogy a Jézus beszédében fokozatosan előtérbe kerülő „szeretet” (ἀγάπη) kifejezés, melyre viszonylag rövid szövegrészleten belül Jézus kétszer ad parancsot (Jn 15,12,17), és amelyről már elhangzott, hogy a tanítványság ismertetőjelévé válik (Jn 13,34–35.14,15), szorosan kapcsolódik a „gyümölcs” képéhez. A Jézus és az Atya szeretetéből fakadó és az élet feláldozásáig menő felebaráti szeretet olyan gyümölcs, melyről a világ megismeri a tanítvány Krisztushoz való tartozását (vö. 13,35). Ezáltal a hétköznapi életben gyakorolt szeretet, a Jézusból táplálkozó szőlővesszők olyan „gyümölcs”, mely által az Atya szüntelenül megdicsőül.

Összefoglalva a „gyümölcsözésről” felsorolt megközelítéseket, azt mondhatjuk, hogy ezek nem zárják ki egymást, hanem komplementárisak: egy egységesebb képet nyújtanak a tanítványságról. Számunkra a „gyümölcs”, a tanítvány és Jézus személyes kapcsolatából eredő öröm, béke, az erényes élet őszinte megnyilvánulása, mely megélése során mások számára is vonzóvá és lehetővé válik a Jézus-követés mint különleges és egyedi életforma, még akkor is, ha ezt a vértanúság koronázza meg.

A Jn 15,6 versben annak a sorsa, aki nem marad Jézusban, összefonódik a gyümölcsöt nem hozó szőlővessző tragikus végével: „Ha valaki nem marad énbennem, azt kivetik, mint a

⁴⁷⁹ Gal 5,22; Fil 1,11; Ef 5,9; Kol 1,10; Zsid 12,11; Jak 3,18; Júd 12. Farkasfalvy Dénes részletesen tárgyal erről a témáról. Végkövetkeztetésként megállapítja, hogy „Jn 15-ben a ‚gyümölcsözés’ a szeretet parancsához kötődik, s jelzi azt, hogy ez a parancs látható tetteket kíván (vö. 1Jn 5,3).” FARKASFALVY, *Testté vált szó III.* 49.

⁴⁸⁰ THÜSING, W., *Die Erhöhung und Verherrlichung Jesu im Johannesevangelium*, Neutestamentliche Abhandlungen 21. 1/2, Münster, Aschendorff 1970, 109.

szőlővesszőt, és elszárad, és összegyűjtik azokat és tűzbe vetik és elégetik.” Az evangélista, többek között, három nyomatékos passivum használatával írja le a gyümölcstelen tanítvány sorsát: „kihajttatik” (ἐβλήθη) és „kiszáratatik” (ἐξηράνθη), majd összegyűjtik (συνάγουσιν) tűzbe dobják (βάλλουσιν) és „elégettetik” (καίεται). A passivum aoristosban álló igék mögött, az olvasó a földművest látja tevékenykedni: ezáltal a 6. vers folytatja és részletezi a 2. versben említett takarítás és tisztítás folyamatát, és kapcsolatot teremt a 3,18 verssel, mely szerint „aki hisz a Fiúban nem ítéltetik el; aki nem hisz benne, már elítéltetett, mert nem hitt az Isten egyszülött Fia nevében.” A 15,6 vers annak az ítéletnek az illusztrációja, melyet a Jézusban nem maradó magára von. Minden bizonnyal, az ilyen drasztikus elítélés mögött látni kell a halált okozó bünt (1Jn 5,16) és azt az ítéletet, melyről a 12,31 vers így vall: „Ítélet van most e világ felett, most fogják kivetni ennek a világnak a fedelmét.”⁴⁸¹

Ítéletet sugall János evangéliumában a csak itt előforduló ξηραίνω (szárít, elszárít) ige, valamint a πῦρ (tűz) főnév is. Visszacsengenek itt Ezekiel prófétának az értéktelen szőlőt sorsáról elhangzott szavai (15,1–8): „Amint a szőlővesszőt az erdő fái közül tűznek adtam át, hogy az megeméssze, úgy adom majd át Jeruzsálem lakóit: ellenük fordítom arcomat; kimenekülnek a tűzből, de a tűz emészti meg majd őket” (Ez 15, 6–7).

A Jézusban nem maradást a közösségtől való elszakadás is követi, amint ezt már a 6,60 vers is jelezte, és, versünkben az egyes számban álló „szőlővessző” (κλήμα) kifejezés szemlélteti. A 13. fejezet kontextusának figyelembe vételével, az eltávolított szőlővessző kézzelfogható példája maga Júdás, aki, hogy véghezvigye árulását, azonnal kiment; bűne elszakította Jézus és tanítványainak társaságától (Jn 13,30).

A földműves gondos és tisztító, ritmikus munkája mint a gyümölcstermés folyamata, az idő múlására, az évszakok váltakozására és is utalnak, mondhatnánk a történelemben zajló eseményekre. Az idő kategóriájának figyelembe vételével, a szőlőtőről szóló paroimia mondanivalója minden kor tanítványára és a történelemben élő egyházra, kortól függetlenül mindig érvényes. Maga a 15,6 vers egyes szám harmadik személy használata is ezt erősíti meg. A jövőben a tanítványok közösségére leselkedő belső feszültségek (1Jn 2,18–27) és a világ ellenséges, gyűlölködő viselkedése (15,18–16,4) – Sitz im Leben-ként is – természetessé és szükségessé teszi az állhatatosságra és a Jézusban maradásra való felhívás refrénszerű és egyre hangsúlyosabb megismétlését. Természetesen, az időhöz kötött gyümölcstermés minőségi fejlődést, érést is jelent, melyre maga a szöveg is utal, amikor az organikus immanenciából kiindulva (15,4), az Isten és emberi akarat egyre szorosabb összefonódásán és

⁴⁸¹ SCHNACKENBURG, *Das Johannes-evangelium III.* 114.

szimbiózisán át (15,7.10), eljut a gazdag termésig, mely a kölcsönös szeretet mély és intenzív gyakorlása által érlelődik meg (15,8–10) Isten dicsőségére és a tanítvány örömeire (15,8.11).

A 15,6 vers súlyos, végítélet-hangzású szavai a 15,7 versben megenyhülnek: „Ha bennem maradtok és szavaim bennetek maradnak, kérjétek, amit csak akartok, és meglesz nektek.” A Jézusban maradás és szavainak tanítványaiban való maradása egy ígéret beteljesüléséhez vezetnek. A búcsúbeszédben viszonylag gyakran, nyolc alkalommal jelenik meg az αἰτέω (kér) ige imádság kontextusában (14,13.14; 15,7.16; 16,23.24x2.26). A Jelek könyvében (Jn 1–12) háromszor szerepel (4,9.10; 11,22), és csak egyszer a „kérni Istent” jelentéssel (11,22). Jelenlegi versünk tulajdonképpen visszacsatolás a 14,13–14-ben elhangzottakra, annyi különbséggel, hogy itt egyrészt Jézus nem hangsúlyozza ki, hogy „az ő nevében” kell megfogalmazni a kérést, másrészt az ima-meghallgatást, a kérés teljesítését, a γίνομαι (lesz, válik valamivé) ige jelzi, és nem a ποιέω (tesz) ige, mint a 14,13–14 versekben. Az ima meghallgatása és teljesítése mögött itt világossá válik az Atya és Fiú együttműködése.

„Jézusban maradván” kérni annyit jelent: Jézussal egységben. „Így is mondhatnánk: amit bennem kértek, amit úgy kértek, hogy velem harmóniában vagytok, velem unióban vagytok, bennem vagytok. Jézus úgy közvetítő, hogy az emberrel közvetlen egységben van.”⁴⁸² Már az egyházatyák soraiból is visszhangzik ez a gondolat: „Krisztusban maradván, mit akarhatnak, ha nem azt, ami Krisztushoz illik? Mi mást akarhatnak az Üdvözítőben maradván, mint ami nem idegen az üdvösségtől? Más az, amit azért szeretnénk, mert Krisztusban vagyunk, és más az, amit azért szeretnénk, mert még ezen a világon vagyunk. Mivel lakóhelyünk e világ, néha olyan vágyunk támad, hogy azt kérjük, amiről nem is tudjuk, hogy nem árt-e nekünk. De távol legyen, hogy ilyesmi történjen velünk, ha Krisztusban maradunk; ő csak akkor nem teszi meg, amit kérünk, ha az ártana nekünk.”⁴⁸³

A 15,8 vers szerint a hiteles, valódi tanítvány az Atya megdicsőülését szolgálja: „Abban dicsőül meg Atyám, hogy sok gyümölcsöt hoztok és az én tanítványaim lesztek.” Az Atya megdicsőítése, mint feladat vagy misszió, Jézus életében és tetteiben valósul meg lehitesebben. Ebből a szempontból is Jézus életmódja követendő példa a mindenkori tanítvány számára. Az Atya akaratának a teljesítése (5,17) egyben az Atya megdicsőítését is jelenti (17,4). És amint az Atya munkálkodása a Fiúban magában foglalja a teremtő (Ter 1–11), szabadító (Kivonulás) és üdvözítő tetteket (mely maga az üdvtörténet), úgy Jézus munkálkodása életet ad, szabadít és üdvösséget hoz. Tanítványként az Atyát megdicsőíteni

⁴⁸² TAKÁCS, *Szent János* 3. 421.423.

⁴⁸³ LXXXI. Beszéd in SZENT ÁGOSTON, *Beszédek Szent János Evangéliumáról III.* 154.

annyit jelent, mint – a szeretetben és Jézus szavaiban való megmaradás által – Jézusból táplálkozni, gyümölcsöt teremni és résztvenni ez isteni folyamatban.⁴⁸⁴ A görög *δοξα* (dicsőség) kifejezés, mely a héber „kabod” szó fordítása, Isten erőteljes és látható megnyilvánulását jelenti népe körében. Az organikus immanenciából származó bensőséges kapcsolat a tanítványokat az új és örök szövetség népévé és hordozóivá avatja, mely az Atya cselekvésének új és kiemelt helyszíne.⁴⁸⁵

4.4 A Jézusban maradás mint a jánosi etika kulcskifejezése: 15,9–11.

Napjainkban, a János-kutatás végeláthatatlan mezején, a jánosi etika szépen virágzó kertté vált. Kortárs kutatók egyre inkább hangoztatják, hogy a teológia és etika szétválasztása nem felel meg az ókori gondolkodásnak, ezért a negyedik evangélium esetében, igenis, ún. jánosi etikáról lehet és kell beszélni.⁴⁸⁶ A teológia és etika összefonódását leginkább a három jánosi teológiai imperativusból lehet kiolvasni: a „hinni”, „szeretni” és „követni” kifejezésekből. Ezek megélése az, ami, az evangélista szerint, hatalmat ad a tanítványoknak, hogy Isten gyermekeivé váljanak (1,11–13). Tulajdonképpen az istengyermekké válás folyamata képezi a jánosi etika alapját és egyben célját.⁴⁸⁷ Ilyen értelemben a „tanítványság” fogalma a „morális progresszió” szinonimája.⁴⁸⁸

Míg az evangélium első része, a Jelek könyve (Jn 1–12 fejezetek) arra törekszik, hogy a különböző történetek, kinyilatkoztatások, jelek és szereplők bemutatása által megismertesse az olvasóval Jézus személyét és misszióját, ami a tanítvánnyá válás első szakasza is egyben, az evangélium második része, a Dicsőség könyve, a Jézus-követés hogyanját fogalmazza meg, melyet, a lábmosás epizódjából kiindulva (13,4–17), egy egyszerű, négyzavas mintára lehetne leegyszerűsíteni: „megmutatni”, „megtudni”, „megtenni”, lenni.”⁴⁸⁹

⁴⁸⁴ CHENNATTU, *Johannine Discipleship* 116.

⁴⁸⁵ RIDDERBOSS, H., *The Gospel of John. A Theological Commentary*, W. B. Eerdmans Publishing Co., Grand Rapids, Michigan 1997, 52.

⁴⁸⁶ Zimmermann véleményét idézi: SKINNER, CH. W., *Introduction: (How) Can We Talk About Johannine Ethics? Looking Back and Moving Forward*, in *Johannine Ethics. The Moral World of the Gospel and Epistles of John*, szerk. BROWN, SH. – SKINNER C. W., Fortress Press, Minneapolis 2017, XX–XXI.

⁴⁸⁷ BROWN, SH., *Believing in the Gospel of John: The Ethical Imperative to Becoming Children of God*, in *Johannine Ethics. The Moral World of the Gospel and Epistles of John*, szerk. BROWN, SH. – SKINNER C. W., Fortress Press, Minneapolis 2017, 7.

⁴⁸⁸ A morális progresszióról, mint alaptémáról, lásd: SHIN, S., *Ethics in the Gospel of John, Discipleship as Moral Progress*, Biblical Interpretation Series 168, Brill, Leiden Boston 2019.

⁴⁸⁹ BENNEMA, C., *Mimesis in the Johannine Literature*, The Library of New Testament Studies 498, Bloomsbury T&T Clark, London 2017, 97. A szerző szerint, a lábmosás által Jézus nem mondja, hanem megmutatja tanítványainak mit kell tenniük (showing). A 13,12b vers bevezeti a második fokozatot, a megismerést (knowing). A 13,15 vers meghívás az imitációra (doing). A 13,17 vers a tanítvánnyá levés végső állapotát jelzi, az örömet (being).

A „megmutat” ige alanya Jézus. A „megtud”, „megtesz”, „lesz” igék alanya a tanítvány. A Jézus búcsúbeszédével foglalkozó szakirodalom egyre gyakrabban használja az „imitáció”, „mimesis”, „utánzás” kifejezéseket mint a jánosi etika alapfogalmait; ez két dimenziót jelez, melyet Jézus hidal át. A Fiú azt teszi, amit az Atyánál lát, azt mondja, amit Atyjától hallott. Ilyen értelemben, Jézus az Atya imitátora. Ezt a modus vivendit „mutatja meg” a tanítványoknak. A „megtudni”, „tenni”, „lenni” igékkel leírt egzisztenciális folyamat beteljesítése a tanítványt Jézus imitátorává avatja. Ilyen értelemben az „imitáció” a jánosi etika legszebb kifejeződése.

A lábmosás epizódja képezi a Jézus imitációjába való hermeneutikus bevezetőt: „Ha tehát én, az úr és a mester megmostam a lábatokat, nektek is meg kell mosnotok egymás lábát.” Ami a lábmosás epizódja után következik, az egy Jézus utánzásáról szóló hosszú exortáció, tulajdonképpen a jánosi etika megfogalmazása.⁴⁹⁰ Ezen belül, szakaszunk minden kulcsfontosságú motívuma: „gyümölcsöt hozni”, „maradni” „szeretni”, és főleg a szőlőtőről és szőlővesszőről szóló teljes kép, az „imitációra” való buzdítás különlegesen művészi megfogalmazása.

János evangélista, de a szinoptikusok is, egy olyan kulturális környezetben éltek, melyben az imitációra, a példa követésére való buzdítás az etikai-morális diskurzus része.⁴⁹¹ Ez tükröződik szakaszunkban is, ahol, meglepő módon, az egyik legfrappánsabb, etikára utaló kifejezése a καθὼς (amint, ahogy) szócska: „Amint szeretett engem az Atya, én is szerettelek titeket. Maradjatok az én szeretetemben” (Jn 15,9). Az evangélista harmincegy alkalommal használja a καθὼς kifejezést a búcsúbeszédben, legfőképpen Jézus utánzásának kontextusában, mely által a jézusi cselekvést statuálja minden erkölcsi követendő normának és mintának.

A búcsúbeszédben a καθὼς szócskát négy fontos motívum kíséretében találjuk meg: „szeretet” (13,15.34; 15,4.9–10.12), „egység” (17,11.21–22), „misszió” (17,18; 20,21) és „elkülönülés”, avagy „ék-státusz” (17,14.16). A „szeretet” a „performatív mimesis”, az „egység”, „misszió” és „elkülönülés” az „egzisztenciális mimesis” dimenziójához tartozik. A szeretet parancsa kivételével, mely a lábmosás epizódja után hanzik el és konkrét tettekhez kapcsolódik, a másik három motívum (egység, misszió és elkülönülés) egy-egy életállapotot jelöl.⁴⁹² A Jánosnál szereplő ἀγάπη kifejezés, akárcsak a páli szeretethimuszban, ahol igékkel

⁴⁹⁰ SHIN, S., *Ethics in the Gospel of John, Discipleship as Moral Progress*, Biblical Interpretation Series 168, Brill, Leiden – Boston 2019, 133.

⁴⁹¹ CAPES, D., B., *Imitatio Christi and the Gospel Genre*, in *Bulletin for Biblical Research* 13.1 (2003), 1–19.

⁴⁹² BENNEMA, C., *Mimesis in the Johannine Literature*, The Library of New Testament Studies 498,

fogalmazza meg a szeretet lényegét, az affektivitásból eredő effektív tettek sokszínűségét jelzi. Ez a tény a „parancsok megtartása” és a „szeretetben maradni” kifejezések szinonimiájára enged következtetni, amint ezt a 15,10 vers is jelzi: „Ha az én parancsaimat megtartjátok, meg fogtok maradni szeretetemben, amint én is megtartottam Atyám parancsait és megmaradok szeretetében.”⁴⁹³ Az ebben a versben is megjelenő καθὼς amellet, hogy összeköti a két motívumot, a „szeretetben maradást” az „Atya parancsainak a megtartásával”, összekapcsol két dimenziót: a földi – emberit (tanítványok) az istenivel (én – az Atya). Ebben a versben találjuk meg az imitáció egyik legszebb megfogalmazását, amelyben a μένω ige a jánosi etika terminus technicus-aként jelenik meg.

A καθὼς (amint) szó minden történést az Atyához kapcsol, aki minden jézusi szó, jel és cselekedet kiinduló- és célpontja. A Fiú tanítványai iránti szeretetének célja a tanítványok és az Atya közötti szeretet-híd építése.

A „maradjatok bennem” megszokott kifejezés helyét szakaszunkban átveszi a „maradjatok az én szeretetemben” (μενεῖτε ἐν τῇ ἀγάπῃ μου) motívum (15,9); a szőlőtőről és szőlővesszőről szóló képet felváltja a konkrét utasításokat tartalmazó jézusi beszéd. Ezáltal az immanenciát kiemelő mondások sorozata egy újabb kulcskifejezéssel bővül, mely a tanítványságról mint modus vivendi-ről beszél.

Az „igazi tanítványság” feltételének megjelölése után, melyről a 8,31 versben olvasunk („Ha megmaradtok szavamban, igazán tanítványaim lesztek”), most először hangzik el a Jézus szeretetében való maradás parancsa, mely tulajdonképpen személyes, egzisztenciális, teljes embert igénybe vevő válasz a tanítvány részéről az Atya szeretetére. Azáltal, hogy Jézus az ő tanítványait szeretetében való maradásra buzdítja, a szolgáló és cselekvő szeretet megélésére hívja meg őket. Implicit módon egy transzcendens „etikai modell utánzását” is nyújtja egyben: saját életpéldáját. Ezáltal a horizontális síkon, felebarát iránti gyakorolt szeretet több, mint egy parancsból fakadó kötelesség: egy isteni életpélda elsajátítása és utánzása.⁴⁹⁴

Jézus szeretetében maradni nem egy statikus, passzív, csak affektivitásra épült jámbor állapot, hanem aktív bizalom és cselekvés, növekedés és gyümölcsözés, melynek alapja a

---

Bloomsbury T&T Clark, London 2017, 125.

⁴⁹³ BEASLEY – MURRAY szerint a „bennem” (ἐν ἐμοί) kifejezés, mely hat alkalommal fordul elő az 1–8 versekben, és „az én szeretetemben” (ἐν τῇ ἀγάπῃ τῇ ἐμῇ), funkcionálisan ekvivalens fogalmak. Vö. *John* 273.

⁴⁹⁴ ZEMEK, G., *Awesome Analogies: Kathōs Constructs in the NT*, in *Journal of the Evangelical Theological Society* 38 (1995), 337–348. CAPES, D. B., *Imitatio Christi and the Gospel Genre*, in *Bulletin for Biblical Research* 13.1 (2003), 1–19.

Fiú elfogadása és szeretete, az Atyára való teljes ráhagyatkozás, hitből fakadó döntéshozatal, Isten melletti kitartás a megpróbáltatásban és nehézségben. Állandó út ez az „Atya keble felé”, melyen csak úgy lehet haladni, ha a tanítvány Jézus nyomába lép (Jn 14,6). Ilyen értelemben, János evangéliumában a μένω ige a cselekvés és fejlődés szimbólumává válik.⁴⁹⁵

A szőlőtő és szőlővesszőről szóló organikus immanencia mondásokat (15,4.5.6.7) Jézus a 9. verssel a cselekvő szeretet dimenziójába ülteti át. A lét és cselekedet, azaz a „tanítványnak lenni” és „tanítványként élni” közötti dichotómia, János evangéliumában eltűnik. A szeretetből fakadó tettek a tanítvány identitásának, Jézushoz való hozzátartozásának a kifejezői.

A 14,27 versben Jézus „az én békémet”, a 15,11 versben az „én örömeimet” adja tanítványainak. Akárcsak a 15,8 vers, a 11. vers is egy gondolatmenet záróakkordját képezi, ugyanakkor az eddig elmondottak okát és célját is megfogalmazza: „Ezeket mondtam nektek, hogy az én örömöm bennetek legyen, és a ti örömötök beteljesedjen.” Az ember öröme hiányos, ha Jézus nem leli örömét abban, amit ő tesz és ahogyan él. A πληρώω (betölt, beteljesít) ige itt egyrészt folyamatra, másrészt intenzitásra, minőségre utal. Mintha azt akarná sugallni, hogy sem a Jézusban való maradásnak, sem az örömnek itt a földön nincs vége, csak kezdete.

5. Konklúzió

Napjainkban a kutatók többsége azt a határozott véleményt képviseli, hogy a teljes János evangélium, de főleg a Jn 15. fejezet, tele van tüzdelve a „szövetség”-motívum elemeivel, annak ellenére, hogy a szinoptikusokkal ellentétben, János egyáltalán nem használja „szövetség” (διαθήκη) kifejezést. Ugyanezt a véleményt képviseljük mi is, mert a „szövetség” motívuma rokonságban áll a „kapcsolat”, „közösség”, „immanencia” motívumaival. A Jn 15. fejezete által hangsúlyozott kölcsönös immanencia egy olyan új identitást kölcsönöz a tanítványnak, mely elválaszthatatlan Jézus személyétől és tetteitől, Isten tanítványban való működésétől. A Jézusban maradás elindítja azt a folyamatot, mely a tanítványban belső transzformációt, átalakulást eredményez, amelyről a prológus így ír: „mindazoknak azonban, akik befogadták, hatalmat adott, hogy Isten gyermekei legyenek” (1,12). Horizontális síkon a Jézusban maradtak egy olyan közösséget alkotnak, melyben nemcsak egyénileg, hanem

---

⁴⁹⁵ BRODIE, *The Gospel According to John* 479.

testületileg is ugyanerre az organikus kapcsolatra törekednek. Jézus személye tehát nem csak az egyént, hanem a közösséget is átalakítja és formálja. Ezáltal alakulhat át az a világrész is, amelyben a közösség jelen van. A $\mu\epsilon\nu\omega$ igéhez tehát szorosan kapcsolódik az egyéni és közösségi transzformáció folyamata, mely a belső és külső növekedésben, a „gyümölcsstermésben” válik nyilvánvalóvá.

Az egyén és közösség Jézusban való organikus maradása, továbbá az ebből adódó organikus transzformáció az Újszövetségben és az ókeresztény írásokban gyakran említett kenyértörésben vagy eucharisztikus lakomában valósul meg. Akad, természetesen, olyan vélemény, mely teljesen kizárja szakaszunk (15,1–11) eucharisztikus jellegét.⁴⁹⁶ Némelyek szerint az eucharisztikus jelleg másodlagos; ez a legelterjedtebb vélemény a kutatók között.⁴⁹⁷ Számos kutató azonban, protestánsok és katolikusok egyaránt, a szakasz elsődleges szakramentális jellege mellett tör lándzsát.⁴⁹⁸

A szőlőtő és szőlővessző képéből kiindulva a Jézus és tanítványai közötti immanens kapcsolat mellett, hogy egzisztenciális, egyidőben organikus és szimbiotikus jellegű. Akárcsak a 6. fejezet esetében, itt is kiemelkedő szerepet kap a fizikai-organikus asszimiláció gondolata és ténye. Az eucharisztia az egyedüli cselekmény, melyen keresztül fizikailag, organikusán táplálhatja az igazi szőlőtő a szőlővesszőket, hogy ezáltal kialakulhasson az a szimbiózis Isten és ember között, mely a két különálló egyedet nemcsak lelkileg és szellemileg, avagy mechanikusan, hanem organikusán is összekösse. Másrészt az eucharisztia hozza létre azt a közösséget is, amelyet azok alkotják, akik Jézusban, az ő parancsában, szavaiban és szeretetében akarnak maradni, és amelyet az eucharisztia fogyasztása tart organikusán egybe.⁴⁹⁹ És, amint már említettük, az organikus immanenciából származó bensőséges kapcsolat, a tanítványokat az új és örök szövetség népévé avatja, mely az Atya jelenlétének és cselekvésének új és kiemelt helyszíne.

---

⁴⁹⁶ BULTMANN, *Das Evangelium des Johannes* 407.

⁴⁹⁷ BROWN, *The Gospel According to John XIII–XXI*. 672

⁴⁹⁸ CULLMANN, *Les Sacrements dans l'évangile johannique* 78–79.

⁴⁹⁹ Megerősíti ezt a gondolatot a 6. és 15. fejezetek közötti számos párhuzam: ugyanaz a Bölcsesség ténykedik mindkét fejezetben; a 6,56 és 15,5 versek közötti hasonlóság; az Atya szerepe; az organikus immanencia gondolata; az asszimiláció motívuma; az elszakadás valósága, és főleg az élet feláldozásának, mint áldozat motívuma. A 6. és 15. fejezetek „én vagyok” mondásai, „Én vagyok az élő kenyér” (6,51) és „Én vagyok az igazi szőlőtő” egy gyönyörű diptichont alkotnak, mely hasonló a szinoptikus „Ez az én testem”, „Ez az én vérem” állításokhoz. Uo. 78–79. BROWN, *The Gospel According to John XIII–XXI*. 673.

VIII. „HA AZT AKAROM, HOGY MARADJON AMÍG ELJÖVÖK.” A SZERETETT TANÍTVÁNY JÖVŐJE – JN 21,20–23

1. Fordítás

20. Hátrafordulva, Péter követőként látja azt a tanítvány, akit Jézus szeretett, és aki a vacsorán Jézus mellére hajolt, és mondta: 'Uram, ki az, aki téged elárul?'

21. Amikor tehát Péter meglátta őt, megkérdezte Jézustól: 'Uram, és ő?'

22. (Így) válaszolt neki Jézus: 'Ha akarom, hogy ő maradjon amíg eljövök, mit törödsz vele? Te engem kövess!'

23. Elterjedt a testvérek között az a szóbeszéd, hogy az a tanítvány nem hal meg. Pedig Jézus nem azt mondta neki, hogy 'Nem hal meg', hanem 'Ha akarom, hogy ő maradjon amíg eljövök, mit törödsz vele?'

2. Szövegkritika

20. vers: A 20. versben, néhány szövegtanúból (N*, W, ff²) kimaradt a „követni” ige participiuma, az ἀκολουθοῦντα kifejezés. A legtöbb és legrégebb kéziratokban azonban ez megjelenik.

22. vers: A Vulgáta Editio Clementina szövege, a „si” (ha) feltételt jelző szó helyett, a „sic” (úgy) szócskát használja: „Sic eum volo manere donec veniam”, (úgy akarom, hogy maradjon amíg eljövök). Érdekes módon, az eredeti jeromoszi szövegben (Vulgata Hieronymi) mindkettő szerepel: „si sic eum volo manere donec veniam” (ha akarom, hogy úgy maradjon). A görög nyelvű szövegtanúk egyöntetűen az általunk használt olvasatot hozzák. A Codex Bezae valószínűleg a latin szöveggel való harmonizálás céljából illeszti be a μένω ige után a οὕτως (úgy) szót. A többi kéziratból a οὕτως hiányzik.⁵⁰⁰

23. vers: A vers végén álló τί πρὸς σέ (mit törödsz vele) kérdés egyes kéziratokból hiányzik (N*, C^{2vid}, 1.565, itac, sy^s, arm). Néhány kutató (Tischendorf, von Soden) e rövidebb

---

⁵⁰⁰ E többlet miatt játszott fontos szerepet a Bezae kódex szövege a Trentói Zsinaton a cölibátus megvitatása során; az „úgy maradjon” kifejezés alatt János apostol szüzi tisztaságát értették. Vö. METZGER, *A Textual Commentary* 257.

változat mellett foglalt állást. Mivel a többi szövegtanúban szerepel, a textus receptus változatával foglalkozó bizottság az ismétlés megjelenése mellett döntött, azonban zárójelbe tették, jelezve ezáltal a kérdéssel kapcsolatos véleménykülönbséget.⁵⁰¹

3. Szövegkörnyezet és irodalmi egység

Annak ellenére, hogy egyetlen olyan kézirat sem ismert, melyből az evangélium 21. fejezete teljes egészében vagy részeiben hiányozna, minden belső érv azt bizonyítja, hogy ez egy másik tollból származik. Az evangéliumban „két befejezést találunk: a 20,30–31 és a 21,24–25 versekben. A 20,30–31-ben leírtak voltaképp befejezettnek nyilvánítják a művet: 'Jézus még sok egyéb jelet is művelt tanítványai szeme láttára, amelyek nincsenek megírva ebben a könyben. Ezeket pedig azért írták le, hogy higgyétek, hogy Jézus a Krisztus, az Isten Fia, és a hit által az ő nevében életetek legyen.' A második befejezés írója egyértelműen megkülönbözteti magát az előző rész szerzőjétől: 'Ez az a tanítvány, aki tanúságot tesz mindezekről, és aki ezeket írta. Tudjuk, hogy igaz az ő tanúsága' (21,24). A két befejezés tehát nem egy tollból származik, ami azt mutatja, hogy a 21. fejezet valamelyest később keletkezett a korábbi részek szerzőjének tanítványi körében.”⁵⁰²

Ennek következtében, a legtöbb kutató a 21. fejezetet egy redaktori utóiratnak, addendumnak, appendixnek, epilógusnak nevezi, mely akkor lett hozzátácsolva az evangélium ősi korpuszához, amikor az elnyerte végső formáját. Ez az utólagos redaktori tevékenység magyarázhatja meg a fejezet azon sajátosságait, amelyeket a „diszkontinuitás” és „kontinuitás elemei” címszavak alá rendelnek a kutatók.⁵⁰³

A diszkontinuitás elemeihez sorolható: **1)** a fejezet rendkívül érdekes lexikuma;⁵⁰⁴ **2)** a tematikai következetlenségek: a tanítványok galileai visszavonulása, a halászat valamint a

⁵⁰¹ METZGER, *A Textual Commentary* 257.

⁵⁰² KOCSIS, *Bevezetés I.* 282–283.

⁵⁰³ E témával kapcsolatban lásd: MOLONEY, F., *Jn 21: Az evangélium mint történet*, in *Képteológia* (Narratívák 11), 123. Azért tartjuk fontosnak a kontinuitás-diszkontinuitás elemeinek a megemlégtetését, mert ezek mind a mai napig különböző kontroverziáknak a tárgyát képezik.

⁵⁰⁴ Hapax legomena a „halászik” (ἀλιεύω) és a „húz” (σύρω) ige (21,3); csak itt, a 21. fejezetben szerepel a „háló” (δίκτυον), „hal” (ἰχθύς), „képesnek lenni” (ισχύω), „felső ruha” (ἐπενδύτης), „mezítelen” (γυμνός), „távol” (μακρὰν), „könyöknyi” (πῆχυς), „kilép” (ἀποβαίνω), „mer” (τολμάω), „legeltet” (βόσκω), „bárány” (ἀρνίον), „pásztorol” (ποιμαίνω), „juhocska” (προβάτιον), „fiatalabb” (νεώτερος), „felővez” (ζώννυμι), „öregszik” (γηράσκω), „hátrafordul” (ἐπιστρέφω) kifejezések; rendkívül gyakran fordul elő a „mond” (λέγω) ige (huszsonhat alkalommal), mely bevezeti egy-egy szereplő mondandóját és ezáltal egy erős dialógikus jelleget nyújt a fejezetnek. Vö. MOLONEY, F., *Jn 21: Az evangélium mint történet*, in *Képteológia* (Narratívák 11), 118–120.

semleges reakciójuk a parton álló idegennel szemben; **3)** a logikai következetlenség: a 21,14 vers megállapítása, mely szerint ez volt Jézus harmadik megjelenése a tanítványoknak, csak akkor érvényes, ha nem számolunk a Feltámadott Mária Magdolnának való megjelenésével; **4)** az új tematika bevezetése: feltűnő a Péter és a szeretett tanítvány személyére való intenzív odafigyelés valamint a keresztény közösségre történő gyakori utalás és szimboliztika, mely páratlan úgy a fejezeten mint az egész evangéliumon belül.

A kontinuitás elemeihez tartozónak számít: **1)** a Jn 1–20 fejezetek lexikumával való összhang⁵⁰⁵; **2)** a különböző motívumok és szimbólumok ismételt megjelenése: a parázs motívuma (18,3; 21,9); a háló, mely nem szakadt ki, mint Jézus varratlan köntösével való metaforikus párhuzam (19,23–24; 21,11). Itt körvonalazódik az egyház, mint bárka, Péter vezetése alatt; **3)** a tematikus kontinuitás: Simon Péter „Kéfás” neve csak a 21. fejezetben olvasható pásztori megbízásból érthető meg; az Isten és ember közötti új szövetség (Jn 1–20) megerősítése (Jn 21,15–23), az evangélium zárófejezetében történik meg;⁵⁰⁶ **4)** új tematika bevezetése: a tanítványok jövődöbéli sorsára való utalás, mely teljessé teszi a tanítványság fogalmát.

Összefoglalva az eddigieket, mi azt a véleményt képviseljük, hogy a 21. fejezet, mint „utólagos redakció nem más, mint egyfajta relecture, vagyis az evangélista által képviselt szemlélet elmélyítése és egy új helyzetben való érvényre juttatása.”⁵⁰⁷

A 21. fejezet eseményeit a szokásos jánosi „ezek után” (μετὰ ταῦτα) formula vezeti be. A helyszín Galilea, pontosabban Tibériás Tengerszele. A cselekmény főszereplői a hazájukba visszavonult és eredeti foglalkozásukat űző, egykedvű tanítványok. Hetet említ meg a szöveg, ezek közül ötöt név szerint; kettő anonim marad (21,2). A fejezet első cselekménye a lukácsi szöveghez (Lk 5,1–11) nagyon hasonló csodálatos halfogás (21,1–8), melyet az eucharisztikus tónusú reggeli lakoma követ (21,9–14). A cselekmény folytatódik a Jézus és Péter közötti dialógussal, avagy Péter pásztori megbízásával (21,15–19), és, a fejezetet záró epizódként, a szeretett tanítvány jövőjének tisztázásával. A 21,24–25 versekből álló konklúzió képezi a fejezet és egyben a teljes János-evangélium záróakkordját.

⁵⁰⁵ Feltűnő hasonlóságok: az „ezek után” (μετὰ ταῦτα), mint jellegzetes jánosi bevezető formula megjelenése; a már ismert tanítványok felbukkanása név szerint: Simon Péter (1,42 stb.), Nátánél (1,45–51), Tamás az Iker (11,16; 20,24); a „bizony, bizony mondom neked” (ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι) kifejezés, mely huszonhárom alkalommal fordul elő az 1–20 fejezetekben; más finom lexikai utalások: a reggel korán vagy a virradás pillanata, mely a sötétség megszűnésére és a fény megjelenésére utal (20,1; 21,4), azaz a „kora reggel”, „hajnal” (πρωῖ, πρωῖα) kifejezés, mely összekötő hídként jelenik meg az üres sír és Jézus megjelenése között; a szeretett tanítvány megjelenése. Vö. MOLONEY, F., *Jn 21: Az evangélium mint történet*, in *Képteológia* (Narratívák 11), 118–120.

⁵⁰⁶ CHENNATU, *Johannine Discipleship* 168–179.

⁵⁰⁷ KOCSIS, *Bevezetés I.* 285. A szerző J. Zumstein véleményét képviseli.

A 21. fejezet struktúrája egészen világos, ezért egyértelműen felosztható a következő egységekre: **1)** a feltámadt Jézus megjelenése a Tibériás taván halászó tanítványoknak (21,1–14); **2)** Péter megbízatása (21,15–19); **3)** a szeretett tanítvány sorsa (21,20–23); **4)** a könyv második befejezése (21,24–25).

4. A szeretett tanítvány János evangéliumában

Fontosnak tartjuk, hogy szakaszunk elemzése előtt röviden bemutassuk azt a titokzatos főszereplőt, akit „a tanítvány, akit Jézus szeretett” titulussal illet az evangélium, és akinek jövőbeli sorsa szorososan kapcsolódik a $\mu\epsilon\upsilon\omega$ ige utolsó megjelenéséhez.

A szinoptikus írásokban egyetlen egyszer sem esik szó „szeretett tanítványról.” Azt azonban szinte mindegyik jelzi, hogy a Tizenkettő kollégiumán belül hárman: Péter, Jakab és János, különleges és meghitt események alkalmával is Jézus közelségében lehettek (Jairus lányának feltámasztásánál Mk 5,37; Lk 8,51; a színeváltozás alkalmával: Mk 9,2; Mt 17,1; Lk 9,28; a Getszemáni kertben: Mk 14,33; Mt 26,37). Érdekes módon, János evangéliumában nem kerül megemlítésre egyetlen olyan szinoptikus epizód sem, amelyben Zebedeus fiai, főleg János, fő- vagy mellékszereplő lenne. A testvérpárra csak egyszer történik konkrét utalás, a 21. fejezetben (21,2), de a szöveg itt sem említi őket név szerint. A Jakab és a János név tulajdonképpen sehol sem bukkan fel.

Mint szereplőre, a szeretett tanítványra viszonylag kevés alkalommal történik utalás; csupán négy epizód kapcsán értesülünk róla: utolsó vacsora (13,23–26); keresztrefeszítés (19,25–27); az üres sír felfedezése (20,2–10); a Feltámadottal való találkozás (21,7.20–23). A keresztrefeszítés jelenetén kívül (19,25–27), mindig Péter társaságában találjuk. Az evangélium első részében, a Jelek könyvében, ilyen titulussal ő sehol sem szerepel; annál inkább a második részben, a Dicsőség könyvében, attól a pillanattól kezdve, amikor fellép az evangélium színpadára (13,23).⁵⁰⁸

Elemzendő szakaszunk a szeretett tanítványról szóló epizódok utolsó darabja. Ebből arra következtetünk, hogy perikópánk részletes elemzése előtt szükséges az előző epizódok rövid áttekintése. Ez megvilágítja egyrészt a szeretett tanítványnak az alakját, másrészt a Péter

---

⁵⁰⁸ Egyes vélemények szerint a szeretett tanítvány először a 11,3 versben jelenik meg: „Uram, akit szeretsz, beteg.” Ez arra a következtetésre vezeti a szerzőt, hogy a szeretett tanítványt Lázárral azonosítsa. Vö. WAETJEN, H. C., *The Gospel of the Beloved Disciple. A Work in Two Editions*, Bloomsbury T&T Clark, New York – London – New Delhi – Sydney 2005, 18.

és a szeretett tanítvány közötti kapcsolatot. Szakaszunk jobb megértése céljából az alábbiakban röviden bemutatjuk a szeretett tanítványról szóló perikópákat.

4.1 A szeretett tanítvány az utolsó vacsorán: 13,23–26

A szeretett tanítvánnyal, mint említettük, először az utolsó vacsora termében találkozunk. Az intenzív és drámai események gyors egymásutániságát tapasztaljuk itt: miután Jézus elmondja tanítványainak, hogy közöttük az áruló, ők egymásra néznek, mert „zavarba jöttek, hogy kiről mondja” (13,22). Az evangélista folytatja:

„23. Tanítványai közül az egyik, akit Jézus szeretett, Jézus keble felé hajolva foglalt helyet (ἦν ἀνακείμενος εἰς ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ, ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς). 24. Simon Péter intett neki, hogy kérdezze meg: ’Ki az, akiről beszél?’ 25. Így ez odahajolva Jézus mellére (ἀναπεσὼν οὖν ἐκεῖνος οὕτως ἐπὶ τὸ στήθος τοῦ Ἰησοῦ), megkérdezte tőle: ’Uram, ki az?’ 26. Jézus azt felelte: ’Az, akinek a bemártott kenyeret adom.’ Azután bemártotta a darabot, és odaadta Júdásnak, az iskarióti Simon fiának” (Jn 13,23–26).

A szeretett tanítvány és Jézus közötti páratlan relációt szövegünk néhány fontos részlet kidomborításával emeli ki. Az első, a „tanítványai közül az egyik” (εἰς ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ) meghatározás. Hasonló nyelvtani forma vezeti be Júdást is: „Bizony, bizony mondom nektek, egy közületek (εἷς ἐξ ὑμῶν) elárul engem” (Jn 13,21). Júdással kapcsolatban visszacseng a 6,71. vers rendkívül szomorú megállapítása, melynek kontextusa szintén Jézus elárulása: „Júdásra az Iskarióti Simonéra mondta (ti. hogy ördög), ugyanis ez készült elárulni őt; egy a Tizenkettőből (εἷς ἐκ τῶν δώδεκα).” Ez a εἷς ἐκ (egy a valakik közül) formula legfontosabb üzenete: a szeretett tanítvány Júdásnak a kontrasztja.⁵⁰⁹ A szűk körben elköltött utolsó vacsora eseménye, Júdás jelenléte és megemlézése a Tizenkettő kapcsán, valamint a εἷς ἐκ kontraszt-tanítványokat bevezető formula jelenléte arra ösztönöznek, hogy a szeretett tanítványt a Tizenkettő kollégiumában keressük.

Egy másik érdekes részlet, a szeretett tanítványnak az asztalnál elfoglalt helye. „Az asztal körüli elhelyezkedést a hellenista hagyomány szerint kell elgondolnunk. Nem ülve ettek, hanem kereveten fekvé. Szó szerint azt olvassuk, hogy az a tanítvány ’Jézus keblén feküdt’, vagyis ha bal kézre támaszkodva ettek, akkor a Jézus keble felé eső hely volt az első,

⁵⁰⁹ Alain Marchadour három típusra osztja fel a főszereplőket: Júdás az anti-tanítvány (antidisciple), Péter a visszafogott (réticent), a szeretett tanítvány pedig a követendő minta. Vö. MARCHADOUR, A., *Les personnages dans l'évangile de Jean. Miroir pour une christologie narrative*, Lire la Bible 139, Les Éditions du Cerf, Paris 2004, 174.

és itt volt a szeretett tanítvány.”⁵¹⁰ A „Jézus keblében fekve” (ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ) kifejezés felidézi bennünk az 1,18 vers, Logoszról szóló mondottakat: ő „az egyszülött Isten, aki az Atya keblén van (μονογενῆς θεὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς).” A „κόλπος” (valakinek az öle) csak ebben a két versben fordul elő a negyedik evangéliumban. Ugyanitt kell megemlítenünk a 13,25 vers megjegyzését is: a szeretett tanítvány „odahajolva Jézus mellére” (ἀναπεσὼν οὖν ἐκεῖνος οὕτως ἐπὶ τὸ στήθος τοῦ Ἰησοῦ) teszi fel az „Uram, ki az?”-kérdést. Ezek a gesztusok idővel szimbólumokká váltak, a Jézus és a szeretett tanítvány közötti különleges szeretetnek a jeleivé.⁵¹¹

A harmadik részlet az „akit Jézus szeretett” (ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς) formula. Hasonló kifejezéssel találkozunk a 11,3 versben is. Lázár nővérei Jézusért üzennek mondván: „Uram, íme, akit szeretsz beteg” (ὃν φιλεῖς ἀσθενεῖ). Ez utóbbi kifejezés is, az „akit szeretsz”, egy őszinte és szoros baráti kapcsolatról tanúskodik.

Fontos itt megjegyezni, hogy az említett két formula egy állapotra utal, pontosabban a különleges baráti státusznak a kifejezője. A tanítvány „akit Jézus szeretett” (ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς) kifejezés további két előfordulása (19,26; 21,7) valamint a 20,2 vers, ahol a φιλέω ige jelzi ezt a kapcsolatot (ὃν ἐφίλει ὁ Ἰησοῦς), egy olyan kontextusban jelenik meg, amely a szeretett tanítvány egyházon belüli missziójára világít rá; úgy is fogalmazhatnánk, hogy az említett versek feltárják a szeretett tanítvány funkcióját az Egyházban.⁵¹²

4.2 A szeretett tanítvány a kereszttel: 19,25–27.35

A második epizód a Golgotára vezet el minket, a kereszttel lábához;⁵¹³ Jézus férfi-követői közül egyedül a szeretett tanítványról történik utalás a keresztfeszítésről szóló elbeszélésben.

„Jézus kereszttje mellett ott állt anyja, anyjának nővére, Mária, Kleofás felesége és Mária Magdolna. Jézus, meglátván (ἰδὼν) anyját és az ott álló tanítványt, akit szeretett (ὃν ἠγάπα), így szólt anyjához: 'Asszony, íme (ἴδε) a te fiad!' Azután azt mondta a tanítványnak: 'Íme (ἴδε) a te anyád!' És attól az órától magához (εἰς τὰ ἴδια) vette őt a tanítvány” (Jn 19,25–27).

János evangéliumának sajátos szemlélete, miszerint Jézus keresztfeszítése nem más, mint az ő felmagasztalása (vö. 3,14; 12,32), érthetővé teszi, miért nem „lentől fölfelé” (mint

⁵¹⁰ GÁL F., *János evangéliuma* 252.

⁵¹¹ DE LA POTTERIE, I., *Le témoin qui demeure: le disciple que Jésus aimait*, in *Biblica* 67 (1986), 343–359.

⁵¹² Uo.

⁵¹³ Brown szerint a kereszttel lábánál történő események alkotják a kompozíció központi darabját. BROWN, *The Gospel According to John XIII–XXI*. 910.

a szinoptikusok: Mk 15,39; Mt 27,49.54; Lk 23,47–48), hanem „fentről lefelé” láttatja meg az evangélista Jézus életének utolsó pillanatait. Ez a fajta szemlélet- vagy látásmód, amint Jézus szavaiból is kiderül, nem egy távolból nézés, hanem magába foglal egy tudatos és szándékos elköteleződést néző és nézett között. Attól a pillanattól fogva, amikor egy utolsó és megismételt kinyilatkoztató ἴδε (íme) formulával, Jézus a szeretett tanítványt anyjára, anyját pedig a szeretett tanítványra bizza, minden fizikai és lelki távolság megszűnik.⁵¹⁴

Ez az utolsó jézusi odapillantás felidézi bennünk az „Isten Bárányának” legelső emberek felé fordulását, és az őt követő, első két tanítvány megszemplélését (1,35–36). Akkor Jézus egy kérdést intézett hozzájuk, most pedig egy utolsó óhajjal, szinte végrendelettel fordul anyja és a szeretett tanítványa felé. Mindkét esemény ugyanarra mutat: Isten új népet alkot magának.

Ott, a kereszttel mellett, a szeretett tanítvány fiúként vállalja az anya gondozását. Most már anya és fiúként, ők ketten alkotják a Jézus iránti hitből és szeretetből létrejött új család magját, azokét, akiknek „megadatott az a hatalom, hogy Isten gyermekei legyenek” (Jn 1,12).⁵¹⁵ A kétszer elhangzó jézusi ἴδε (íme), mint „kinyilatkoztató formula és egyben prófétikus hivatás meghirdetése”, egy új lelki közösséget hoz létre, mely a szereteten alapuló modus vivendi gyakorlását vállalja magára.⁵¹⁶

A szeretett tanítvány azonban nemcsak fiúként, hanem tanúként is jelen van a Golgotán zajló drámai eseményeken: „Aki látta, tanúságot tett róla, és tanúsága igaz. Ez (ἐκείνο) pedig tudja, hogy igazat mond, hogy ti is higgyetek” (19,35).

Ez a tanúság, mely a hit céljából lett megörökítve: „hogy ti is higgyetek”, implicit módon tartalmazza a hitnek a tárgyát is. Három pontban szeretnénk ezt összefoglalni: **1)** Jézus az „Isten Báránya”; a Keresztelő János által használt krisztológiai cím, itt, a kereszten nyer végső értelmet.⁵¹⁷ **2)** Jézusnak ez az „órája” az Isten és ember közötti nász létrejöttét jelzi.⁵¹⁸

⁵¹⁴ BEIRNE, M. M., *Women and Men in the Fourth Gospel. A Genuine Discipleship of Equals*, Library of New Testament Studies, Journal for the Study of the New Testament Supplement Series 242, Sheffield Academic Press, New York 2003, 176.

⁵¹⁵ Bultmann ebben az eseményben a zsidó-keresztényeknek a pogány-kereszténység általi asszimilációt látja: BULTMANN, *Das Evangelium des Johannes* 521.

⁵¹⁶ BEIRNE, *Women and Men* 180.

⁵¹⁷ A crucifragium (lábszárcsontok megtörése) nem-megtörténte Jézus esetében a húsvéti lakomán elfogyasztott bárányra utal (vö. Jn 19,37; Kiv 12,46; Szám 9,12; Zsolt 34,21).

⁵¹⁸ Jézus halálát és az ezután bekövetkezett oldalának a „megnyitását”, az egyházatyák úgy értelmezték, mint az új Ádám álmát és menyasszonyának megalkotását. Úgy született az egyház Jézus oldalából, ahogyan Éva Ádám oldalából (Szent Ágoston CXX,2 beszéde). További részletek e témával kapcsolatban: KEENER, *The Gospel of John* 1153–1154.

3) Jézus testének a „szentélye” örökké nyitva marad az ember számára. E szentélyhez való tartozást a szentségek, a keresztség és az eucharisztia biztosítja.⁵¹⁹

A szeretett tanítvány e tanúságtételével kapcsolatban visszatérhetünk az 1,35–39 versekben szereplő anonim tanítvány alakjára. Beszélhetünk-e összefüggésről a névtelen János-tanítvány és a szeretett tanítvány alakja között?

Ez utóbbi késői megjelenése az evangélium színpadán, egyes vélemények szerint, fölöslegessé teszi a rá való utalások keresését az előző fejezetekben, azaz a 13. fejezet előtt. Más vélemény szerint, az 1,43, Fülöp meghívásáról szóló vers, egy utólagos redakcionális betoldás, mely azzal a szándékkal került a szövegbe, hogy megőrizze András társának az anonimitását (1,40). Valóban, ha az 1,42 verset az 1,44 követné, kiderülne, hogy András társa nem más, mint Fülöp.⁵²⁰ András sehol sem jelenik meg Zebedeus János vagy a szeretett tanítvány társaságában. Az evangélium szövege pedig, amikor Andrást nevezi meg, legtöbbször Fülöp jelenlétét is említi (1,43–44; 6,59; 12,20–22). Mindezek alapján logikus lenne az a következtetés, mely az anonim tanítványt Fülöppel azonosítja.⁵²¹

Az említett vélemények, és más merész elméletek alapján, jogosan merül fel az a kérdés, hogy mit tudhatunk arról a személyről, aki az enigmatikus, anonim János-tanítvány alakja mögött rejtőzik? Létezik-e kapcsolódási pont a szeretett tanítvány és András névtelen társa között?

A válaszok megkeresése az evangélium első soraihoz vezet el minket. A prólógusban, az első névvel szereplő személy, János (Jn 1,6). Származásáról az evangélium semmit sem mond, és nem látja el a „Keresztelő” jelzővel sem. Kiemeli azonban, hogy Isten küldte, mint tanút. „Tanúskodni jött, hogy tanúskodjék a világosságról, s mindenki higgyen általa” (Jn 1,7). János tanúságát egy „mi”-vel jelzett alany tanúsága váltja fel: „mi láttuk az ő dicsőségét” (1,14). A „mi” első személy, többes számban megfogalmazott vallomás elhangzása után újból a Keresztelőé a szó (1,15), akit rövidesen felvált egy „mi”-vel jelzett alany vallomása (1,16). János és a „mi” tanúsága harmónikusan összhangba kerülnek és felváltják egymást.⁵²²

⁵¹⁹ Az evangélista számára „Jézus teste az új templom, amelyből – Ezekiel (47,1), Izajás (12,3) és Zakariás (14,8) próféciája szerint – életet adó vízáradat fog fakadni.” Már a legrégebbi időkben a Jézus oldalából kifolyó vér és víz valóságát az eucharisztiahoz és a keresztséghez kötötték, így Jézus megnyílt oldala az egyháznak és a szentségeknek a forrása. Vö. FARKASFALVY, *Testté vált szó III.* 141–142.

⁵²⁰ KÜGLER, J., *Der Jünger, den Jesus liebte*, Stuttgarter Biblische Beiträge 16, Verlag Katholisches Bibelwerk, Stuttgart 1988, 421. A szerző Thyen véleményét ismerteti.

⁵²¹ Bárki, aki az 1,34–39 versekben szereplő névtelen tanítványt Zebedeus fiával, Jánossal próbálná azonosítani, annak tudnia kellene, hogy János jelenléte testvére, Jakab nélkül, nagyobb meglepetés, mint János hiánya, ezért inkább Jakab hiányát kellene megmagyarázni. Részletek: lásd BAUCKHAM, R., *The Testimony of the Beloved Disciple*, Baker Academic, Grand Rapids 2007, 76.

⁵²² Az evangélium szerzője az előremutatáshoz (1,15.30), ismétléshez (1,29.36) és visszhang effektushoz (4,26)

Huzamosabb csend után, a „mi” tanúsága ismét elhangzik az evangélium végén, a 21,24 versben.

Tudjuk azonban, hogy János tanúsága és a „mi”-vel jelzettek vallomása között létezik még egy láncszem, tulajdonképpen az a valaki, akiről a 21. fejezet szerzője így vall: „Ez az a tanítvány, aki tanúságot tesz mindezekről, és aki ezeket írta. Tudjuk, hogy igaz az ő tanúsága” (21,24).⁵²³ A kontextusból nyilvánvaló, hogy e szavak mögött a szeretett tanítvány áll (19,35). E logikai fonal mentén, ő az, aki összekapcsolta Keresztelő János tanúságát a sajátjával, és ezáltal lehetővé tette a „mi” tanúságtételét. Sőt, mi több: ha a szeretett tanítvány az, aki „mindezeket írta”, értelmi szerzőként a Keresztelő ajkára az Isten Bárányáról szóló tanúságtételt helyezi, és nem a bűnbánatra való felhívást, amint az a szinoptikusoknál olvasható. A Keresztelő János által használt és Jézusra alkalmazott Isten Báránya cím, mint prófécia, a kereszten teljeseedik be. A kereszt lábánál álló szeretett tanítvány, aki a Bárány halálának a szemtanúja, az egyedüli, aki legitimizálhatja és megerősítheti János tanúságát (19,35). A keresztrefeszítésben ez utóbbi szavait látja beteljesülni, és tanúként, ezt adja tovább. A szeretett tanítvány (19,26–27), akárcsak János, az Isten Bárányának a tanúja; az egyik működése kezdetén, a másik működése végén mutat rá. És ők azért tesznek tanúságot, hogy mindenki higgyen általuk (1,7; 19,35; 20,31).

Összegezve az eddigieket azt mondhatjuk, hogy a Jn 1,35–40 elbeszélése szerint András és egy másik jánosi anonim tanítvány azok, akik „rabbijuk” tanúságtételét hallották. Ez utóbbi, már szeretett tanítványként, a kereszt lábánál állva, szemtanúként is láthatta megvalósulni azt, amit Keresztelő János Jézusról mondott. Keresztelő János tanúsága folytatódik a szeretett tanítvány tanúságában; ezt átveszik a „mi”-vel jelzettek és továbbadják egy következő nemzedéknek. A szeretett tanítvány nélkül megszakad a tanúságok láncolata.

4.3 A szeretett tanítvány és Péter az üres sírnál: 20,1–10

A szeretett tanítvány – és most újból Péter alakjához is – kötődő másik fontos esemény, az üres sír felfedezése húsvét reggelén.

„1. A hét első napján kora reggel, amikor még sötét volt, Mária Magdolna, a sírbolthoz megy és látja (βλέπει), hogy a kő el van mozdítva a sírbolttól. 2. Elfut tehát Simon

---

folyamodik ahhoz, hogy János tanúságtétele visszhangként jelenjen meg a későbbiekben (az 5,31–36 és a 10,40–42 versekben). Vö. COLLINS, R. F., *From John to the Beloved Disciple. An Essay on Johannine Characters*, in *Journal of Bible and Theology* 49.4 (1995), 359–369.

⁵²³ LINCOLN, A. T., *The Beloved Disciple as Eyewitness and the Fourth Gospel as Witness*, in *Journal for the Study of the New Testament* 85 (2002), 3–26.

Péterhez és a másik tanítványhoz, akit Jézus szeretett (ὄν ἐφίλει ὁ Ἰησοῦς), és azt mondja nekik: 'Elvitték az Urat a sírból, és nem tudjuk, hova tették!' 3. Kiment tehát Péter és a másik tanítvány, és a sírhoz indultak. 4. Együtt futottak mindketten, de a másik tanítvány (ὁ ἄλλος μαθητής) gyorsabban futott, mint Péter, és elsőként ért a sírbolthoz. 5. Lehajolván látja (βλέπει) lerakva a gyolcsokat, de nem ment be. 6. Ekkor megérkezett Simon Péter is, aki követte őt, és bement a sírboltba. Látja (θεωρεῖ) letéve a gyolcsokat. 7. és a kendőt, amely a fején volt; ez nem a gyolcsok mellé (volt) helyezve, hanem külön egy helyen, összehajtva. 8. Akkor bement a másik tanítvány is, aki először érkezett a sírhoz; látta és hitt (εἶδεν καὶ ἐπίστευσεν). 9. Még nem értették ugyanis az Írást, hogy fel kell támadnia halottak közül. 10. A tanítványok azután ismét haza (πρὸς αὐτοὺς) mentek" (Jn 20,1–10).

A szeretett tanítvány megnevezése itt a φιλέω ige használatával történik (ὄν ἐφίλει ὁ Ἰησοῦς), nem úgy mint eddig, az ἀγαπάω igével; „a másik tanítvány” (ὁ ἄλλος μαθητής) kifejezés alatt is a szeretett tanítványt kell érteni.

A mozgást jelző rengeteg ige⁵²⁴ tulajdonképpen egy spirálszerű láncreakciót indít el, mely a hit progresszióját és az új látásmód kialakulását szolgálja: a „térbeli távolsággal” egyidőben megszűnik a „lelki távolság” is.⁵²⁵ Mária Magdolna útnak indítja Pétert, aki azáltal, hogy elsőként megy ki (ἐξῆλθεν; singularis-ban szerepel) a másik tanítványt is indulásra ösztönözte (20,3). A szeretett tanítvány gyorsabban futott ugyan, de megvárva társát, lehetővé tette, hogy Péter menjen be (εἰσέρχομαι) elsőként a sírboltba (20,6). „Az elbeszélésnek ezen a pontján még nem világos, miért hangsúlyozza a szerző, hogy Péter elsőnek megy be a sírba, bár nem elsőként ért oda, és nem is elsőként látja a feltámadás jeleit. A 21. fejezet azonban megadja a választ. Péter előbb fogja követni Jézust a vértanúhalálba, míg a szeretett tanítvány olyan idős kor ért el, hogy azt kezdték híresztelni: a paruziájig életben marad (21,23). A sírba lépés tehát ’profétai jel.’”⁵²⁶

Ha nem is annyira gyakoriak, azonban rendkívül fontosak a „látást” jelző igék.⁵²⁷ A mozgást kifejező igékhez hasonlóan, ezek is egyfajta progresszióra utalnak: az érzékszervek (βλέπω) és az intellektus (θεωρέω) látásmódja a hit látásmódjában (ὁράω) teljessé válnak be.⁵²⁸

⁵²⁴ Az ἔρχομαι (jönni, menni) hat alkalommal ismétlődik meg szakaszunkban; e mellett megjelenik még a τρέχω (futni) és az εἰσέρχομαι (bemenni) kétszer, valamint az ἐξέρχομαι (kimenni) és az ἀπέρχομαι (elmenni, visszamenni) egy-egy alkalommal.

⁵²⁵ DUPONT, L., – LASH, C., – LEVESQUE G., *Recherche sur la structure de Jean 20*, in *Biblica* 54 (1973), 482–498.

⁵²⁶ FARKASFALVY, *Testté vált szó III.* 150.

⁵²⁷ A βλέπω kétszer, a θεωρέω és az ὁράω igék egy-egy alkalommal fordulnak elő.

⁵²⁸ DUPONT, L., – LASH, C., – LEVESQUE G., *Recherche sur la structure de Jean 20*, in *Biblica* 54 (1973), 482–

A 20,8 vers röviden és frappánsan azt állítja, hogy miután a szeretett tanítvány is bement a sírba, „látta (εἶδεν) és hitt (ἐπίστευσεν).” Mintha azt mondaná el az evangélista, hogy ez a tanítvány túllát a tárgyakon; belelát a feltámadás titkába. A két aorisztoz alakú ige, az εἶδεν (látta) és az ἐπίστευσεν (hitt) azonban azt érzékeltetik, hogy a különleges látásmód és az autentikus hit nem itt jut teljességre; inkább itt veszi kezdetét.⁵²⁹ Az üres sír látványa, felejthetetlen élményként, egy olyan belső, hitbéli folyamatot indít el, mely ezentúl csak fejlődni fog.⁵³⁰

A 20,9, többes számban megfogalmazott vers, úgy Péterről, mint a szeretett tanítványról a következőket állapítja meg: „még nem értették ugyanis az Írást, hogy fel kell támadnia a halottak közül.” Úgy tűnik, hogy a szeretett tanítvány imént említett hitét mintha beárnyékolná az Írás meg nem értése.⁵³¹ Az evangélium újból megsejteni az olvasóval, hogy a hit nem egy pontszerű és statikus valóság, hanem egy dinamikusan, graduálisan növekvő és kibontakozó folyamat, melynek a szeretett tanítvány is alá van vetve. „Maga a feltámadás hite nem az Írások alapján, hanem látható jelek következtében gyúlt ki a tanítványokban. Ez az újszövetségi iratokban meglehetősen egyöntetűséggel nyilvánul meg: a feltámadás ugyan ’az Írások szerint’ történt, de az Írásoknak ezt az értelmét csak a feltámadás hite alapján fedezték fel a tanítványok. Lukácsnál a legkifejezettebb ez az érvelés: a feltámadt Jézus maga ’nyitja meg’ a tanítványok elméjét, hogy ’megértsék az Írásokat’ (Lk 24,27.32.45).”⁵³²

4.4 A szeretett tanítvány kiléte

A szeretett tanítvány János apostollal való klasszikus „azonosítási eljárásban sokan azt kifogásolják, hogy a szinoptikusokkal való egybevetésen, illetve harmonizáláson alapszik. Márpedig – hangzik az ellenvetés – az azonosításnál mindenekelőtt a negyedik evangéliumot kellene figyelembe venni.”⁵³³ Ennek következtében, a szeretett tanítvány személyét körülövező titokzatosság kifürkészése számtalan elméletre adott okot, éspedig olyannyira, hogy napjainkban szinte áttekinthetetlené vált az e téma körül napvilágot látott irodalom.

498.

⁵²⁹ SCHWANK, *János* 584.

⁵³⁰ BOLYKI, „Igaz tanúvallomás” 511.

⁵³¹ BECK, D. R., *The Discipleship paradigm. Readers and Anonymus Characters in the Fourth Gospel*, Biblical Interpretation Series 27, Brill, Leiden – New York – Köln 1997, 116; HYLEN, S. E., *Imperfect believers. Ambiguous Characters in the Gospel of John*, Westminster John Knox Press, Louisville Kentucky 2009, 101.

⁵³² FARKASFALVY, *Testté vált szó III.* 151.

⁵³³ KOCSIS, *Bevezetés I.* 291.

Az apostolok közül Tamás és András azok, akik a szeretett tanítvány titulust kapták.⁵³⁴ Mivel Lázár az első személy, akiről az evangélium azt állítja, hogy Jézus szereti, akad olyan vélemény is, mely szerint ő lenne a szeretett tanítvány.⁵³⁵ Tekintettel arra, hogy a negyedik evangélium számtalan eseménye Júdeában játszódik, beleértve az első tanítványok meghívását is, van aki János presbiterrel azonosítja.⁵³⁶ Posztmodern korunk egyre erősödő feminista teológia képviselői természetesen Mária Magdolna mellett törnek lándzsát.⁵³⁷ Vannak akik úgy vélekednek, hogy „a szeretett tanítvány nem történeti személy, hanem szimbolikus alak, aki a hívők ideális csoportját személyesíti meg, azokét, akik a legmélyebben behatoltak Krisztus titkaiba.”⁵³⁸

„Bár kisebbséget alkotnak, de a bibliakutatók között ma is vannak olyanok, akik továbbra is vallják a szeretett tanítvány azonosságát János apostollal, ami nem szükségképpen azt jelenti, hogy irodalmi szerzőnek tekintik őt (C. K. Barrett; E. Cothenet; Farkasfalvy D.; W. Fenske; L. Morris; B. Schwank).”⁵³⁹

A szeretett tanítvány kiléte körüli konszenzus hiányában, fontosnak tartjuk annak a néhány belső evidenciának az ismertetését, mely alapján mi is megfogalmazhatunk egy konklúziót e kérdés kapcsán.

Előnyben részesítjük azt a véleményt, mely szerint a szeretett tanítvány – bár szimbolikus alak és a mindenkori Krisztus követő számára követendő példakép – történelmi személy. Nincs okunk feltételezni a többi anonim szereplőről sem, például a szamariai asszonyról vagy a vakon születettről, hogy pusztán fikció szüleményei.⁵⁴⁰ Történelmi személyként való létezését megerősíti a 21,24 versben a „mi”-vel jelzettek tanúsága is.⁵⁴¹ A János-evangélium a maga teljességében és műfajában nem más, mint egy hatalmas és

⁵³⁴ Tamással azonosítja J. H. Charlesworth; Andrással K. Berger; ezzel kapcsolatos részleteket közöl KOCSIS uo. 292.

⁵³⁵ Vö. WITHERINGTON, B. III., *What Have They Done with Jesus?* Harper, San Francisco 2006, 141–56.

⁵³⁶ Kocsis Imre megemlíti M. Hengel és Bolyki J. nevét. Vö. KOCSIS, *Bevezetés I.* 292. Ugyanitt olvasható azokról a szerzőkről is, akik az idők folyamán véleményüket módosították.

⁵³⁷ DE BOER, E. A., *The Gospel of Mary. Beyond a Gnostic and Biblical Mary Magdalene*, Journal for the Study of the New Testament, Supplement Series 260, Library of New Testament Studies, T&T Clark International, London–New York 2004, 181–190.

⁵³⁸ R. Bultmann; J. Kügler; U. Wilckens. Vö. KOCSIS, *Bevezetés I.* 291.

⁵³⁹ Uo. 292.

⁵⁴⁰ A szamariai asszony történetében felfedezhetjük Jézus meghívását az ő követésére, mely minden embernek szól, nemtől, etnikai hovatartozástól vagy más visszatartó háttértől függetlenül. Ő szimbólum mindenki számára. Vö. PAZDAN, M. M., *Nicodemus and the Samaritan Woman: Contrasting Models of Discipleship*, in *Biblical Theology Bulletin* 17 (1987), 145–148. Raymond F. Collins egy anonim személyeket tartalmazó listát állított össze cikkében: lásd: *From John to the Beloved Disciple. An Essay on Johannine Characters*, in *Journal of Bible and Theology* 49.4 (1995), 359–369. Egyik sem fiktív személy.

⁵⁴¹ Bauckham szerint a szeretett tanítvány hús-vér ember. Vö. *Jesus and the Eyewitnesses. The Gospels as Eyewitness Testimony*, W.B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids – Cambridge 2006.

komplex tanúságtétel, amely egy fül- és szemtanú tapasztalatára alapoz. Ez a tény kizárja a szeretett tanítvány pusztán fiktív létezését.

Amellett, hogy történelmi személy, a szeretett tanítványt a Tizenkettő kollégiumához tartozó apostolnak tekintjük. Nagyon diszkrét, szinte alig észrevehető részletek utalnak arra, hogy itt kell őt keresni. Egy ilyen részlet a már megemlített εἷς ἐκ (egy a valakik közül) formula. Továbbá az ἐκλέγω (kiválasztani) ige, mely mindössze öt alkalommal szerepel János evangéliumában (6,70; 13,18; 15,16x2.19), és kizárólag a Tizenkettő kiválasztásának kontextusában. Négy ízben ἐξελεξάμην (kiválasztottalak) alakkal, mediális indicativus aoristos-ban szerepel és Jézus az ige alanya. A 13,18 versben, Júdás árulásával kapcsolatban elhangzó jézusi megállapítás: „tudom én, kiket választottam, de az Írásnak be kell teljesednie: 'Aki kenyeremet eszi, sarkát emelte ellenem'”, erős rokonságot mutat a 6,70 verssel: „Nem tizenkettőt választottam ki közületek? Egy közületek mégis ördög.” E két rokonértelmű versből, és a „kiválasztani” ige többi előfordulásából, mely mindegyik az utolsó vacsora eseményéhez kapcsolódik, világossá válik, hogy a résztvevők a Tizenkettő kollégiumának a tagjai, amint ezt a szinoptikus evangéliumok is megerősítik.

Az identifikálásában fontos szerepet játszik az a megállapítás is, mely szerint a szeretett tanítvány „kezdet óta”, azaz Jézus fellépése pillanatától az események fül- és szemtanúja (Jn 15,27). Ez a formula a Jézusról szóló hiteles tanúságtétel egyik legfontosabb kritériuma az Apostolok Cselekedetei számára is, pontosabban a Jézus keresztségétől a felvétel napjáig tartó eseményeken való jelenlét (ApCsel 1,22; vö. Lk 1,1–4). Ahhoz, hogy egy tanítvány a Tizenegy mellett aktív, azaz hangos tanúvá válhasson, fontos, hogy Jézus tanításának és cselekedeteinek passzív fül- és szemtanúja legyen; azaz az aktív tanúságtétel feltételezi a passzív tanúként való jelenlétet.

Igaz, hogy a szeretett tanítvány a 13,23 versben kerül megemlítésre először. Azonban e megnevezés mögött látni kell azt a folyamatot is, amely egyszerű tanítványból szeretett tanítvánnyá avatja őt, és lehetővé teszi ilyen formában való bemutatását az evangélium második felében. Az a tény, hogy „a tanítvány, akit Jézus szeretett”, az Úr keblére hajthatta a fejét, nem egy folyamat vagy kapcsolat kezdő pontja, hanem inkább a beteljesedése, mely feltételez időt, kitartást, hűséget és ugyanolyan szeretetet a tanítvány részéről Jézus iránt. Ilyen értelemben, egyedül az 1,35–39 szakaszban szereplő névtelen tanítvánnyal való azonosítás képes összekötni úgy idő, mint tematika szempontjából Keresztelő János tanúságát a kereszt lábánál álló szeretett tanítványéval. Ez esetben a tanítványság szempontjából oly

fontos $\mu\epsilon\omega$ ige előfordulása keretként szolgál a névtelen, majd szeretett tanítvány legelső és legutolsó megjelenése alkalmával.

Zebedeus fiainak megemlézése a 21,2 versben, véleményünk szerint nem sérti meg a szeretett tanítvány anonimitását. Egyetlen egyszer sem fordul elő a negyedik evangéliumban a János vagy a Jakab név; szinoptikus háttérinformáció nélkül, ők névtelenek maradnának. Azonban a szöveg itt betekintést enged a szeretett tanítvány titkába: mint történelmi személy, kezdetektől az utolsó fejezetig jelen van. Talán nem véletlen, hogy a számok szimbolikáját kedvelő szerző hét tanítványt említ meg: ötöt névszerint, kettőt névtelenül.⁵⁴² A hetes szám a teljességre utal: a hét tanítvány, akárcsak a Jelenések könyvében a hét egyház, a hívő közösség teljességét jelzi. Szimbólum a jelek hetes száma is: nem meríti ki, hanem jelzi az összes többit. Az a tény, hogy az öt név szerint felsorolt mellett megjelenik két anonim tanítvány, akárcsak az 1,35–39 szakaszban, egy újabb kezdetre és, implicit módon, a tanúságtétel folytonosságára hívja fel a figyelmet. Amint Keresztelő János szavára, a kialakuló egyház elindult Jézus követésére, ugyanúgy a szeretett tanítvány vallomására és a Péter által kijelölt úton indul el az egyház bárkája a parton álló Úr felé – két névtelen tanítvánnyal. Mintha csak azt sugallná ez a kép, hogy ez utóbbi kettő között ott rejlik a jövő szeretett tanítványa.⁵⁴³ Az annyira megszokott láncreakció motívuma minden időben folytatódni fog, míg a bárka partot nem ér.

Összegezve az eddig elhangzottakat elmondhatjuk, hogy az evangélista biztos nem egy szimbolikus alakot vagy egy fiktív személyt akar az olvasók elé állítani – hiszen rejtetten egy apostolra, minden bizonnyal Jánosra irányítja a figyelmet – mégis a szeretett tanítványban egyfajta ideális tanítványt akar megjeleníteni.⁵⁴⁴

Ezt megerősíti a fejezetünk fő témájául szolgáló 21,20–23 versekből álló szakasz is. Térjünk rá ennek részletes elemzésére.

---

⁵⁴² Név szerint szerepel Simon Péter, Tamás az Iker, a galileai Kánából való Nátánáel, és Zebedeus fiai (Jn 21,2).

⁵⁴³ Eugen Ruckstuhl szerint az evangélium elején és végén megjelenő két névtelen tanítványról szóló beszámoló keretet nyújt, ezért az 1,35–29 versekben szereplő névtelen tanítvány a 21,2 versben feltűnő két anonim tanítvány között keresendő; emiatt sem lehet, véleménye szerint, Zebedeus Jánost az 1. fejezetben szereplő tanítvánnyal vagy a szeretett tanítvánnyal azonosítani. RUCKSTUHL, E., „*Der Jünger, den Jesus liebte*”, in *Studien Zum Neuen Testament und seiner Umwelt*, Serie A, Band 11, szerk. FÜCKS, A., (1987), 164.

⁵⁴⁴ Vö. KOCSIS, *Bevezetés I.* 293.

5. Magyarázat: A szeretett tanítvány jövője

Mint már említettük, rövid perikópánkat Jézus és Péter párbeszéde előzi meg (Jn 21,15–19). Ennek első részében, a 15–17 versekben, Péter megkapja pásztori megbízását; a párbeszéd második részében, a 18–19 versekben pedig, Jézus tudatja Péterrel, hogy „milyen halállal fogja megdicsőíteni az Istent” (21,19). E téma befejezéseként egy rövid buzdítás hangzik el: „Kövess engem (ἀκολούθει μοι).”

A 21,20–23 versekből álló szakaszunk mintegy folytatása ennek az előző epizódnak, a Péter és Jézus között zajló párbeszédnek: „Hátrafordulva, Péter követőként látja azt a tanítványt, akit Jézus szeretett, és aki a vacsorán Jézus mellére hajolt, és mondta: 'Uram, ki az, aki téged elárul?'" (Jn 21,20).

Az ἐπιστρέφω (hátrafordulni) ige prefixummal ellátott formában csak itt jelenik meg János evangéliumában. A „megfordulás” mozzanatát másik négy alkalommal az egyszerű, στρέφω ige fejezi ki (1,38; 12,40; 20,14.16). Versünkben ez a péteri „hátrafordulás” vizuális kapcsolatot teremt a „követő” szeretett tanítvánnyal, továbbá elősegíti a dialógus téma-váltását. A szöveg nem pontosít, hogy a szeretett tanítvány kit követ, Pétert vagy Jézust? Mi ezért csak azt jegyezzük meg, hogy az üres sír felé futva, Péter „követte” a szeretett tanítványt (20,6); itt ez utóbbi követi Pétert és Jézust.⁵⁴⁵

Szakaszunkban fölöttébb érdekes a szeretett tanítvány „felkonferálása.” Annál is inkább, mert a 21,7 versben már szó esett a jelenlétéről, de különösebb magyarázat nélkül. A 21,20 vers mintha szándékosan akarná kiemelni az utolsó vacsora részleteit, pontosabban a 13,25 versben leírtakat.⁵⁴⁶ Ez a hosszú bevezető néhány fontos dologra hívja fel a figyelmünket: **1)** e rövid szakaszban Péter sorsáról a szeretett tanítvány sorsára tevődik át a hangsúly, még akkor is, ha a párbeszéd Jézus és Péter között zajlik; **2)** ez egy élet-halálról szóló beszélgetés; és akárcsak az utolsó vacsora esetében, itt is halálhoz kapcsolódó eseményekről van szó; **3)** a szeretett tanítvány és Jézus relációja, ismételten úgy kerül ábrázolásra, hogy Jézus és az Atya viszonyára emlékeztessen (1,18); **4)** a szeretett tanítvány kérdez („Uram, ki az aki elárul téged?”), ezáltal az evangélium szintjén lehetővé teszi az információközlést.

⁵⁴⁵ Raymond E. Brown erősen kételkedik abban, hogy az ἀκολουθοῦντα alatt azt kellene érteni, hogy a szeretett tanítvány már megteszi azt, amire Péter felhívást kapott (21,19) és amire Jézus újból buzdítani fogja (21,22). Egyetértünk véleményével. Vö. BROWN, *The Gospel According to John XIII–XXI*. 1108.

⁵⁴⁶ Bultmann másodlagos interpolációnak nevezi ezt az utolsó vacsora eseményeit felidéző verset. Vö. BULTMANN, *Das Evangelium des Johannes* 741.

Péter kérdésére („Uram, és ő?”) Jézus egy másik kérdéssel válaszol. „Ha akarom, hogy ő maradjon, amíg (ἕως) eljövök, mit törődsz vele? ” (Jn 21,21–22). A jézusi „ha akarom” kifejezés azt jelzi, hogy az emberek sorsa, és – implicit módon – a jövő egész terjedelmében, Jézus kezében van. A ἕως szó használata az „amíg” kifejezésére egyedi János evangéliumában. Ez a ἕως (amíg) köti össze a tanítványok jelenét a második eljövétel pillanatával. A „maradni amíg eljövök” formula mögött egy időtengely rejlik, mely magában tartalmazza a párbeszéd pillanatától a Jézus eljövételéig élő és működő egyház egész történelmét. Tehát erősen eszkatológikus jellegű, és Krisztus második eljövételére mutat ez a kifejezés.⁵⁴⁷ E szavakból egyfajta élő parúzia-várás is kiolvasható, akárcsak az 1Jn levélből, ahol más szavakkal, de hasonló tartalommal jelenik meg ez a motívum: „Igen, fiacskáim, maradjatok őbenne, hogy amikor meg fog jelenni, bizalommal legyünk, és meg ne szégyenüljünk általa, amikor eljön” (1Jn 2,28); továbbá: „Szeretteim, most Isten fiai vagyunk, de még nem lett nyilvánvaló, hogy mik leszünk. Tudjuk azonban, hogy amikor meg fog jelenni, hasonlók leszünk hozzá, mert látni fogjuk őt, amint van” (1Jn 3,2).

A szeretett tanítvány „maradása” körül tulajdonképpen három fontos kérdés tevődik fel: mennyi ideig, hol, és milyen formában „marad”?

A μένω ige első előfordulása hasonló, „Jézus – tanítvány – jövő” kontextusban, visszavezet minket a Jézus és első tanítványai közötti találkozáshoz (1,35–39): ennek következtében „azon a napon nála (παρ’ αὐτῷ) maradtak” (1,39). Az utolsó vacsora alkalmával, ez a μένω+παρα formulával jelzett motívum fordítva jelenik meg, mintegy végpontot jelezve, ugyanis Jézus tanítványainál való rövid maradásáról beszél: „Ezeket mondtam nektek míg veletek voltam (παρ’ ὑμῖν μένων)” (14,25). Úgy tűnik, hogy Jézus és a tanítványok közötti fizikai „nála maradás” csak akkor és addig lehetséges, amíg az idő és a fizikai közelség, mint létező tényezők, ennek feltételeit biztosítják.

A μένω+παρα (valakinél maradni) formulával megjelölt két végpont között (1,39; 14,25), az utolsó vacsora alkalmával színpadra lép a szeretett tanítvány, akiről az evangélium szó szerint azt jegyzi meg: „ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ”, azaz „Jézus keblén” feküdt. Ide kapcsolódik még a 13,25 vers által közölt kép is: a szeretett tanítvány „odahajol Jézus mellére” (ἀναπεσὼν οὖν ἐκεῖνος οὕτως ἐπὶ τὸ στήθος τοῦ Ἰησοῦ). Ezek a szimbólummá vált gesztusok, az ἐν prepozíció jelenléte, a ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς (akit szeretett Jézus) megjegyzés,

⁵⁴⁷ LINDARS, B., *The Gospel of John*³, The New Century Bible Commentary, W. B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan 1986, 639.

valamint az utolsó vacsora eucharisztikus lakoma jellege,⁵⁴⁸ felidézük mindazokat az immanencia-mondásokat, amelyeket az evangélium mindeddig oly gyakran kiemelt, és amelyek egyben szakaszunk kulcsszavai. A szerző ezekkel a gazdag motívumokkal díszített szeretett tanítvány portrét helyezi elénk a 21,20 versben.

Meglepetésünkre, itt egy újabb elemmel gazdagítja ezt: Péter „követőként” (ἀκολουθοῦντα) látja a szeretett tanítványt. A 21,22–23 versek alapján erősen valószínűsíthető hogy az evangélium megírása idején Péter nem élt⁵⁴⁹ azaz már megnyerte a vértanúk koszorúját, Jézus mennybemenetele (ApCsel 1,9–10) pedig már rég megtörtént eseménynek számít. Tehát akár Pétert, akár Jézust követné is a szeretett tanítvány, útjának a célja túlmutat a fizikai élet határán. A 21,20–22 vers motívumait, mozaikkockákként egymás mellé rakva, a következő kép tárul fel a szeretett tanítvány sorsával kapcsolatban: Jézus hűséges tanítványa és hiteles tanúja, Pétert és Jézust követve átlépi a halál küszöbét, és Jézus mellére fekvé, élőként marad az örökkévalóságban és élőként tanúságtételében.⁵⁵⁰

Ezt az értelmezést erősíti meg a Péternek feltett „mit törödsz vele” kérdés is, mely felidézi a kánai menyegzőről szóló epizódot. A 2,4 versben, egy tartalmában hasonló jézusi kérdés hangzik el: „mi közöm neked s neked, asszony? (Τί ἐμοὶ καὶ σοί, γύναι).” Első hallásra Jézus válasza anyja kérésének a határozott elutasítása; a valóságban azonban ezt a kérdést a borra változott víz csodája követi. A bor az Isten és ember közötti végleges nász, az új és örök szövetség előképe. A kánai menyegző bora, mint szimbólum, Péter, mint a nyáj pásztorának a képe, valamint a Jézus keblén fekvő szeretett tanítvány maradásának a motívuma, mint erős ekkleziológiai szimbólumok, itt összefonódnak és kiegészítik egymást: a Jézus mellén fekvő tanítvány, valamint a nyáj pásztor, a Barány örök lakomájának a borából táplálkoznak.⁵⁵¹

Akárcsak megírásuk idején, e versek értelmezésével kapcsolatban még napjainkban sem beszélhetünk konszenzusról. Egyes kutatók véleménye szerint, a szeretett tanítvány még nem halt meg; éppen annak a tudata, hogy közelgő halála mekkora kárt okozhat majd a tanítványok lelkében, készítette arra a szerzőt, hogy időbe felkészítse őket. Ha a tanítványok

⁵⁴⁸ Az utolsó vacsorán elhangzottak közül leginkább a 15,1-11, szőlőtőről és szőlővesszőről szóló szakasz utal az eucharisziára; itt válik nyilvánvalóvá mit jelent a kölcsönös és személyes immanencia, melyről a 4. fejezetben már tárgyaltunk. Részletes tanulmányt írt a János-evangélium és az utolsó vacsora eucharisztikus jellegével kapcsolatban: BAUCKHAM, R., *Gospel of Glory: Major Themes in Johannine Theology*, Baker Academic, Grand Rapids 2015, 77–107. KOBEL, E., *Dining with John. Communal Meals and Identity formation in the Fourth Gospel and Its Historical and Cultural Context*, Biblical Interpretation Series 109, Brill, Leiden – Boston 2011, 173–214.

⁵⁴⁹ BOLYKI, „Igaz tanúvallomás” 541.

⁵⁵⁰ DE LA POTTERIE, I., *Le témoin qui demeure: le disciple que Jésus aimait*, in *Biblica* 67 (1986), 343–359

⁵⁵¹ BRODIE, *The Gospel According to John* 594.

vagy közösségek között terjedő szóbeszéd alapja csak egy helytelenül értelmezett jézusi állítás lett volna, elég lenne a halott szeretett tanítvány sírjának a megmutatása és az megszűnne. Az ezzel kapcsolatos csönd azonban inkább azt jelzi, hogy a szeretett tanítvány még él.⁵⁵²

A kutatók többségének véleménye szerint, éppen a tanítvány bekövetkezett halála adja meg az okot e perikópa megírásához. Ugyanis a közeli parúziát váró közösségnek szembe kellett néznie azzal a ténnyel, hogy a szeretett tanítvány már meghalt, Jézus eljövetele pedig még nem következett be. Ez a valóság egyfajta belső krízist okozott a közösségen belül, melyet a redaktornak kellett kezelnie. Tulajdonképpen az a nehéz feladat hárult rá, hogy egy téves, paruziával kapcsolatos értelmezést, pontosan ugyanazokkal a szavakkal korigálja. Itt a μένω ige az a kulcsfejezés, amely a félreértés forrása, és amelyből a redakcionális korrektúra indult ki.⁵⁵³ A Péter halálát megjósoló prófécia és a szeretett tanítvány további jövőjének kontextusában, a μένω ige elsődleges jelentése a fizikailag „életben maradni.” Később, a közösségben elterjedt félreértés tisztázása érdekében ez az ige egy tágabb jelentést kapott a redaktor részéről, ezért ez a szakasz úgy értelmezhető, mint egy régebbi hagyomány korrektúrája. Ennek következtében a μένω ige jelentése spiritualizálódik: a fizikai életben maradás a lelki maradás motívumával bővül, így kapja meg a spirituális unió jelleget, mely folytatódik a halálon túl is. Amint az eddig elmondottak alapján kiderül, mi ezt az utóbbi véleményt képviseljük.

A szeretett tanítvány sorsával foglalkozó rövid párbeszéd egy Péternek szánt buzdítással fejeződik be: „te engem kövess!” (σὺ μοι ἀκολούθει). Hasonló buzdítás hangzott el Jézus ajkáról a 21,19 versben is, a Péterrel való első párbeszéd zárásaként: „Kövess engem!” (ἀκολούθει μοι). Versünkben, fordított sorrendbe kerülnek az ige és a személyes névmás: a „te engem kövess”, mintha meg akarna tiltani ezentúl minden más „visszafordulást” (hasonló gondolat jelenik meg a Lk 9,62 versben); a mások sorsával való törődésnél sokkal fontosabb a Jézusra való tekintés és az ő követése.

Nyelvészeti szempontból az αὐτὸν – σὺ és a μένω – ἀκολουθέω kifejezések egyfajta kontrasztot alkotnak. A kontextusból az is kiolvasható, hogy Péternek el kellene fogadnia a maga jövőjét és hagynia kellene, hogy a szeretett tanítvány sorsa kövesse az Úr által kijelölt

---

⁵⁵² Ez a vélemény összefonódik Lázár szeretett tanítványként való azonosításával. Maga az a tény, hogy Jézus feltámasztotta Lázárt okot adott arra, hogy maradásáról beszéljenek – úgy halála előtt, mint után; vö. WITHERINGTON III, B., *What's in a Name? Rethinking the Historical Figure of the Beloved Disciple in the Fourth Gospel*, in *John, Jesus and History vol 2.*, szerk. ANDERSON N. P. – JUST F. – THATCHER T., (Society of Biblical Literature 2), Atlanta 2009, 203–211.

⁵⁵³ SCHNACKENBURG, *Das Johannes-evangelium III.* 442.

menetet. Ide csatoljuk a 21,23 verset is, mely az eddig elhangzottak egyfajta megindoklásának tűnik: „Elterjedt a testvérek között az a szóbeszéd, hogy az a tanítvány nem hal meg. Pedig Jézus nem azt mondta neki, hogy 'Nem hal meg', hanem 'Ha akarom, hogy ő maradjon, amíg eljövök, mit törödsz vele?'”

Itt érintenünk kell azokat a szöveg mögött meghúzódó ekkleziológiai problémákat, „amelyeket a János evangéliumban, csak a Péter és a szeretett tanítvány közötti kapcsolatából lehet megérteni. János evangéliumát át- meg átjárják a két tanítvány párhuzamos történetei, összehasonlításai, enyhe rivalizálásuk ábrázolása.”⁵⁵⁴ Az utolsó vacsorán Péter nem kérdez rá az áruló kilétére, hanem a szeretett tanítványon keresztül érdeklődik iránta. Jézus elfogatásának estéjén Péter háromszor tagadja meg Mesterét (18,16–18.25–27), ezzel szemben a keresztfeszítés napján a szeretett tanítvány hűen követi Jézust egészen a Golgotáig. A feltámadás reggeléjén, amikor mindketten a sírhoz futnak, a szeretett tanítvány elsőként ér a sírhoz, és, bár Péter lép be először, a „látta és hitt” megállapítás csak a másik tanítványról hangzik el (20,3–10). A Tibériás tengernél, a halászó hét tanítvány közül, a szeretett tanítvány az, aki felismeri a parton álló idegent; az ő szavai hatására veti magát a tengerbe Péter, hogy találkozzon az Úrral (21,1–8). Amikor a reggeli után, Péter a szeretett tanítvány sorsa felől érdeklődik, Jézus azt kérdezi tőle, hogy minek törődik vele? Válaszként egy feladatot szab ki: az ő követését (21,20–23).

Talán nem véletlen az, hogy sok kutató ebből az enyhe rivalizálásból olvassa ki a 21. fejezet keletkezésének Sitz im Leben-jét. Feltételezhetünk egy péteri- és jánosi egyház között létező, szélesebb körű divergenciát⁵⁵⁵; ugyanilyen tág értelemben vett valóságnak tudhatnánk be a karizmatikus és intézményes egyház közötti feszültséget is. Egy másik lehetőség, hogy ezeket a valóságokat csak a jánosi közösségre szűkítsük. Ebben az esetben kirajzolódik egy karizmatikus és egy intézményes réteg, valamint egy harmadik réteg, amelyet maga az író képviselt (mi ezt semlegesnek nevezünk), és amely a karizmatikus és intézményes réteg között létező törés orvoslására, valamint az egyensúly létrehozására törekedett.⁵⁵⁶

Véleményünk szerint aligha lehet véletlennek nevezni a μένω ige segítségével kidolgozott „maradás-teológia” a „tanítványság” gazdag jelentéskörével való összekapcsolását. A μένω ige gyakorlatba ültetése, mint közös feladat, megfelel mindegyik

⁵⁵⁴ BOLYKI, „*Igaz tanúvallomás*” 540.

⁵⁵⁵ Nem kizárt, hogy a szeretett tanítvány és Péter párhuzamos bemutatása a János evangélium magasabbrendű voltát emelje ki a Péter tanúságát tartalmazó márki evangéliummal szemben, állítja Richard Bauckham könyvében. Vö. *The Testimony of the Beloved Disciple*, Baker Academic, Grand Rapids 2007, 76.

⁵⁵⁶ E témával kapcsolatban részletesen ír Bolyki a 16. Exkurzusban. Vö. BOLYKI, „*Igaz tanúvallomás*” 540–542.

réteg igényének. A karizmatikus, lelki mélységet kereső réteg a kölcsönös immanencia megvalósítását tűzthette ki célul; a péteri, gyakorlatiasabb, intézményes egyház, a „gyümölcstermésre” törekedhetett (Jn 15). Attól függetlenül, ki milyen sajátos réteghez vagy csoporthoz tartozott is, az evangélium által kitűzött cél közös lett: a Jézusnál, a vele és a benne maradás.

6. Konklúzió

A Jézus keblére lehajló szeretett tanítvány ábrázolás felidézi a prológus szavait (1,18): „Istent, soha senki nem látta: az Egyszülött Isten, aki az Atya kebelén van, Ő nyilatkoztatta ki.” Mintha azt sugallná, hogy amint az Atya keblén lévő Fiú hitelesen tudja kinyilatkoztatni az Atya-Istent, úgy a Jézus keblén fekvő szeretett tanítvány is megbízható módon tudja megismertetni az emberré lett Fiú-Istent.⁵⁵⁷

Amint már említettük, a szeretett tanítvány tanúsága kapocs a Keresztelő és a „mi”-vel jelzett közösség tanúsága között. Ő a forrása és garantáló tekintélye annak a Jézusról szóló információnak, amelyet az említett közösség magáévá tesz és örömhírként másoknak is továbbad. Tanúként a szeretett tanítvány arról beszél övéinek, amit Jézustól hallott; arról tesz tanúságot, amit Jézus földi működése alatt látott. Jézust hirdetve, az igazságra vezeti övéit, hisz Mesterétől veszi mindazt, amit mond. Egyetlen cél vezérli: hogy mások is higgyenek általa (19,35).

Szavai visszhangoznak az evangélium (örömhír) írott változatában is; ezáltal a mindenkori olvasót emlékeztetheti mindarra, amit Jézus mondott és tett. Az olvasók és az evangélium szavait hirdető munkája révén, tanúságának címzettjei nem csak egy adott történelmi pillanatban élők; tanítása évszázadokat hat át. Az evangélium élő szaván keresztül, a szeretett tanítvány mindörökké övéivel és övéinél marad.

Lehetetlen nem észrevenni a Paraklétosz működése és a szeretett tanítvány közötti analógiát.⁵⁵⁸ A Paraklétosz a tanítványokkal marad (14,17), mindenre megtanítja őket (14,26), rávezet a teljes igazságra, elmondja, amit hallott és a jövődőt hirdeti (16,13); megdicsőíti Jézust, mert ő „enyéből vesz, és kijelenti azt nektek” (16,14).

---

⁵⁵⁷ CULPEPPER, *Anatomy of the Fourth Gospel* 120.

⁵⁵⁸ Uo. 153.

A szeretett tanítványban valósul meg a Lélek emberek közötti maradásáról szóló jézusi ígéret. Ő hitelesen tanít és közvetít Jézus, közössége és a mindenkori olvasó között. Több, mint a jánosi közösség reprezentatív alakja és tekintélye, akire a péteri egyházzal vagy másokkal szemben hivatkozni lehet egy esetleges feszültség alkalmával. Ő a Lélek embere, akiben összhangra talál hit, szeretet, hűség és tanúságtétel. És mert szüntelenül Jézusban marad, ezért tud a Paraklétosz megnyilvánulni benne és általa. Emblematikus személy, aki a mindenkori olvasót arra készíti, hogy Jézus mellé hajtsa fejét, vegye magához Krisztus édesanyját, és így velük együtt lépjen be Isten gyermekeinek új családjába.

BEFEJEZÉS

Miután áttekintettük azokat a fontosabb szakaszokat, amelyekben a tanítványság és a $\mu\epsilon\nu\omega$ ige együtt fordult elő, szabadjon egy olyan összegzést adni, mely megvilágítja a tanítványság főbb szempontjait.

1. A tanítványság mint Jézusnál maradás – Jn 1,35–39

1.1 A tanítványság mint Isten ajándéka

János evangéliumában a tanítványságot két fontos tényező teszi lehetővé: Istennek az emberek felé fordulása és az ember Istenkeresése. A prológus mint programbeszéd, tudtára adja az olvasónak, hogy a Logosz által Isten személyesen fordult a világ felé, „sátrat állítva” magának az emberek között (1,14). Isten újból elkötelezte magát az ember iránt. A Logosz titokzatos emberek közötti lakozását, az Atya a Jézuson „maradó Lelken” keresztül tárta fel Keresztelő Jánosnak. Ez a jel tette lehetővé a Logosz felismerését, valamint az identitásáról szóló tanúságtételt. Az 1,35–39 szakasz szerint, e felismerésből eredő tanúság hatására, a Keresztelő két tanítványa elindul Jézus nyomába. Az első találkozás végkifejlete: a Jézusnál való aznapi maradás (1,35–39). Ez az együttlét felfedi Jézus Messiás-voltát (1,41), és elindítja az egymás meghívásának a láncolatát. Így kezdődik a jánosi „emberhalászat”: András „behálozza” Pétert, Fülöp „behálozza” Nátánáelt (1,40–51).

Első olvasásra úgy tűnik, hogy a tanítvánnyá válás láncreakciójának az elindítója Keresztelő János tanúsága. Ám e tanúság mögött valójában Isten áll: Keresztelő Jánost az Isten küldte (1,6), Jézus felismerését Isten tette lehetővé (1,33). Akárcsak a szinoptikusoknál, János evangéliumában is a tanítvány-lét egy különleges isteni ajándék; szövegünk alapján ezt inkább közvetetten, másokon keresztül nyújtja Isten az embereknek. A tanítványság isteni ajándékát elfogadó, ha ezt másokkal is megosztja, maga is ajándékká válik.

1.2 A tanítványság mint Istenkeresés

Jézus első követői a János-tanítványok közül kerültek ki (1,35). Megemlékezésük kapcsán jelenik meg először a μαθητής (tanítvány) kifejezés. Ez a főnév a μανθάνω (tanul) ige derivátumaként a tanulás iránti nyitottságot és az érdeklődést. A tanítvány elsődleges feladata: figyelni, nézni, hallgatni, mindenből tanulni, a Mestert követni.

A „mit kerestek?” jézusi kérdés felfedi a tanítványok Írások iránti érdeklődését, akárcsak a Jézusra használt „Rabbi” cím (1,38). Ez a megszólítás a Jézus iránti tisztelet, a mester-tanítvány kapcsolat kifejezője, az egyre személyesebb és elmélyülő kölcsönös megismerés ismertető jegye. Egy olyan sorsközösségre utaló kifejezés ez, mely egyre több személy közötti idő- és térbeli határt bont le az evangélium folyamán.

A „Rabbi, hol laksz?” kérdésben előforduló μένω ige többet jelez, mint egy hely iránti érdeklődést. A tanítványok szándéka „Jézus alaposabb megismerése és a hozzá való csatlakozás.”⁵⁵⁹ Nemcsak Jézus holléte, lakásának helye az érdeklődésük tárgya, hanem sokkal inkább Jézus kiléte: honnan jön, ki ő, mi a célja? A „hol laksz?” kérdés mögött a „ki vagy?” kérdés áll.⁵⁶⁰ Az 1,35–39 perikópában felsorolt igesor: „áll”, „néz”, „hall”, „követ”, „kérdez”, „mond”, „keres”, „megy” a tanítványok elszántságát jelzi. Ezen igék által jelzett akció a Jézusnál való maradásban jut teljességre. Ebből az együttlétből ered a tanítványok ajkáról elhangzó első krisztológiai cím, mely a „Megtaláltuk a Messiást” (1,41) mondatban hangzik el.

Az 1,35–39 versekből álló szakasz és a Bölcsesség könyve közötti analógia megengedi az első tanítványok néhány jellemvonásának a megrajzolását:⁵⁶¹ tiszta szívű, kereső emberek, szeretik a Bölcsességet és vágyódnak rá. Ezek a tulajdonságok teszik lehetővé a történelem egyik legcsodálatosabb paradigmaváltását.

---

⁵⁵⁹ BOLYKI, J., „Igaz tanúvallomás” 91.

⁵⁶⁰ SCHOLTISSEK, K., *In Ihm sein und bleiben* 240.

⁵⁶¹ Vö. Bölcs 6,12–13.16; Péld 8,34–35.

2. A tanítványság mint Jézusban maradás – Jn 6,52–59.67–71

2.1 A tanítványság mint participáció

A Jézussal együtt töltött idő élmény lévén számukra, a tanítványok mellette maradnak, így a „nála maradás” „vele maradássá” válik. A tanítványok követik az útonlévő Mestert, aki számtalan helyen tanít és jeleket tesz (pl. 6,1–21). Jézus nyilvános működése a tanítványok szeme láttára bontakozik ki. Mint Jézus missziójában való participáció, a tanítványság részesedés Jézus mindennapjaiban, igehirdetésében, a jelek művelésében, sikerében és kudarcában. Jézus követői nemcsak merítenek a Mester tanításából, mint a rabbinikus iskolákban tanulók, hanem sorsközösséget is vállalnak vele.

A Jézusnál maradás motívuma mintegy összefonódik a misszió motívumával. A tanítványok magukévá teszik a sajátos jézusi pedagógiát, és, az Úr megdicsőülése után, folytatják misszióját.

2.2 A tanítványság mint új reláció

A Jézussal való együttlét egy új kapcsolatrendszer kialakulását szolgálja. A 6. fejezet 13. versében először jelenik meg a „tizenkettő” (δώδεκα) kifejezés. A kosarakat jelző szám szoros kapcsolatban áll a Tizenkettő összekovácsolt csoportjával, mely a 6,67-ben kerül megemlítésre első alkalommal. A János-evangélium szimbolikus nyelvezetében a Tizenkettő kollégiuma Isten új népét jelenti.

Már a prológusban, szinte nyitányként jelenik meg az egyik életközösség elhagyásának – másik befogadásának a motívuma: az igazi világosság, „mindazoknak, akik befogadták, hatalmat adott, hogy Isten gyermekei legyenek” (1,12), ellentétben azokkal, akik a világhoz tartoznak és „nem fogadták be” őt (1,10).

Ezen új kapcsolatrendszer kialakulásáról számtalan jel és kép beszél: Andrászt Simon Péter testvéreként említi az evangélista, mintha András identitása Pétertől függne (1,40). Simon János fiaként szerepel (apa – fiú kapcsolat kifejezése); Kéfésként való megnevezése mintegy új atya – fiúi kapcsolatra, valamint Péter közösségen belüli szerepére utal (Jn 21,15–18). Nátánáel „igazi izraelita” (1,47), de már nem tartozik a Jézust elutasító „zsidókhoz”, hanem az új Izrael közösségéhez. A „vőlegény barátja”, a nász, a menyasszony hazavezetésének a motívuma megannyi utalás Isten új népére. Talán a legmeghatóbb a kereszt

lábánál álló anya – fiú kép (19,26–27). A Jézusnál maradás elindította azt a folyamatot, mely következtében új relációk kialakulása vált lehetővé: új tanítvány-kör, új testvéri kapcsolat, új atya – gyermek kapcsolat, új anya – fiú kapcsolat, új Istent imádó közösség, új liturgikus közösség (2,13–23; 3,3–13; 6,66–71 stb.), új Izraelhez való tartozás. Jézus tanítványaként minden addigi emberi kapcsolat átértékelődik és új formákat ölt.

A $\mu\epsilon\nu\omega$ ige azt jelzi, hogy Jézus mellett és a „rajta maradó” lélekben (1,32–33) új kapcsolatok formálódnak, és, ami talán a legfontosabb: a kereső Atya ebben az új közösségben találja meg az „igazi imádóit” (4,23).

2.3 A tanítványság mint kölcsönös személyes immanencia

Azáltal, hogy a Tizenkettő nem fordít hátat Jézusnak a kafarnaumi beszéd után (6,52–71), igent mond Jézus eucharisztikus (6,52–59) „kemény beszédére” (6,60). Felvállalja a $\acute{o}$ $\tau\rho\acute{o}\gamma\omega\nu$ (evő), valamint a $\acute{o}$ $\pi\acute{\iota}\nu\omega\nu$ (ivó) participiumok által jelzett új identitást és habitust (6,56). Azért habitus, mert ez a két kifejezés ritmicitásra, szokásra, egy állandó és rendszeres cselekményre utal; csak a szertartásszerű evés és ivás teszi lehetővé a tanítvány ilyen terminussal való megnevezését. E ponttól kezdve nyilvánvaló, hogy a tanítvány Jézus testével és vérével rendszeresen táplálkozó személy. A tanítványság fogalmát János evangéliuma felruhazza – nyíltan és határozottan – eucharisztikus jelleggel.

Az „eszik” és „iszik” igék a kölcsönös asszimilációt teremtik meg: megszületik a teljes, kölcsönös és személyes immanencia, mely a tanítvány számára részesedés az Emberfia szenvedésében és megdicsőülésében, Jézus számára részesedés a tanítvány mindennapi életében.

Az ókori egyház kölcsönös immanenciáról szóló reflexióját magunkévá téve, azt valljuk, hogy az isteni szó ugyanazon ereje hat az eucharishtiában, amely a megtestesülésben is működött, mert Isten szava adott testet és vért a Fölkentnek, és a kenyeret és bort Isten szava teszi eucharishtiává. Olyan táplálék ez, amely az átváltozás értelmében erősíti a Jézus-követő vérének és testét. Az átváltozás nem csak a kenyérre és borra vonatkozik, hanem a befogadóra is. Vevőit, az „evőt” és „ivót” a feltámadás értelmében változtatja át, mert az eucharisztia a feltámadás magva. Ez a mennyből alászállott, élő kenyér „a megtestesült Jézus Krisztus, Megváltónk. Az Isten Igéje Ő, a mi üdvösségünkért felvett test és vér, az ő hálaadó

imájával megáldott táplálék, amiből a mi vérünk és testünk az átváltozás értelmében táplálkozik, és azt tanultuk, hogy a megtestesült Jézusnak teste és vére ez.”⁵⁶²

A Jézusnál és Jézussal való maradás egymásban maradássá válik, teljes, személyes, kölcsönös és hatékony immanenciává. Jézus új családját, Isten új népét a tagok ereiben folyó isteni vér köti össze egymással és az örökkévalósággal. A Tizenkettő kollégiumát alkotó tanítványok mint a tizenkét kosár „kenyérmaradék” őrzői garanciái annak, hogy a későbbi nemzedékek is részesednek az eucharisztikus adományból.

3. A tanítványság mint Szóban maradás – Jn 8,30–36

3.1 A tanítványság mint az Atya – Fiú immanens kapcsolatába való belépés

Jézus kinyilatkoztató beszédeinek egyik refrénszerű motívuma az Atya és Fiú közötti különleges kapcsolat. Isten „az én atyám”-ként huszonöt alkalommal történő előfordulása azt jelzi, hogy Isten úgy atyja Jézusnak, mint senki másnak, Jézus pedig úgy Fia atyjának, mint senki más. János Jézusa, aki az Atya kebléről jött a világba (1,18) és oda tér vissza (14,2), egész földi életében nem mondott és nem tett mást, mint Atyja akaratát: eledele volt a mennyei Atya akaratának teljesítése (4,34).

A μένω ἐν, εἰμί ἐν, valamint a velük ekvivalens fogalmak felsorakoztatása – λαμβάνω (vesz, fog, elfog, kap: 1,12); σκηνώω (sátorozik, sátrat ver: 1,14); οἶκος (ház: 2,16); δέχομαι (befogad, fog, vesz: 4,45); οἰκία (ház, háztartás: 8,35); χωρέω (helyet foglal, bemegy valahova; helyet ad valaminek, befogad valamit: 8,37) – világossá teszik, hogy a jánosi immanencia-nyelv széles körben elterjedt és beleágyazódott az evangéliumba, olyannyira, hogy ez a jánosi gondolkodás nyelvi és teológiai magjához tartozik.⁵⁶³

Az Atya – Fiú kapcsolat feltárásának az a célja, hogy megértesse az olvasóval: e különleges kapcsolatba a tanítvány is meghívást kapott. János evangéliumában a „szó”, „tanítás”, „parancs” kifejezések felcserélhetők. Mindegyik forrása az Atya. Isten akaratát jelzik, ezért a bennük való maradás az Atya akaratának a teljesítését jelenti. Az Atyától származó „szó”, „tanítás”, „parancs” ajándék és performatív (a kimondással egy időben a

⁵⁶² Juszтынosz, Apol 66,2. Vö. VANYÓ, L., *Bevezetés az ókeresztény kor dogmatörténetébe* (Budapest 1998) 103–104.

⁵⁶³ SCHOLTISSEK, *In Ihm sein und bleiben* 162–166.

cselekvést is végrehajtó) jelleggel bír. A szóban való maradás megnyitja a fiúi státus megnyerése felé vezető utat, igazi tanítvánnyá avat és szabaddá tesz.

3.2 A tanítványság mint istengyermekség

„Igazán tanítvány” az, aki hűségesen kitart Jézus szava mellett: lemond minden egyéni érdekről, és csak Isten akaratát keresi (8,31). A μένω ige itt egy megalapozott, állandóan megújuló döntésre és folyamatos cselekvésre utaló terminusként van jelen: a „szót” meg kell hallgatni, tartalmára reflektálni kell; elengedhetetlen a hozzá való ragaszkodás és a vele való azonosulás: teljesíteni, tettekre kell váltani ahhoz, hogy belőle és általa élhessünk.

A logoszban való maradás egybefonódik a hit fogalmával, hiszen a Jézusba vetett hit, melyet az evangélista mindig ígérel ír le, életmódként kerül bemutatásra. Mint a hit megélése, a logoszban való maradás, konkrét válasz Isten szavára, kinyújtott kar, mellyel az ember megfoghatja a Szabadító kezét. Jézus, aki „felülről jött”, a logoszban való maradás, avagy a cselekvő hit által felemeli azt, aki lent a mélyben sínylődik.

Az ember ilyen felemelése a bűn rabszolgájának a felszabadítása is egyben. A hit, valamint a logoszban (parancsban, tanításban) való maradás által a tanítvány elkülönül a világtól: a fiú szabaddá teszi a rabszolgát (8,35–36), így megsemmisül a bűn mint orientáció és állapot. Az „igazán tanítványi” állapot létrejöttéhez fűződő ígéret – „Ha megmaradtok az én szavamban, igazán tanítványaim vagytok. Meg fogjátok ismerni az igazságot, és az igazság meg fog szabadítani titeket” – így válik valósággá.

A logosz felszabadítási aktusa egy új élet kezdetét jelenti. A tanítvány ezt az új életet azok közösségében éli meg, akik, hozzá hasonlóan, Isten akaratát keresni és teljesíteni kívánják azzal a meggyőződéssel, hogy ennek legszebb kifejezése Jézus életében valósult meg. A tanítványság, implicit módon az istengyermekek legnemesebb célkitűzése, a jézusi normával és életformával való egzisztenciális azonosulás. Ennek megélése, a szabadság elnyerése mellett, megerősíti a közösségen belüli szolidaritást.

A logoszban való maradás következtében megismert igazság és az ebből fakadó szabadság teljessé tesz. A rabszolga visszakapja méltóságát, a tanítvány ajándékba kapja az istengyermeki státuszt, az ember visszanyeri mindazt, amit a rabszolgasors miatt elveszített. Mint a legforróbb és legmélyebb vágy beteljesülése, a szabadság minden más kívánságtól való mentesség. Beteljesült öröm ez, mely semmi mást nem kíván.

4. A tanítványság mint a Szentháromság szentélyévé válás – Jn 14,1–3.15–25

4.1 A tanítvány mint az örök lakások örököse

Jézus búcsúbeszédének egyik legszebb motívuma Jézus távozása, hogy helyet készítsen övéinek. „Atyám házában sok lakás (μοναὶ πολλαί) van. És ha elmentem és helyet (τόπον) készítettem nektek, ismét eljövök és magamhoz foglak venni titeket, hogy ahol én vagyok, ti is (ott) legyetek.” Jézus útja a halálon keresztül a feltámadás által az örökkévalóságba vezet. Helyet (τόπον), azaz szentélyt készít Atyja házában/háztartásában, ahol sok lakás (μοναὶ πολλαί) van. Az „elmegey,” „eltávozik”, „visszajön” igék az ég és föld, fent és lent távoli szférák összekötését teszik lehetővé. „Utazása” során Jézus átszeli azt a távolságot, mely szétválasztja a tanítványok életterét Isten életterétől. Hidat épít a mulandó világ és az örökkévalóság között és mindezt azért, hogy tanítványai ott legyenek, ahol ő van.

Az „a názáreti” (19,19), aki halála és feltámadása által szentélyt készített a földön és az égen, „át fogja venni” azokat, akik itt a földön „befogadták.” A Jézusra mint alanyra használt παραλήμψομαι (magamhoz foglak venni) ige egy ígéret. Azok, akik megengedik Istennek, hogy „lakást” (μονήν) készítsen magának náluk, abban a megtisztelésében részesülnek, hogy élvezhetik az isteni szentélyt (τόπον) nála, az ő örök lakásában.

4.2 A tanítványság mint Lélek-hordozás

„Ha szerettek engem, az én parancsaimat őrizni fogjátok. És én kérni fogom az Atyát, és másik Paraklétoszt fog adni nektek, hogy veletek maradjon mindörökre” (14,15–16). A szó és tanítás szinonimájaként, a „parancs” nem pusztán követelmény vagy isteni tekintélytől származó imperativus, hanem Jézus szeretetének a jele és egyben ajándék: „az Ő parancsa örök élet” (12,50). A szó, tanítás és parancsok megtartása által mutatott Jézus iránti szeretet a Paraklétosz kiimádkozását eredményezi. A szeretet ilyenfajta megélése „helykészítés” a Paraklétosz számára.

A Jézus által „kiimádkozott” Lélek szüntelenül a „tanítványoknál marad és bennük lesz” (14,16–17). Társként kapcsolódik hozzájuk, elvezeti őket a teljes igazságra (16,13), és mindenre megtanítja őket (14,26). Tanúságot tesz Krisztusról (15,26) és felfedi a világ bűnét, az igazságot és az ítéletet (16,8). Amint Jézus által Isten művelte tetteit a világban,

hasonlóképpen a „másik Paraklétosz” által (14,16) Isten jelen lesz és művelni fogja tetteit a tanítványok közösségében, és általuk a világban.

Isten Lelkének a jelenléte a tanítványban és a tanítványok közösségében egyfajta jel a világ számára: bennük Isten lakozik, ő munkálkodik. A Paraklétosz tanítványoknál maradása által létrejön az a „kontraszt-társadalom” mely nem a „világ fejedelme” (14,30), hanem Isten szolgálatában áll.

4.3 A tanítványság mint Isten-hordozás

Egy sor participium nominativus használata által, a 14. fejezet középpontjában a „parancsot bíró” (ὁ ἔχων), „megőrző” (τηρῶν) és a „Jézust szerető” (ὁ ἀγαπῶν) kerül: „Aki az én parancsaimat birtokolja és őrzi azokat, az, aki szeret engem. Aki pedig engem szeret, Atyám által szeretve lesz, én is szeretni fogom, és kinyilatkoztatom neki magamat” (14,21). A tanítvány szeretett személy, és mint ilyen, Jézus kinyilatkoztatásának a privilegizált hordozója.

Ezek a tanítvány identitását kifejező participiumok egyetemességet jeleznek. A próféták által hirdetett új szövetség hordozója már nem (csak) a választott nép, hanem a minden néphez és nyelvhez tartozó tanítványok közössége, mely szereti Jézust és megtartja parancsait. A jánosi szöveg, a maga sajátos módján azt jelzi, hogy megdőlnek az Izrael és a többi népet elválasztó évszázados falak. Izrael üdvtörténeti szerepét Isten új népe veszi át.

A Jézus parancsát szerető és őrző tanítvány Isten jelenlétének a „locus”-ává válik: „Ha valaki szeret engem, meg fogja őrizni szavamat; az én Atyám is szeretni fogja őt, hozzá fogunk menni és lakást fogunk készíteni nála (μονὴν παρ’ αὐτῷ ποιησόμεθα)” (14,23). Ha lokalizálni szeretnénk a μονή-t, azaz a lakást, akkor nem az égi, túlvilági, hanem a földi szférához tartozónak mondhatjuk. A μονή hordozója maga a tanítvány; „nála” (παρ’ αὐτῷ) fog elkészülni az Atya és Fiú maradásának a helye. Ez a különleges isteni jelenlét a tanítványt a Szentháromság teofániájává avatja.

5. A tanítványság mint organikus immanencia – Jn 15,1–11

5.1 A tanítványság mint tisztulási folyamat

A szőlőtöről és szőlővesszőről szóló perikópában, már az elején megjelenik az Atya mint „földműves” (15,1), aki a gyümölcsöt nem hozó szőlővesszők eltávolítja (αἶρω), a gyümölcsöt hozó vesszőket pedig megtisztítja (καθαίρω).

Amennyiben a „gyümölcsöt hozó” szőlővesszőt a Földműves rendszeresen gondozza és tisztítja, azt jelenti, hogy a „Jézusban maradók” mint szőlővesszők, megtisztítandók.⁵⁶⁴ Ez azt jelzi, hogy a tanítványság nem egy merev állapot, hanem dinamikus fejlődés, állandó tökéletesedés.

Az αἶρω – καθαίρω igékkel leírt tevékenység a „növekedést” szolgálja. Ennek érdekében a tanítványnak szorosán kell együttműködni Jézussal és az Atyával. Amint a Jézusban mint szőlőtőn való maradás vagy nem maradás döntések sorozatán múlik, hasonlóképpen a tisztulás folyamata is kooperációt jelent, együttműködést Istennel. A „maradás” és a „tisztulás” tehát dinamikus fogalmak.

Az αἶρω – καθαίρω kifejezések eszkatológikus jelleggel bírnak. Mintha azt jeleznék, hogy az állandó tisztulási és megszentelődési folyamaton túl, a tanítványság útja az ítéleten keresztül az örökkévalóságba vezet.

5.2 A tanítványság mint gyümölcstermés

A gyümölcsöt nem hozó szőlővesszők eltávolítása (αἶρω), valamint a gyümölcsöt hozó vesszők megtisztítása (καθαίρω) a termés érdekében végzett tevékenység. A gyümölcs sokféleképpen értelmezhető: **1)** úgy, mint a kifelé, ad extra elvégzett missziós tevékenység eredménye; **2)** mint közösségen belüli tapasztalt belső, spirituális növekedés; **3)** jelentheti az erkölcsi cselekedeteket, mint amilyenekre Keresztelő János és a szinoptikusok Jézusa hívja fel a figyelmet;⁵⁶⁵ **4)** jelezheti a „Lélek gyümölcseinek” nevezett tetteket, melyek ellentéte a test szerinti viselkedés.

Az időhöz kötött gyümölcstermés minőségi fejlődést, érést jelent, melyre maga a szöveg is utal, amikor az organikus immanenciából kiindulva (15,4), az Isten és emberi akarat

⁵⁶⁴ LXXX. beszéd. SZENT ÁGOSTON, *Beszédek Szent János Evangéliumáról III.* 149.

⁵⁶⁵ Mt 3,8.10; 7,16–20; 12,33; Lk 3,8–9; 6,43–44; 13,6–9; valószínűleg Mk 11,14; 12,2.

egyre szorosabb összefonódásán és szimbiózisán át (15,7.10) eljut a gazdag termésig, mely a kölcsönös szeretet mély és intenzív gyakorlása által érlelődik meg (15,8–10) Isten dicsőségére és a tanítvány örömére (15,8.11).

Röviden összefoglalva, a „gyümölcs”, a tanítvány és Jézus személyes kapcsolatából eredő belső növekedés, öröm, béke, és az erényes élet őszinte megnyilvánulása, mely megélése során mások számára is vonzóvá és lehetővé válik a Jézus-követés mint különleges és egyedi létforma, még akkor is, ha ezt a vértanúság koronázza meg.

5.3 A tanítványság mint szeretetben-maradás

A szőlőtöről és szőlővesszőről szóló organikus immanencia mondásokat (15,4.5.6.7), Jézus az 15,9. vers által a cselekvő szeretet dimenziójába ülteti át: „Amint szeretett engem az Atya, én is szerettelek titeket. Maradjatok az én szeretetemben.” A szóban maradáshoz hasonlóan, a szeretetben-maradás sem egy statikus, passzív, jámbor állapot, hanem bizalom, cselekvés, növekedés, azaz „gyümölcs hozás.” A szeretetnek két irányba kell növekednie: függőlegesen, az Isten iránti szeretetet kell táplálni. Vízszintesen, a felebarát iránti szeretetet kell megélni.

A tanítványok egy olyan közösséget alkotnak, melyben nemcsak egyénileg, hanem testületileg is ugyanerre a szeretet-kapcsolatra törekednek. Ez nemcsak az egyént, hanem a közösséget is átalakítja és formálja. A megélt szeretet hatására aztán átalakulhat az a világrész is, amelyben a tanítványok közössége jelen van. A μένω igéhez szorosan kapcsolódik az egyéni és közösségi transzformáció gondolata, mely a belső és külső növekedésben, a „gyümölcsstermésben” válik nyilvánvalóvá.

A Jézus szeretetében való maradás által, lét és cselekedet, azaz a „tanítványnak lenni” és „tanítványként élni” közötti dichotómia, János evangéliumában eltűnik. A szeretetből fakadó tettek, a tanítvány valamint a tanítványi közösség identitásának és Jézushoz való hozzátartozásának a kifejezői.

5.4 A tanítványság mint imitáció

A Fiú azt teszi, amit az Atyánál lát, azt mondja, amit Atyjától hallott (8,38; 15,15 stb.). Ilyen értelemben Jézus az Atya imitátora. Ezt a modus vivendit „mutatja meg” a tanítványoknak.

Az evangélista harmincegy alkalommal használja a καθὼς (amint, ahogy) kifejezést a búcsúbeszédben, legfőképpen az imitáció kontextusában. Ez a szócska két dimenziót kapcsol össze: a földi – emberit (tanítványok) az istenivel (én, az Atya). Jézus egyrészt feltárja a közte

és Küldője közötti belső kapcsolatot úgy, hogy az ember betekintést nyerjen a Fiú és Atyja közötti legbelső kapcsolatába, másrészt megmutatja a tanítványnak, hogyan léphet be e filiális kapcsolatba. A καθὼς (amint, ahogy) ilyen értelemben, az „imitáció” egyik kulcskifejezése, a tanítvány számára pedig a legegyszerűbben megfogalmazott követendő jézusi norma.

6. A szeretett tanítvány mint a tanítványság megtestesítője – Jn 21,20–23

6.1 A szeretett tanítvány mint fiú

Az utolsó vacsora alkalmával színpadra lép a szeretett tanítvány, akiről az evangélium szó szerint azt jegyzi meg: ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ, azaz „Jézus keblén” feküdt. Ide kapcsolódik még a 13,25 vers által feltárt kép is: a szeretett tanítvány „odahajol Jézus mellére” (ἀναπεσὼν οὖν ἐκεῖνος οὕτως ἐπὶ τὸ στήθος τοῦ Ἰησοῦ). Ezek az egyedi és szimbólummá vált gesztusok felidézik a prológus szavait (1,18): „Istent, soha senki nem látta: az Egyszülött Isten, aki az Atya kebelén van, Ő nyilatkoztatta ki.” Mintha azt mondaná az evangélista, hogy amilyen szoros kapcsolatban van az Atya a Fiúval, ugyanilyen kapcsolatban van a szeretett tanítvány Jézussal.

Az a tény, hogy a tanítvány, akit Jézus szeretett, az Úr keblére hajthatta a fejét, nem egy folyamat vagy kapcsolat kezdőpontja, hanem inkább annak beteljesedése, mely időt, kitartást, hűséget és ugyanolyan szeretetet feltételez a tanítvány részéről Jézus iránt, mint Jézus részéről iránta. Ha ide csatoljuk a kereszten elhangzó utolsó jézusi végrendeletet, amelyben anyját a szeretett tanítványra, őt pedig „Íme a te fiad” szavakkal anyjára bízta, a szeretett tanítvány fiúi státuszára következtethetünk. Ő a prológusban szereplő „istengyermekek” szimbóluma és képviselője. A „tanítványság”, „fűség”, „istengyermekség” fogalmak összefonódnak a szeretett tanítvány alakjában.

6.2 A szeretett tanítvány mint tanú

A szeretett tanítványt bemutató kép és a prológus asszociálásából arra is következtethetünk, hogy ő hiteles tanú: megbízható módon tudja megismertetni az emberré lett Fiú-Istent. Az ő tanúsága kapocs a Keresztelő és a „mi”-vel jelzett közösség tanúsága között. Ő forrása és garantáló tekintélye annak a Jézusról szóló információnak, amelyet a „mi”-vel jelzett közösség magáévá tesz és örömhírként másoknak is tovább ad. Tanúként, ő arról beszél

övéinek, amit Jézustól hallott; arról tesz tanúságot, amit Jézus földi működése alatt látott, és amit Jézus feltámadása után személyesen megtapasztalt.

Miután ő a Szentlélektől vezetve a hit teljességére jutott, egyetlen cél vezérli: hogy mások is higgyenek általa (19,35).

6.3 A szeretett tanítvány örökké marad

A 21,20–23 vers motívumait mint mozaikkockákat egymás mellé rakva, a következő kép tárul fel a szeretett tanítvány sorsával kapcsolatban: Jézus hűséges tanítványa és hiteles tanúja, Pétert és Jézust követve átlépi a halál küszöbét, és „Jézus keblére hajolva”, élőként marad az örökkévalóságban és élőként tanúságtételében.⁵⁶⁶ Sorsában beteljesülnek az utolsó vacsorán elhangzottak: „magamhoz foglak venni titeket, hogy ahol én vagyok, ti is (ott) legyetek” (Jn 14,3). A szeretett tanítvány sorsa a mindenkori Jézus-követő sorsát jelzi: a Jézus-követés jegyében megélt élet az örökkévalóságba vezet.

6.4 A szeretett tanítvány mint a tanítványság megtestesítője

A szeretett tanítványban az evangélista biztos nem egy szimbolikus alakot vagy fiktív személyt akar az olvasók elé állítani, ám az anonimitás révén mégis egyfajta ideális tanítványt jelenít meg.

Ez az anonimitás, amelytől, véleményünk szerint, nem szabad őt megfosztani, egy rejtett üzenet a mindenkori olvasó és Jézus-követő felé⁵⁶⁷: története a mindenkori tanítvány története. Mindaz, ami eddig a szeretett tanítványról és a tanítványságról elhangzott, minden hiteles Jézus-követőre igaz lehet. Egy feltétellel: ha a $\mu\epsilon\nu\omega$ ige által jelzetteket elhiszi és megéli.

---

⁵⁶⁶ DE LA POTTERIE, I., *Le témoin qui demeure: le disciple que Jésus aimait*, in *Biblica* 67 (1986), 343–359.

⁵⁶⁷ Megjegyezzük, hogy állításunk nem a hagyományos, János apostollal való azonosítás ellen irányul, és nem is zárja ki, hogy a szeretett tanítvány azonosítására törekedjünk, csupán tiszteletben tartja, hogy az evangélista lemond a szeretett tanítvány nyílt azonosításáról.

SUMMARIUM

The word μαθητής (disciple) turns up seventy-eight times in the Gospel of John. This term is used for those women and men who followed Jesus and believed in Him. Being the first followers of Jesus, the disciples of His time are portraits, models for all future generations of believers. The interweaving of these models of following Him gives us the larger concept of discipleship, which breaking the geographical and the historical limits, becomes a category that can be applied to Jesus followers of all times. Being a disciple and following Jesus are synonyms, they refer to the lifestyle that has in its center the being together with Jesus.

We meet the verb μένω (to abide, to remain, to stay) forty times in the Gospel of John. Beside the word „disciple” this is one of John’s favorite expressions. Maybe it’s not an accident that these two concepts appear together at the beginning and at the end of the Gospel, like a frame. This fact too motivates us to devote a separate study to this theme.

The title and at the same time the theme of our dissertation is: „Discipleship in the Gospel of John based on the verb μένω.” We will make a parallel analysis of the concepts of discipleship and abiding, in order to achieve a more profound understanding of the notion of discipleship in John’s view.

In the first chapter we will present in chronological order the literature published related to the concept of discipleship: articles, studies, monographs, then we will focus on publications having as theme the verb μένω.

In the second chapter we will go deeper into the meaning of the verb μένω, then we will analyze its occurrence in Septuaginta. Later, we will pay attention to the Gospel of the New Testament in order to show to the reader the unique reachness of meaning of the verb μένω in the Book of John.

Also in this chapter we will present some images related to the verb μένω as it is used by John. This way, we will get an insight of the amazing metaphorical language of John and we will reveal the extremely reach network of images present in the Gospel. The Spirit coming down from heaven as a dove and remaining on Jesus (John 1,32–33), the image of bride belonging to her bridegroom, the motifs of joy and wrath of God (John 3,28–36), the unique relationship between Father and Son are all red threads that can be followed through the whole Gospel.

From the third to the eighth chapter we will analyze pericopes that are significant for our theme. The first of them is the section John 1,35–39, which relates about the first time Jesus met His disciples.

We tried to do our best to structure the content of the III. to VIII. chapters in a transparent, easy-to-follow way. First, we mention our own translation of the texts, then we pay attention to the critical commentaries of those texts. Later, we present the closer and larger context of the different sections. Here we will be dealing briefly with the statements conceived according to the diachronic method, as our approach is mainly synchronic, i.e. we start from today form of the texts. The further parts of these chapters we will dedicate to the exegetical analysis of the texts. Each chapter is closed with a short final conclusion.

We will approach the first three verses of the pericope formed of the verses 1,35–39 based on the structure of „description of the situation” (1,35), „testimony” (1,36), „following” (1,37). Then we will focus on the first dialogue between the Logos and the man, and the analysis of inviting and staying with Jesus.

In the fourth chapter, in the center of our inquiry we positioned the eucharistic speech (6,52–59), and the reaction of the Twelve (6,66–71). We considered important to mention here under the title of literary unity the four-source theory of Bultmann and the different opinions regarding to the sacramentality of the verses 6,52–59. We share the point of view of D. Daube, G. Ziener, B. Gärtner, E. Kilmartin, who think that the writing of the 6th chapter was influenced by the liturgical-eucharistical theology of the Church, too. The eucharistic section was conceived in the context of the outlining Christian liturgy. In the fourth chapter we continue our exegetical inquiry based on verses 6,52–59.67–71.

We dedicate the fifth chapter to the section about „His real disciples” (8,30–36). We will start with the analysis of the expression „who had believed Jesus”, then we will focus on the notions of „disciple” and that of „real disciple” (8,30–31). Then, we will go deeper into the criteria of a „real disciple”, we will pay attention to the road, leading from „staying to freedom”. After the motif of „freedom” inherited from Abraham, we will deal with the problem of the slavery to sin. The end of our exegetical analysis we dedicate to the parable of the slave and the Son (8,35–36).

The sixth chapter leads us to the room of the Last Supper. From the farewell discourse of Jesus we choose the motif of preparing a place (14,1–3) and the promise of the Parakletos, which is related to the motif of Jesus’s return (14,15–25). Only in this chapter we meet the

noun μονή, which being a derivative noun of the verb μένω is closely related to the theme of our dissertation.

Our exegetical approach is concentrated on the following motifs: the invitation to believe (14,1); the many rooms and the preparing of the place (14,2–3); the condition of receiving the Parakletos (14,15), the sending of the Parakletos (14,16–17); the return of Jesus (14,18–20); the disciple as Church (14,21–25).

In the seventh chapter we will focus on the analysis of the verses about the vine and its branches (15,1–11), which is, at the same time, a conglomerate of occurrence of the verb μένω. We will present the reach biblical image of the vine and the branches, also paying attention to their appearance in the Old and New Testament. Then we go deeper into the analysis of the expression of „remaining in Jesus” (15,1–4). The presentation of the consequences of remaining and not remaining on the vine (15,5–8) is strongly related to this. The verses 15,9–11 are dedicated to the analysis of John’s ethics.

The eighth chapter leads us to the shore of the See of Galilee. The verb μένω occurs for the last time in the dialogue related to Peter and the fate of the disciple whom Jesus loved. The section we analyze consists of the verses 21,20–23. As the disciple whom Jesus loved is the embodiment of the discipleship of John, we consider it important to do a brief presentation of the episodes related to him: the beloved disciple at the Last Supper (13,23–26), under the cross (19,25–27.31–36), and at the empty tomb (20,1–10). After presenting the future fate of the beloved disciple (21,20–23) we will examine his identity.

In the final conclusion of our dissertation we will try to take a short review of the notion of discipleship as it appears in the Gospel of John. Based on the verb μένω, we can conclude the following, regarding to discipleship: it is a gift of God, fruit of the search made by man, participation in the life of Jesus, it is a new kind of relation, a mutual immanent relationship with Jesus. This opens up the way to the relation of Father and Son, which creates the state of being the child of God. As a child of God, he receives freedom as a gift. Being a disciple, the Jesus-follower will become the inheritor of rooms in Heaven, the bearer of Spirit and God even here, on Earth. This implies a continuous purification process, giving fruits, remaining in love. The way of discipleship leads to the way of imitating Jesus, as the disciple is also a child of God, and authentic witness of His love. Similarly to the disciple whom Jesus loved, due to remaining in Jesus, the man of Spirit is a sanctuary of God, and as such he remains forever. The beloved disciple, as an embodiment of the discipleship of John, through its anonymity will reflect the vocation and fate of Jesus-followers of all times.

After having a short review of our dissertation, we consider that it brings the following novelties: **1)** as far as we know, there is no detailed exegetical writing dedicated to the relationship of the notion discipleship and abiding, so our dissertation intends to fill this gap; **2)** our work pays attention to those innovative specialized texts that connect the notion of discipleship and the meaning of the verb μένω with other motifs. In this category we mention the extremely detailed work of Klaus Scholtissek related to the immanence of John, the monograph of Rekha Chennatu about the motifs of discipleship and covenant, and also the writings of Mary L. Coloe, who binds the motif of God remaining through His folk with that of Church, and implicitly with the notion of discipleship.

Our dissertation is ment to give a basis for researches regarding to this theme in the Hungarian specialized literature, assuring a wider space for these.

Our goal is to present the beauty and uniqueness of following Jesus from John's point of view, too.

NYILATKOZAT

Alulírott Roman Ioan Laurențiu, felelősen kijelentem, hogy a jelen doktori disszertációt önálló kutatásaim alapján, önállóan írtam, a feltüntetett és hivatkozott források és szakirodalom alapján, amelyeket az érvényben lévő előírások értelmében idézek.

Budapest, 2019. 09. 20.

.....

Ezen nyilatkozat valótlan volta az összes felsőoktatási intézményből való kizárást vonja maga után.